

OOSTVLAAMSCHE

Z A N T E E N

Algemeen Tweemaandelijks Tijdschrift
voor Volkskunde

Orgaan van de Koninklijke Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen
en van de Dienst voor
Volkskundige Enquêtes in Vlaanderen

44^e Jaargang
Nr. 5-6 - 1969
sept. - dec.

Prijs 70 F

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V.
GENT

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 36 Gent en op de bibliotheek : Kraanlei 41, Gent.

1. Oostvlaamsche Zanten, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt : 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 39e jg. tegen 150 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 50 F per nummer; van de latere jgg. tegen 35 F per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen : 150 F (leden 100 F). Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. 1 - Jg. XXV), door F. VAN ES : 50 F (leden 30 F). Idem II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES : 40 F (leden 25 F).
2. Geïllustreerd Feestnummer (iustrumnr.) Prijs : 25 F (leden 15 F).
3. Survivances du Passé, door A. MARINUS (8 p.). Prijs : 12 F (leden 8 F).
4. Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs : 15 F (leden 10 F)
5. Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke, door J LAUREYS (50 p.). Prijs : 50 F (leden 32 F).
6. 2e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs : 40 F (leden 24 F).
7. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
8. Waasch Sagenboek, door F. VAN ES. Prijs : 100 F (leden 60 F).
9. Het Curieus en Vernakelijk Namenboek, door Em. ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
10. Folklore en Onderwijs, door L. HOSTE. Prijs : 12 F (leden 8 F).
11. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr DE COSTER. Prijs : 25 F (leden 15 F).
12. Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. VAN ES. Prijs : 25 F (leden 15 F).
13. De Wetterse Reuzen, door Lic. M. DAEM. Prijs : 25 F (leden 15 F).
14. Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen, door Dr. G. DE MEYER. Prijs : 25 F (leden 15 F)
15. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs : 25 F (leden 15 F).
16. Spelen mijner Jeugd, door L. LIEVEVROUW. Prijs : 60 F (leden 35 F).
17. De levende Folklore van het Gewest BALEGEM, door M. BROECKHOVE. Prijs : 65 F (leden 40 F).
18. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. BROECKHOVE. Prijs : 230 F.
19. Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. PIETERS. Prijs : 90 F (leden 55 F).
20. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. VAN HAVER. Prijs 100 F (leden 60 F).
21. Het Hospies der Kinderen Alijn of Alynsgodshuis te Gent, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 40 F (leden 25 F).
22. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. VAN HESE. Prijs 125 F (leden 80 F).
23. De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu, door Cl. VANHOUCKE, Prijs : 100 F (leden 100 F).
24. Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal, door R. VAN DER LINDEN en G. SIMONS (avec un résumé en français) 42 blz. Prijs : 55 F (leden 35 F).
25. Duiventorens in Oost-Vlaanderen, door O.S. DEPRAET. 1966, 58 blz. (rijk geïllustreerd). Prijs : 65 F (leden 40 F).
26. Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde, door J. DE VUYST. 1968, 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs : 275 F (leden 190 F).
27. Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs : 70 F (leden 50 F).
28. Catalogus Tentoonst. 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968, 44 blz. Prijs: 50 F.
29. Kindergezang uit Zwijnaarde. Dr. L. GELBER. Prijs : 40 F leden (60 F niet-leden).
30. Jan de Lichte. Gerard SIMONS. 32 blz. Prijs : 35 F leden (50 F niet-leden).

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent Voor het buitenland + 10 F portikosten.

UITVERKOCHT zijn thans : Herdenkingsalbum Alf. de Cock — Het Stroodekkersbedrijf door Cl. Trefois — Lodewijk De Vriese Bibliografische studie — De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andelhof —

(Zie derde bladzijde van de kaft)

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE
 VOLKSKUNDIGEN EN VAN ZIJN DIENST VOOR
 VOLKSKUNDIGE ENQUETES IN VLAANDEREN

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, Zottegem
 Redaktieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.
 Ruil en Recensiedienst : Dr. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 41, Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

† R. DEPOORTER : Het manneken. Wetenswaardigheden over rekapitulerende liederen. Oost- en Westvlaams contact	158
† R. DEPOORTER : Nog over de Blekersgieter	171
Lic. R. VAN DER LINDEN : Volkskunde-Atlas voor Nederland en Vlaams-België. Kaarten met kommentaar	172
Lic. R. VAN DER LINDEN : Kroniek van de studie van het volksverhaal. V. M. de Meyer. Le conte populaire flamand	175
G. HENDRIX : Incantamina uit Middelnederlandse handschriften in Oosteuropes bezit	177
Bondsnieuws — Personalia	
R. van der Linden : Bibliografie van de Heer † R. Depoorter	170
Het Bestuur : «De Vinkensport in Vlaanderen» van M. Broeckhove, is verschenen	171
Het Bestuur : Lidmaatschap 1970	176
M. Broeckhove : Gouwdag 1969. Statutaire vergadering en hulde aan architect-volkskundige Cl. V. Trefois	195
Zoeken en Zanten	
Schellebelle. — Potjesmarkt. M. Daem	182
S.-Martens-Latem. — Heemkring 't Scheldeveld. M. Daem	183
Sinaai. — Duizendappels. Paardenomwegang. Vaantje. Naamgeving. B. Moens-Lambrechts	184
Zele. — Heemkring. Expositie. Heruitgave van boek uit 1883. Renaat v.d. Linden	186
Gent. — Gezongen Vlaams kinderspel « onder de brug ». R. Pervost	187
Eksaarde-Hotenisse. — Verbroedering. Historie en bedevaart. 1319-'69. R.v.d.L.	187
Gent. — Nikolaas van Tolentijn. M. Daem	188
Boekbespreking	
J. Verstappen & G. Simons. Roversbenden in Vlaanderen. Renaat van der Linden	189
R. Meurant. Comité international d'Etude des Géants processionels. R. v.d. L.	190
A. Vanderfeesten. Ten huize van St.-Jan de Deo. M. Broeckhove	191
J. van Brabant. St.-Bavo. Edelman, boeteling & monnik. Renaat van der Linden	192
Volkskundige tentoonstelling in het Oude Gasthuis te Geel. Renaat v/d Linden	193
Dienst voor volkskundige opzoekingen	
Cl. V. TREFOIS : Strodekker en Strodekkerstechnieken	209
Inhoud jaargang 1969	219

HET MANNEKEN

Wetenswaardigheden over rekapitulerende liederen Oost- en Westvlaams kontakt

I

Ontegengelijk is het midden van de tweede helft der negentiende eeuw de bloeitijd van de rekapitulerende liederen geweest. Hun populariteit heeft zich tot ver in de twintigste eeuw uitgestrekt. Deze deels solo-, deels samenzangen kwamen vooral aan bod op de conviviale samenkomsten van burens- en vriendenkransjes, kringen en genootschappen allerhande. Zelfs in een gesloten godvruchtige gemeenschap als het St-Elisabethbegijnhof te Gent ontstond een dergelijk lied en wel ter verheerlijking van de Regel. Het is begrijpelijk, dat andere meer profane liederen niet van zulk verheven aard waren.

Al deze rekapitulerende liederen zijn echter op dezelfde leest geschoeid, zowel voor de vorm als voor de uitvoering. Hun grootste onderlinge gelijkenis bestaat erin dat zij zonder onderscheid gebordeerd zijn op een gemeenschappelijk stramien, namelijk een grafische voorstelling van hetgeen in het lied bezongen wordt. Hier is dus een zekere analogie met de rolprenten van de marktzangers. In tegenstelling met de marktliederen die steeds een gebeuren — heiligenleven, liefdesgeschiedenis, misdaad, onheil, wonder, enz. — bezingen, gaat het in de rekapitulerende liederen enkel om bepaalde zaken en voorwerpen, ook soms om mensen en dieren of, doch uitzonderlijk tevens om handelingen. Hierbij wordt immer een komisch effect nagestreefd door het tegenover elkander stellen van de meest uiteenlopende zaken.

De hele bouw van het rekapitulerend lied steunt op een visuele en grafische voorstelling die ingedeeld is in vakken, zoals bij de rolprenten der marktliederen en de volksprenten, walesantjes of mannekesbladen. Deze vakken, drie naast elkaar, bevatten de voorstelling; de eerste twee vakken tonen de voorwerpen met een zeker onderling verband, het derde toont een voorwerp waarvan de naam rijmt op die van het voorwerp in vak twee. Het kiezen van heterogene voorwerpen in een zo scherp mogelijk contrast voor vakken een en twee enerzijds en voor vak drie anderzijds brengt er de vrolijke noot in. Een reeks van drie voorwerpen vormt een stroof van het lied. Het geheel van het lied bestaat in het simultaan aanwijzen en het zingend noemen van de drie voorwerpen van elke serie, voorafgegaan door de bindwoorden « Hier » voor het eerste voorwerp en « Daar » voor het tweede en het derde voorwerp. Na iedere stroof herhaalt men de voorgaande stroof (of strofen) van achter naar voor in accelererend tempo om telkens met het refrein te eindigen. Het tweeledig refrein verwijst naar twee afzonderlijke voorstellingen, waarvan de vernoeming, de eerste oningeleid, een verpozing in het lied vormt en de tweede opnieuw voorafgegaan is door het bindwoord « Hier ». Voormelde verpozing, die matig en met nadruk gezongen wordt, is karakteristiek voor alle rekapitulerende liederen, zoals verder blijkt uit onze uiteenzetting.

Het oertype van de rekapitulerende liederen is ongetwijfeld het kennelijk van Westvlaamse oorsprong « 's Avonds in de maneschin », beter bekend als « De vogel en de vis ». Richard Vankenhove heeft het, ofschoon het geen straatlied is, opgenomen en omstandig met notering behandeld in zijn onvolprezen « Het Volksleven in het Straatlied »⁽¹⁾. Hij leerde het lied kennen als student aan de Gentse universiteit in het genootschap « Het Zal wel Gaan », waar het ritueel als het « epos » gezongen werd tijdens de tonzittingen, aldus genaamd omdat op de vergaderingen een vaatje triplebier aangestoken en vanzelfsprekend geleedigd werd.

Als u me veroorlooft een hypotese voorop te zetten, zou ik geneigd zijn aan te nemen, op basis van zijn uitgesproken Westvlaamse tint, dat Maurits Sabbe « De vogel en de vis » in « Het Zal » geïntroduceerd had. Hij was er voorzitter in 1894-1895 en zijn Brugse novelle « Cietje, Frans en de duve » werd opgenomen in de « 34e Gentsche Studenten Almanak voor 1894 » van dit genootschap. De Heer M. Van de Wattyne, lid van de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen, publiceerde in ons tijdschrift van 1932⁽²⁾ in « Volksliederen en -rijmpjes opgetekend te Bassevelde » een variëteit met notering op « In de maneschin ». Voor de zangwijze zijn de versies Vankenhove & Van de Wattyne nagenoeg volledig identiek, alhoewel in verschillende toonaarden gezet. In dit opzicht is er beslist sprake van verwantschap. Dit geldt eveneens voor het refrein, maar voor de voorwerpen, wederzijds opgesomd in de strofen, bestaat een grondig verschil. In de door Vankenhove aangegeven tien strofen (drie strofen van het oorspronkelijk lied bleven hem onbekend) en de tien van de Basseveldse versie zijn slechts vier van de tegenover elkaar gestelde voorwerpen gelijk, namelijk :

Kort en lang	en	de sniders (of schavers)bank
Zeil		schippersdweil
Rooster		maagdentrooster
Koek		pastoorsbroek

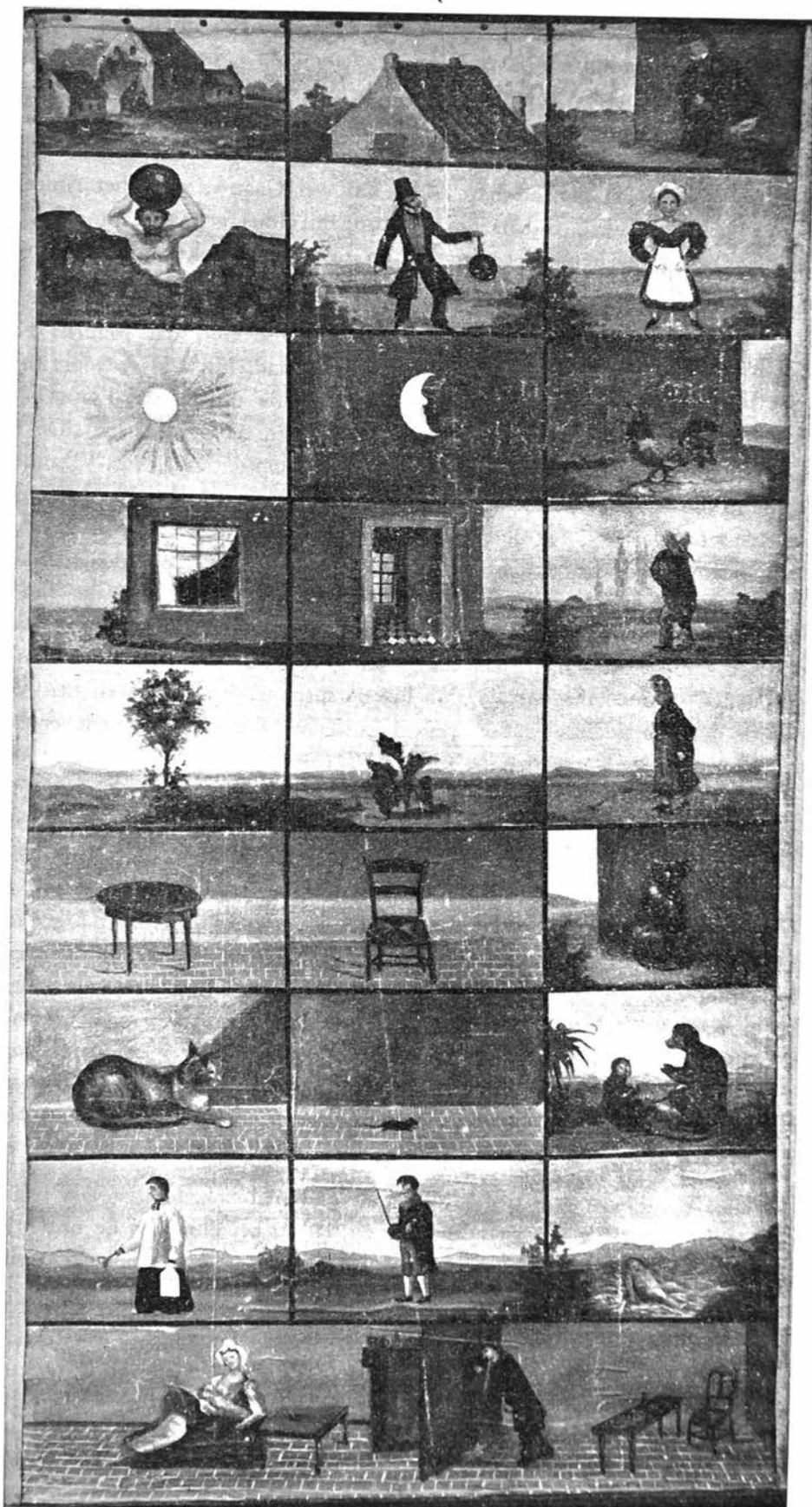
dit op een totaal van dertig voorwerpen, opgesomd in de respektievelijke versies. Men staat hier dus, bij een ongewijzigde overname van de zangwijze, voor een grondig omgewerkte tekst. In 1933 publiceert de H. Stepman van Evergem een tweede tienstrofige variëteit op « De vogel en de vis », jammer zonder notering⁽³⁾. Hier staan we voor een nomenclatuur van voorwerpen totaal verschillend van die van de twee voornoemde versies, uitgezonderd het « Kort en lang », « De snidersbank » en « Hier is de vogel en daar is de vis » van het refrein.

Toevallig is mij een achtstrofing rekapitulerend lied bekend, dat een bepaalde gelijkenis vertoont met de voorgaande versie en dat op het eind van de negentiende eeuw te Gent onder de betiteling « Het Manneke » een zekere populariteit genoot. Hier volgt beeld en tekst :

(1) *Gent*, 1932, 177-181.

(2) *O V Z VII* (1932) 92-95, zie tekst en illustratie blz. 169.

(3) *O V Z VIII* (1933) 138-140.

HET MANNEKEN

1. *Hier is het huis en daar is het dak
En daar is het manneken dat kakt
En het huis en het dak en het manneken dat kakt* (lento, recitativo, presto, prestissimo)

Refrein : *'t Wijveken dat rust!* (traag)
Hier is het manneken, het manneken, het manneken (normaal)
Hier is het manneken dat dronken is (bis)(afbeelding onderaan de plaat)

Refrein . . .

2. *Hier is de bol en daar is de bal
En daar is de waterval
En de bol en de bal en de waterval
En het huis en het dak en het manneke dat kakt.*

Refrein . . .

3. *Hier is de zon en daar is de maan
En daar is de kraaiende haan.
En de bol en de bal en de waterval
En het huis en het dak en het manneke dat kakt.*

Refrein . . .

4. *Hier is het venster en daar is de deur,
En daar pist de man er veur, enz., enz.*

Refrein . . .

5. *Hier is de boom en daar is het blad
En daar krabt het wijf haar gat, enz., enz.*

Refrein . . .

6. *Hier is de tafel en daar is de stoel,
En daar is de hond zijn smoel, enz., enz.*

Refrein . . .

7. *Hier is de kat en daar is de muis,
En daar kraakt de aap zijn luis, enz., enz.*

Refrein . . .

8. *Hier is de koster en daar is de knaap,
En daar is 't onnozel schaap*

En de koster en de knaap en 't onnozel schaap — en de kat en de muis en de aap zijn luis — En de tafel en de stoel en de hond zijn smoel — En de boom en het blad en het wijf haar gat — En het venster en de deur en hij pist er veur — En de zon en de maan en de kraaiende haan — En de bol en de bal en de waterval — En het huis en het dak en het manneken dat kakt . . .

Refrein . . .

De voorzanger toont tijdens het zingen met zijn stok op het doek de afbeeldingen van al wat hij vernoemt. Hij draagt iedere stroof in normaal tempo voor. Na iedere stroof herhaalt hij op recitatieve wijze al het reeds gezongene van achter naar voor, bijna in normaal tempo voor het begin, maar na twee, drie strofen reeds vlugger en vlugger naargelang hij het einde nadert (dus geleidelijk lento, recitativo, presto, prestissimo) en besluit telkens met het refrein, dat opnieuw in normaal tempo gezongen wordt.

Het publiek zingt na iedere strofe de herhaling mede, ook het refrein en tracht daarbij de zanger bij te houden. Na enkele strofen zingt het publiek alleen nog « Hier is het manneken... » mede.

In het Manneken komen qua zangwijze en tekst, geen reminiscenties meer voor die ons doen terugdenken aan de oorspronkelijke Westvlaamse tekst. Enkel voor « Wagen dat is » en « 't Wijveken dat rust », aanvang van het refrein wederzijds van « De vogel en de vis » en « Het Manneken » is de notering gelijk. Daarentegen is de inhoud van strofen 1, 3, 4, 6, 7 van het Manneken wederzijds gelijk aan deze van strofen 4, 2, 8, 1, 9 van de Evergemse versie, hetgeen dus wijst op een Oostvlaamse innovatie die onafhankelijk staat van de Westvlaamse voorganger.

Het valt op, dat bij de migratie van het rekapitulerend lied van west naar oost geleidelijk beeldengroepen en dus strofen wegvallen en door andere vervangen worden om te eindigen met een tekst waarin geen spoor van het oorspronkelijke meer te vinden is.

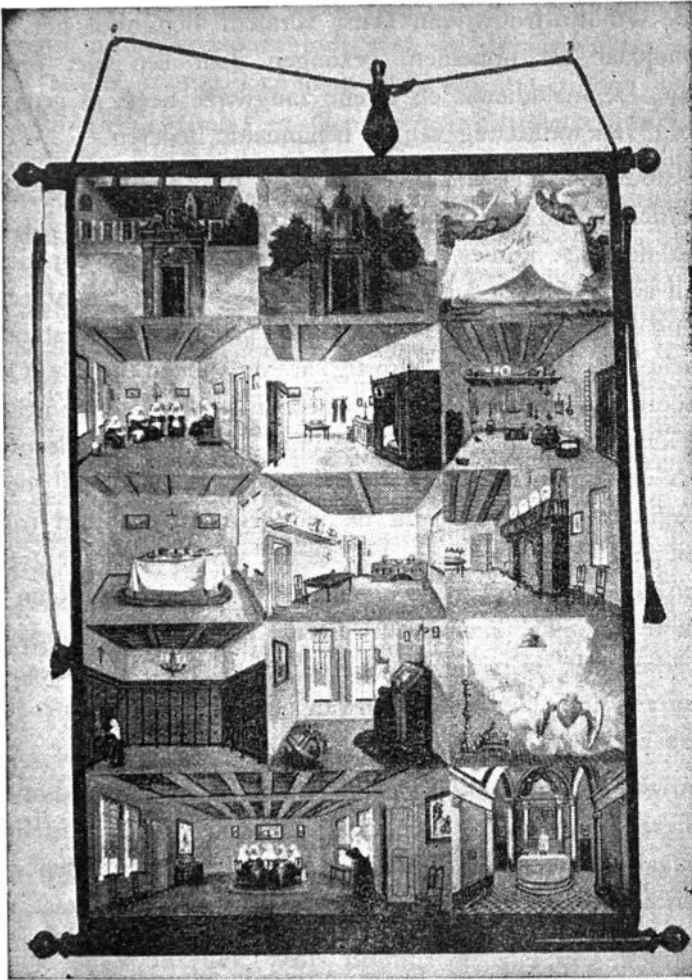
Alles samen genomen beschikken wij dus over een klaverblad van vier, naar mijn weten, tot nog toe, gepubliceerde rekapitulerende liederen, althans qua tekst en (gedeeltelijk) zangwijze.

Hoe is het echter gesteld met de grafische voorstellingen welke de obligate componenten van dit soort liederen uitmaakten?

In « Het Volksleven in het Straatlied » betreurt Richard Vankenhove het de beruchte 't Zal wel Gaanplaat van het epos niet in zijn boek te hebben kunnen afbeelden en het voor eeuwig verval bewaren. Enkele maanden vóór zijn navraag was de schone prent (reeds de derde editie in haar soort) uit het studentenlokaal verdwenen naar een oord waar ze tijdelijk of voor goed in de vergeethoek was geraakt. De Heer Van de Wattyne stelde de plaat van zijn versie « In de maneschin » ter beschikking van de redactie van O V Z die een drukplaat liet vervaardigen. Door onbekende oorzaken verscheen de bijdrage zonder illustratie. In het archief van de toenmalige sekretaris Heer Lodewijk Verlodt werd nochtans een foto, hier gereproduceerd, teruggevonden. De plaat blijkt een houtskooltekening te zijn geweest met zeer primitieve voorstelling der bezongen zaken. Personen die zich herinneren het « epos » en « 't Zal » nog gezien te hebben, bevestigen, dat het als tekening van dezelfde school was, zie p. 169.

De catalogus van de tentoonstelling « Schatten der Begijnhoven » in 1961 ingericht door het Gents stadsbestuur, in samenwerking met « De Vrienden van het Oud Begijnhof », met als voorzitter Heer Edmond Boonen, ter gelegenheid van tienjarig bestaan, vermeldt in de rubriek « Diversen, folklore en devotie »⁽⁴⁾ :

(4) Catalogus van de expositie 22 april 1961 25 juni, 82-83, nummer 193.

Drukplaat : Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen.

Sint-Amandsberg — Groot Begijnhof :

HET LIED VAN DE REGEL

Veertien tafereeltjes die de plastische voorstellingen geven van de tekst van het Begijntjeslied : « *Hier is het Hof en daar is 't Konvent en daar zijn de begijntjes kontent. 't Hof en 't Konvent, de Begijntjes Kontent. Regel die is, hier is de Regel, de Regel, de Regel. Hier is de Regel die zalig is. Hier is de werkkamer en daar is de cel en geheel het Begijntjesgestel, etc.* »

Bij het zingen worden tafereeltjes met een houten aanwijsstok aangetoond. Olieverf op doek, gemonteerd op twee stukken : 95/73 — Houten aanwijsstok met kwispel. (Konvent St.-Jozef).

Voor de datering van het schilderij van het begijnhoflied is het wel interessant op te merken, dat een dezer plastische voorstellingen een karakteristiek ingangspoortje in de afsluitingsmuur vóór het konvent verbeeldt, zoals zij nog te zien zijn in het Oud Ste-Elisabethsbegijnhof te Gent. Het lied is dus blijkbaar ontstaan ver vóór de datum dat de begijnen van Ste-Lisbetten dit oord verlieten om zich in 1874

in het nieuw Groot Begijnhof te St.-Amandsberg te vestigen. Terloops weze nog vermeld, dat de Grootjuffrouw van laatst vermeld Begijnhof het « Lied van de Regel » op fonoplaat liet opnemen, gezongen door een met een mooie stem begaafd begijntje. De melodieuze en serene zangwijze heeft in geen enkel opzicht gelijkenis met die van welkdanig van de behandelde liederen.

Na de beschouwingen gewijd aan dit zedig begijntjeslied voel ik een zekere schroom om verder iets te schrijven over een rolprent die hoort bij het lied « Het Manneken ». In de tekst komen enkele onbetamelijkheden voor die, moesten ze geschreven staan al erg genoeg zijn zonder dat daarbij nog een afbeelding behoort. Dit moet erkend worden; de teksten van de behandelde Westvlaamse liederen steken in opzicht welvoeglijkheid gunstig af vergeleken bij de Oostvlaamse en vooral Gentse soortgenoten. De Gentenaars hebben steeds de ongunstige faam gehad onder oogpunt kieskeurigheid even laks te zijn als hun zestiende eeuwse voorzaten, pamfletschrijvers en refreinendichters die zelden een gelegenheid voor het gebruik van een skatologische uitdrukking uit de weg gingen, evenmin trouwens als de grote figuren uit de gouden eeuw van de Vlaamse schilderkunst er graten in vonden om bepaalde onkiese houdingen, gevolgen van overdadig nuttigen van spijs en drank, op doek te brengen. Zouden de gewaagde voorstellingen van de rolprent meer aanstoot geven dan wanneer men dezelfde aantreft op doeken van Bruegel, Jordaens of Teniers, die in het volle licht van onze musea prijken? Ik zal dan ook « met permissie » zo vrij zijn de rolprent verder te beschrijven.

De taferelen zijn met olieverf op doek geschilderd, gemonteerd op twee stokken, zesentwintig tafereeltjes; vertikaal achtmaal drie naast elkaar, de figuren van de strofen; horizontaal twee onderaan, de figuren van het refrein. Een smalle donkere streep scheidt en omlijnt de tafereeltjes. Het geheel, in goede staat van bewaring, verraadt een niet onbedreven liefhebbershand. De kleuren zijn tamelijk donker, doch alles komt zeer duidelijk uit. De opvatting is naturalistisch en de uitvoering vrunk. De schilder tracht een zo natuurgetrouw mogelijk beeld van het bezongene weer te geven. Er is in de uitvoering geen sprake van voorbedachte of opzettelijke naïefdoenerij. Als er naïviteiten zijn, dan liggen zij uitsluitend bij het uitgebeelde zelf en zekere onbeholpenheden in de tekening, b.v. de tegelvloer. De figuurtjes vergen geen toelichting, behoudens misschien nummer twee van de achtste stroof: knaap = kerkdienaar. De kledij der figuurtjes, mannetjes en vrouwtjes, wijst beslist naar de eerste helft van de negentiende eeuw: het heertje met de bal, de mutsen der vrouwen en vooral de kniebroekdragende knaap.

Een eigenaardigheid getuigt als Gents oorsprongsmerk: op het toneel voor drie van stroof vier ziet men in het verschiet duidelijk de torens van St.-Baafskerk, het Belfort en de St.-Jakobskerk oprijzen. Over al het andere kan heengegaan worden. Op het doek steekt het de ogen uit.

II.

Er rest mij mede te delen hoe ik met het lied bekend geraakte en in het bezit van de rolprent kwam. Om het midden waaruit ze beide stammen, in de tijd te

situëren, past het spijs het los verband met het onderwerp, de ontwikkeling van de koorzang te geven, waarvoor te Gent steeds grote belangstelling bestaan heeft. Tal van gegevens in dit verband vindt men in de Gedenkbladen van Willem Rogghé⁽⁵⁾ waarvan het belangrijkste aangehaald wordt.

Van 1832 tot 1845 bestond te Gent een « *Korenmaatschappij* » met J. F. Willems als voorzitter. Een afdeling voor koorzang van de rederijderskamer « *De Fontaine* » scheidde zich van de toneelmaatschappij af en stichtte in 1847 een zelfstandig genootschap onder de naam « *Willem-Genootschap* », die de steun van Prudens van Duyse en Snellaert genoot. Eerstgenoemde stichtte tevens het « *Zangverbond* » dat toenadering tussen Belgische en Duitse zangverenigingen nastreefde. Een eerste groot zangfeest had plaats te Keulen op 14 en 15 juni 1846. Voor België hadden 27 en voor Duitsland 22 zangkringen de oproep beantwoord. Gent werd aangeduid voor het tweede jaarlijks feest van het verbond. Op dit feest dat twee dagen duurde (27 en 28 juni 1847) werden verscheidene stukken door de 1500 zangers samen gezongen. Wegens de staatsonlusten die Europa in 1848 beroerden, hadden geen herhalingen van deze zangmanifestaties meer plaats. Buiten de plechtige zangstukken die in 1847 door het Verbond ten gehore gebracht waren, hadden vooral de kleine vierstemmige koren die door de deelnemers van Aken, Keulen en Bonn afzonderlijk gezongen werden, belangstelling verwekt. Het ging zover, dat de omstreeks 1844 gestichte kring « *Orpheus* » bij navolging deze « *Duitse koren* » ging instuderen. Het waren meestal romantisch getinte, sentimentele liederen (*Lenzfragen*, *Die Jungen*, *Das Kirchlein*, *Das Schifflein*, *Im Walde*) wier melodieuze, vol smachtende akkoorden, als orgeltonen samenvloeiden.

Tot zo ver Willem Rogghé. Voor hetgeen volgt, bedien ik me van gegevens van personen die in een reeds tamelijk ver verleden in de toenmalige grote en kleine Gentse zangverenigingen actief waren.

Voornoemde volkse liederen, zoals Brahms er later nog componeerde, vielen te Gent zeer in de smaak en kwamen vooral te pas voor het brengen bij fakkellicht, van serenades aan gunners, overheden, jubilarissen, gedekoreerden, primussen, nieuw aangestelde deken, dekenin, en baljuw van de gebuurten, enz. De geestdrift die door deze serenades ontstond, vindt men gestaafd door het feit, dat hun traditie zich handhaafde ook bij later gestichte verenigingen met zangafdelingen, o.a. bij de « *Laurentskringen* » (omstreeks 1868). Een van de meest populaire in laatstvermelde kringen was het koor « *Carolientje* », dat ik dikwijls in de familiekring heb horen zingen, en waarbij mijn vader, ooms en kozijns behoorden als veteranen van de Laurentskring « *Vrijheidsliefde* ». Uit eigen ervaring weet ik, dat meester Lieven Duvosel, zangleider van deze kring, het Duitse koor « *De toverheks van Keulens kelder* » tot in het begin van onze eeuw op zijn repertorium hield. Het langst bekend gebleven Duits koor echter was « *O Pepita* » dat tot vóór 1940 de koorzangmaatschappij « *De verenigde Werklieden* » (thans « *Gents Mannenkoor* ») traditioneel uitvoerde als slot van het recital dat zij jaarlijks op de donderdag van de Gentse feestweek op de Kouter gaf. Dit juweeltje van zangakrobatie dat de sierlijke danspassen van een ballerina vokaal nabootst, moet ook in Nederlandse

(5) Uitgave Willemsfonds, nummer 14, Gent, 1898.

zanglustige kringen bekend zijn. Ettelijke jaren geleden althans hoorde ik nog een uitvoering ervan in een uitzending van A.V.R.O. Hilversum, in een radiomontage van het soort dat toen nogal succes behaalde met het thema: Een persoon is jarig en wordt bij die gelegenheid gekonfronteerd met omstandigheden uit zijn levensloop. Hij ontmoet oude bekenden, voor de gelegenheid samengebracht en wekt met hen oude herinneringen op. In dit geval ging het om een jarige die in zijn jeugd nog uit liefhebberij met vrienden « a cappella » gezongen had en op zijn verjaardag bedacht werd met een uitvoering van het « O! Pepita » zangstuk dat ook op het repertorium voorkwam van het amateurskoor waar hij bij behoorde.

Naar het oordeel van Willem Rogghé zijn onze zangkoormaatschappijen een verkeerde weg opgegaan door zich te zeer toe te leggen op het vertolken van oratoria's, kantaten en uitgebreide koren, die een massale inzet van zangers vergden, wel een bewijs van hoge vlucht, maar schadelijk met het oog op de demokratisering van de zangkunst.

De koorzangmaatschappijen « *De Melomanen* » en « *De verenigde werklieden* » hebben het vooral gehouden bij de massazang met het oog op de deelname aan grote nationale en internationale zangwedstrijden. In het zog van deze groten voeren echter ook kleine bodems die het vooral gemunt hadden op deelname aan festivals. Deze benaming die gedurende vele jaren een eklips kende, heeft in de laatste decennien opnieuw opgang gemaakt om jaar- en seizoenreeksen van eerste-rang muziekuitvoeringen aan te duiden. In de laatste jaren was het een paddestoelengroei in aller heren landen. In de negentiende eeuw werd die benaming gegeven aan de muziekuitvoeringen ingericht in open lucht onder het patronaat van gemeentebesturen die aan de in aanmerking komende maatschappijen een oproep stuurden, meestal bij gelegenheid van het vieren van het jubileum van een plaatselijke vereniging. De uitvoeringen hadden plaats op het stads- of dorpsplein, ook soms in het domein van een adellijke familie, in een vaste of geïmproviseerde muziek-tent. Soms waren er geldprijzen uitgelooft of was er kans om een geldpremie in een loterij te winnen. In elk geval waren de deelnemende maatschappijen zeker hun medewerking te zien belonen door een herinneringsmedaille, verguld, zilver of brons, naar de verdienste. De maatschappijen betraden om beurt het podium, om een paar nummers van hun repertorium uit te voeren. Alle soorten musicerende verenigingen waren vertegenwoordigd: harmoniën, fanfaren, trompetters, zangers. Ik heb zelfs nog een ensemble van ocarinisten⁽⁶⁾ weten optreden. Men mag het belang van de festivals voor de toenmalige bevolking niet onderschatten. Het waren evenementen van belang. D. Destanberg geeft er een staaltje van in zijn werk « *De kiezingen te Gent sedert 1830* »⁽⁷⁾, waarin ook efemeriden opgenomen zijn. Op 31 mei 1852 had te Baarle (gehucht van het Leiedorp Drongen) een groot festival plaats. Zeven maatschappijen van Gent namen eraan deel: *De Melomanen*, *De verenigde werklieden*, *Polymnie*, *Concordia*, *De Klauwaerts*, *Keyzers-kunst en*

(6) Ocarina: muziekinstrument in de vorm van een vogelromp, met negen toongaten en een kort buisje in het midden waarop geblazen wordt, vervaardigd uit een soort gebakken aardpasta, ook soms metaal, geeft een zachte neusklank, maakte furore in de negentiger jaren der 19e eeuw, herkomst: Italië.

(7) Uitgave Ad. Herckenrath, Gent, 1910.

zanggenootschap, Les disciples de Grétry. Ook een maatschappij van Ledeberg, een van Meulestede en het « *Davidshof* » van Oostakker waren aanwezig. Een stoet begeleidde de deelnemende maatschappijen tot aan de Brugse poort. De muziekkapellen der stadspompsters, van het garnizoen en van de burgerwacht stapten mee op.

Een verzoekschrift gericht tot het Gents gemeentebestuur om de in de nacht terugkerende deelnemers kosteloos de stadspoorten te laten binnenkomen, bleef zonder gevolg. Was de inrichting van het festival geslaagd, het feest mislukte heerlijk. Vanaf drie uur begon het te regenen. Tot de avond vielen er stortbuien. Baarle en slecht weer werd te Gent spreekwoordelijk. Ik herinner me een brok van een lied dat uit die tijd moet dagtekenen en dat gezongen werd op de kadans van een regimentsmars :

Daar waren twee soldaten en ene korporaal (bis)
En wat zeiden die twee soldaten?
En wij 'n gaan naar Baarle niet,
Want 't weer is veel te slecht. (bis)

Om na die lange omweg tot mijn doel te komen zou ik de lezer willen binnenleiden in een van de kleine kringen die hun bestaanbestemming gericht hadden op het deelnemen aan festivals en de daaraan verbonden uitstapjes en andere genoegens, o.a. gezamenlijke smulpartijtjes.

Mijn ouders woonden einde van de tachtiger en de negentiger jaren der voorgaande eeuw in de Dampoortstraat te Gent, steeds een drukke winkelstraat geweest. Aan de overzijde van ons huis was er een estamiet met de benaming « *In het Davidshof* ». De klanten behoorden tot de kleine middenstand uit de buurt en omgeving : handelaars, bakkers, slaggers, meester-, kleer- en schoenmakers, een kopergietster met zijn zoon, een blikslager, een stovensmid, een huisschilder, glasmozaïekmaker met zijn twee zonen, beampten, een transportagent en een onderwijzer (mijn vader). Het waren bijna allen personen van rijpere leeftijd. De voorzitter was een kranige zeventiger. Onvermijdelijk werd onder deze klanten de verenigingsgeest vaardig en wel met dubbel resultaat in de vorm van twee sociëteiten : « *De verkleefden* » en « *De jonge Araben* ». Met die twee was het gesteld evenals met een personage uit de operette « *Mam'zelle Nitouche* » van Hervé, namelijk Célestin, de organist-muziekleraar van het nonkloosterspensionaat, tevens Floridor, komponist van een opera-bufa « *Célestin* » : « c'est Floridore et Floridore, c'est Célestin »..

De « *Verkleefden* » waren « *De jonge Araben* » en « *De jonge Araben* » waren « *De Verkleefden* ». « *De Verkleefden* », onder leiding van Louis De Clippel, handelaar in muziekinstrumenten en lid van een bekende familie van leraars van privaat muziekonderwijs, beoefenden koorzang. « *De jonge Araben* » waren adepten van het klaverjassen. Voor hun benaming mag eraan herinnerd worden, dat ter tijd de « *Force Publique* » van Kongo Vrijstaat oorlog voerde tegen de gearabijsde slavenhandelaars. « *De verkleefden* » alleen bezaten een standaard, geen vlag of vaandel echter, enkel een vlaggestok met op de spits een verguld koperen gulden lier, boven een dito ring, waaraan de verworven medailles bengelden, met daaronder een houten bordje met gouden letters op hemelblauwe grond : ZANG-

MAATSCHAPPIJ — DE VERKLEEFDEN. Dat geheel heette : het *plankſkel* Louis De Clippel had aan de leden enkele drie- of vierstemmige koren aangeleerd waarmede ze op de festivals met ere voor de dag konden komen en waarvan enkele in mijn geheugen bleven hangen. De lijst daarvan was tamelijk eklektisch :

De Broedergroet van Oscar Roels, toen zeer populair;

Wien Neerlands bloed in d'aderen vloeit;

Die Wacht am Rhein, Nederlandse tekst (Wij waren een heel eind van 1914);

Hoe schoon is Spanjes blauwe hemel, met obligaat kastanjettengeklapper;

L'Espérance, Franse tekst op de wijze van *Freiheit die ich meine*;

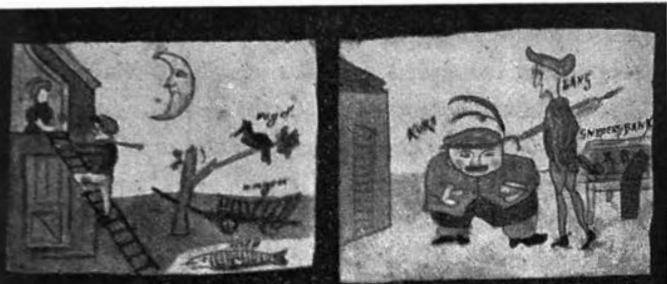
Triomfmars uit het oratorium Judas Macahabeus van Georg Friedrich Haendel.

De deelname aan een festival was vanzelfsprekend een hele gebeurtenis en een hoogtepunt in het leven van de sociëteit. De verplaatsingen geschieden per trein, met de provinciale stoomtrams of te water. Een Zeeuwse maatschappij verzekerde tertijs een passagiers- en goederendienst met kleine salonstoomboten naar Middelburg. Een aanlegsteiger bevond zich aan het Dok dichtbij de Dampoortbrug, dus vlak bij de hand. In het jaar 1893 werden voor het festival te Beervelde een paar breaks met tweespan gehuurd, waarin De Verkleefden, keurig in « redingote » en « jaquette » en met hoge hoed op, plaats namen; op de bok zat de koetsier met het bloemtuiltje op de borst; op de hoge achterbank de bazuinblazer. Als er te Beervelde ook een prijs voor het schoonste inkomen uitgelooft was, zoals in de landjuwelen van de rederijerskamers, dan zouden De Verkleefden er zeker gaan mee strijken zijn. Ze brachten een zilveren medaille mede, geschonken door mevrouw de gravin de Kerckhove de Denterghem.

Ik heb me vruchteloos afgevraagd wie de anonieme schilder van de rolprent « Het Manneken » kan geweest zijn. Mijn eerste vermoeden richtte zich naar de gebroeders Paul en Aimé Mast, die het bedrijf van hun vader, huisschilder en glasmoozaïekmaker, voortzetten. Zij waren specialisten voor de zogenaamde perspectieven op koer en verandamuren. een trompe-l'œil procédé dat reeds in de renaissanceperiode in paleizen en herenhuizen werd aangewend voor landschappen met zuilen, galerijen, trappen, balustraden en andere architektonische details, die de illusie van een weids-vergezicht bieden. Het was echter moeilijk aan te nemen, dat deze vaklieden het bij zulk een amateurisme van schilderwerk als dit zouden gelaten hebben. Trouwens hun jongere broeder Karel heeft me verzekerd, dat naar zijn weten zijn broeders zich nooit met het schilderen van het Manneken afgegeven hebben.

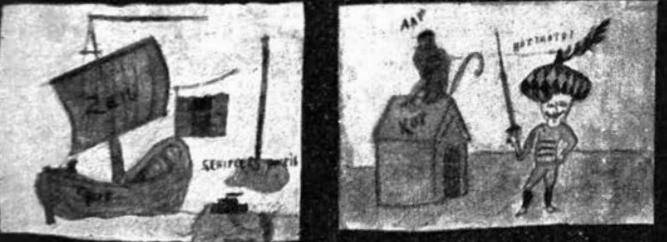
Waarschijnlijk hebben « De Verkleefden » het lied en de rolprent overgeërfd van een oudere vereniging. Ik breng dit vermoeden in verband met de benaming van het lokaal « *In het Davidshof* », een tamelijk ongewone benaming voor een herberg ten andere. Langs D. Destanberg hebben we het bestaan van een zangvereniging met dergelijke naam te Oostakker in 1852 vernomen. In zijn « Gedenkbladen » vermeldt Willem Rogghé vol lof deze vereniging die ook te Luik opgetreden was met Vlaamse koren en er de eerste prijs voor de dorpsmaatschappijen behaald had. Heeft een lid van deze vereniging zich naderhand als herbergier in de Dampoortstraat gevestigd? Heeft hij aan zijn estaminet een benaming gegeven (vervolg blz. 170)

's Avonds in de maneschin
Knechtje wil bi 't meisje zin.
Wagen dat is.
Hier is de vogel
en daar is de vis
en daar is 't meisje
dat bedrieglijk is.
In de mane, de mane.

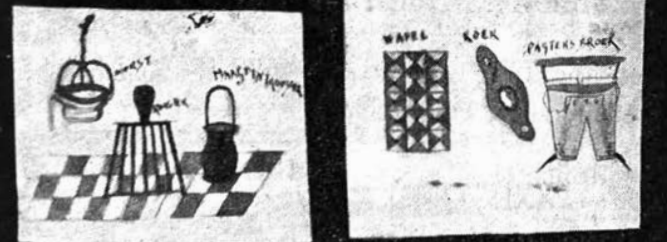
1.
Hier is kort en daar is lang
en daar is de snidersbank.

2.
Hier is Griet en daar is Jan
En daar is de schoefelman.

3.
Hier is de uil en daar is de vink
en daar is 't mager dink.

4.
Hier is 't schip en daar is 't zeil
en daar is de schippersdweil.

5.
Hier is de aap en daar is zijn kot
en hier is de Hottentot.

6.
Hier is de worst en daar is de rooster
en daar is de maagdentrooster.

7.
Hier is de wafel en daar is de koek
en daar is de pastoorsbroek.

8.
Hier is de rat en daar is de muis
en daar is de vogelstruis.

9.
Hier is de abt en daar is de Paus
en daar is de arme smaas.

10.
Hier is de bas en daar is de fluit
en hier is het liedje uit!

die herinnerde aan de kring? Heeft hij lied en rolprent medegebracht? Stond hij in betrekking met het ontstaan van « De Verkleefden »? Het is mogelijk. Zekerheid bestaat er niet. Nochtans is de waarschijnlijkheid groot. Over de stichtingsdatum van « *De Verkleefden* » is niets met zekerheid bekend. De oudste van de medailles der vereniging draagt op de voorzij als inschrift: *Eendracht Gent Meulestede 24 augusti 1873* en op de keerzij *25 Jarig Jubelfeest Festival*. Mijn vader is omstreeks 1886 lid geworden, vermoedelijk terstond als sekretaris. Hij heeft geen notulen nagelaten. Op dat tijdstip was mevrouw We Petit sinds vele jaren waardin van estaminet « *In het Davidshof* ». De maatschappij « *De Verkleefden* » werd kort na 1900 ontbonden. Aan mijn oom van moederszijde, Pieter Hoste, kommissaris als bestuurslid werden de relikten van de vereniging (minus het plankske) toevertrouwd. Na zijn overlijden in 1903 hebben zijn zusters Marie, Clémence en Palmyre ze piëteitsvol bewaard en na hun verscheiden kwamen ze in mijn bezit. Wellicht is men geneigd en met reden deze regelen als langdradig « anecdotage »⁽⁸⁾ af te schrijven. Ik heb evenwel aan het heroprakelen van deze herinneringen toch, zij het ook eenzelve, plezier beleefd, werkelijk!⁽⁹⁾

† Raoul DEPOORTER

Bondsnieuws. - Personalia

BIBLIOGRAFIE VAN DE HEER †RAOUL DEPOORTER.

Onze toegewijde penningmeester heeft niet alleen voorbeeldig de financies beheerd, maar publiceerde belangrijke bijdragen. Hier volgen de gegevens:

In *Oostvlaamsche Zanten* :

Sport en folklore. De Gentse « Buffalo's ». XXIV (1949) 59-63.

Folklore en sport. Nog eens « De Buffalo's ». XXV (1950) 70-71.

De Gentse feesten in de literatuur. E.J. Potgieter ziet de verlichting van - en .de het volksbal op de kouter. XXXVIII (1963) 204-208.

Ibidem. Een Gents tergspelletje. (rond de lantaarnaansteker) 209-214, 3 ill., muz.

Ibidem. Arteveldiana en Artevelde-Iconografie. De Arteveldevereerder Louis Minard, architect. 307-317, 5 ill.

Het Manneken. XXXXIV (1969) 158-170, 3 ill.

Ibidem. Nog over de blekersgieter. 171.

In *Ons Heem*, tweem. tijdschrift van het Verbond voor Heemkunde, Bokrijk, Genk : Gevelsteen met voorstelling van een rosmolen. Gent, Meersenierstraat 2. XIV (1959-1960) 90-92, 4 ill.

R. v. d. L.

(8) Engels « witticism » gevormd door het teleskoperen van de woorden « anecdote » en « dottage », dus amusante korte verhalen van een bejaarde.

(9) Muziektekst verschijnt in volgende jaargang, i.v.m. twee varianten van « Het manneken dat kakt ».

Nog over de Blekersgieter

De bijdrage « De blekersgieter of waterschop » door Maurits van Wesemael verschaft mij vooral het gedeelte betreffende de « Vleurmuis » een heropwekking van tal van jeugdherinneringen.⁽¹⁾ Mijn ouders woonden in de Dampoortstraat (1885-1900). De vensters van de achterkamers zagen uit op de Jooremaai-meers die toen nog als bleek diende. Er waren drie evenwijdige sloten, waarvan één met overdekte open spoelgelegenheid: een plankenvloer van een achttal vierkante meter. Hoe dikwijls heb ik als kleine snotneus toegekeken wanneer baas Vande Genachten de bleek aan het besproeien was!

Onze naaste geboort was bakker De Vilder. De familie van zijn vrouw (een Strobbe) baatte een wasserij uit. Deze was gelegen aan de Leeuwstraat die toen nog maar gedeeltelijk bestond. Vanaf het einde van het bebouwd gedeelte leidde een pad naar de wasserij. Het was dus het laatste gedeelte van wat van de blekerijen van de Muinkmeersen toen nog overbleef. Het huis (woont en ruime plaats waar de strijksters werkten) was tamelijk groot, langwerpig, met aan de breedste zijde vijf of zes grote vensterramen met kleine ruitjes: dus waarschijnlijk nog 18de-eeuws. Het huis was amper een vijftal meter verwijderd van « het Scheldeke ». Op de bleek waren twee parallellopende sloten en naast het huis stond een kleiner gebouw waar zich de fornuizen en wasketels bevonden. Van die tijd weet ik hoe lastig het was om de « schepper » of « sproeier » zoals wij de « schop » noemden, te hanteren. Neem het mij niet kwalijk dat ik zou gewent hebben in uw artikel iets meer te vinden over de techniek van het gieten. Het was inderdaad de kunst om het water niet zo maar neer te plassen, maar het druppelsgewijze als een regen over een zo groot mogelijke afstand te verspreiden. Ik zie het nog zo vóór mij: de man stond met de twee voeten geplant op de boord van de sloot; de schelp van de schop schuin en ondiep over de watervlakte strijkend, zwaaide hij het werktuig vooruit en omhoog tot wanneer het eindpunt de schouderhoogte bereikte, om het met een « coup de reins » zoals een maaier kringsgewijze naar achter te zwieren, derwijze dat het water als verpulverd uitgespreid werd.

†R. DEPOORTER

DE VINKENSPOORT IN VLAANDEREN

Alfons de Cockfonds X

« De Vinkensport in Vlaanderen » van M. Broeckhove, bekroond met de Alfons de Cockprijs, is verschenen.

Het boek telt 166 blz., bevat 42 afbeeldingen waarvan twee in veelkleurendruk en 3 nauwkeurige platen.

Het kost voor de leden 171 frank; voor niet-leden, bibliotheken, verenigingen of bestelling door tussenkomst van een boekhandel 290 frank.

HET BESTUUR

(1) O V Z XXXXIV (1969) 2-13.

Volkskunde-Atlas voor Nederland en Vlaams-België. Kaarten met kommentaar⁽¹⁾

Bij de aanvaarding van het ambt van lector in de volkskunde aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen op 29 november 1968 behandelde Dr. H.L. Cox « *Enkele aspecten van de kartografische methode in de volkskunde* ». ⁽²⁾ Deze aspecten richten zich naar drie punten : 1) de noodzaak van een internationale samenwerking voor de volkskunde-atlas; 2) de wenselijkheid om naast de historische feiten ook de veranderingen in het heden te onderzoeken en om 3) de vele facetten van de stedelijke cultuur tot hun recht te laten komen.

De openbare les van Dr. H.L. Cox wijst niet alleen op het belang van de volkskunde-atlas, maar tevens op de plicht rekening te houden met de verbreding en verdieping van de belangstelling voor het volksleven. Mathias Zender legde er de nadruk op in de *Atlas der deutschen Volkskunde* (Neue Folge), Marburg 1959-1963. ⁽³⁾

In ons land kwam in 1932 de stichting van een *Zuid-Nederlandse centrale voor folklore-onderzoek* tot stand, met de bedoeling een bibliografie en een atlas van de Vlaamse volkskunde samen te stellen. P. de Keyser, M. de Meyer, F. Olbrechts en Cl. Tréfois waren lid van het uitvoerend komitee. Sindsdien is een lange weg afgelegd, over nationale en internationale contacten, de Nationale Kommissie voor Folklore, de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, enz. Maar steeds is de bezielende geest en bestendige werkkraft van Maurits de Meyer als een leidraad van de eerste plannen in 1932 tot de publikaties van 1959 en tot heden aanwezig. ⁽⁴⁾

De eerste publikatie behandelt een reeks van tien kaarten : 1.2.3. *Het Dwaallicht*. 4. *Heksen onderkennen, tegenhouden, vastzetten*. 5.6.7. *De Weerwolf* (Kludde en Osschaard in bijlage). 8.9. *De Vuurman*. 10. *Wilde Jacht. Barende Vrouw. Hellewagen*.

Van de tien kaarten zijn er drie in vier kleuren gedrukt, vier in drie kleuren, twee in twee kleuren, een in één kleur. Dr. P.J. Meertens en M. de Meyer waren de twee samenstellers, die met weergaloos veel moeite en zorg en benediktijnergeduld bewerkten, dat het Nederlands taalgebied een plaats verwierf tussen de volkskunde-atlassen van West-Europa. Een kommentaar van vierenzeventig bladzijden, met medewerking van O. Veltman, H. De Visser en J.J. Voskuil, wil een zo volledig mogelijke verantwoording van het op de kaart bewerkte materiaal verstrekken.

(1) Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen-Utrecht. I (1959). II (1965). III (1968). IV (1969).

(2) Uitg. Nijmegen-Utrecht, Dekker & Van de Vegt, 1968.

(3) A.J. BERNET KEMPERS verstrekke een uitvoerige bespreking daarvan in *Volkskunde* LXVI (1965) Nieuwe Reeks XXIV, 84-87.

(4) Gegevens voor de historiek van de *Volkskunde-Atlas* vindt u in de *Kommentaar van Aflevering I* (1959) blz. 7-10, en in de bespreking van Prof. Dr. K. C. Peeters : *De Nederlandse Volkskunde-Atlas*. Bij het verschijnen van de eerste reeks kaarten. *Volkskunde* LXI (1960) 108 e.v.

De samenstellers beriepen zich op beslissingen van de Nederlandse en Belgische Volkskundekommissies om de indirecte methode toe te passen, d.w.z. het gebruik van vragenlijsten. Redenen evenzeer van organisatorische als van financiële aard verplichtten hen aan de directe methode, de veldarbeid of het onderzoek ter plaatse, te verzaken. Het blijft een kiese aangelegenheid in verband met de volledigheid van de inlichtingen.

De noeste samenstellers P.J. Meertens en Maurits de Meyer waren van plan de tweede aflevering van de Atlas aan sagenfiguren te wijden. Het materiaal aan de Rijksuniversiteit te Gent en aan de Katholieke Universiteit te Leuven, respectievelijk door Prof. Dr. P. de Keyser en Prof. Dr. K. C. Peeters verzameld volgens de directe methode, bewees, dat deze enquête voor Vlaanderen binnen enkele jaren zou voltooid zijn. Intussen verwerken beide promotors samen met H. De Visser en J.J. Voskuil tien kaarten (nummer 11 tot 20) die volgende stof behandelen : 11. *Offers voor mooi weer*. 12. *Beschermheiligen voor het verkrijgen van mooi weer*. 13. *Beschermheiligen voor genezing van de stuipen*. 14. *Voorbehoed- en geneesmiddelen tegen de roos*. 15. *Bedevoarten voor genezing van de roos*. 16. *Voorbehoed- en geneesmiddelen tegen het reuma*. 17. *Bedevoarten voor genezing van het reuma*. 18. *Kinderschrik*. 19. *Watergeest en Waterschrik*. 20. *Kinderschrik in het korenveld*. Het boekdeel met kommentaar omvatte tweehonderd twintig bladzijden.

De moeilijkheid voor een nauwkeurig omlijnen van hetgeen men bedoelt, blijkt uit de verschillende interpretatie van de term « goed weer ». Voor een stedeling beduidt dit zonneschijn, mooi weder. Een landbouwer beschouwt « goed weer », dit geschikt voor het land, voor de landbouw. Goed weder wordt synoniem van vruchtbaar weder.

De volksgeneeskunde krijgt een ruime beurt. De stuipen, roos en reuma wijzen op de verering van talrijke heiligen. De resultaten van directe enquêtes door studenten van de Leuvense universiteit gevoerd tussen 1936 en 1951, vormden een aanvulling voor de antwoorden op de vragenlijsten over de heiligenverering. Maurits de Meyer leverde de kommentaar voor de kaarten 11 tot 17. J.J. Voskuil en H. De Visser verstrekten kommentaar voor de kaarten 18 tot 20. Kaart 18 vermeldt voor « kinderschrik » niet min dan negenendertig verschillende termen. Voor kaart 19 vormen dertig verschillende benamingen een vrij lange rij. Ondanks deze verscheidenheid is de kaart klaar genoeg om de verschillende verschijningsvormen aan te tonen.

De inleiding van het boekdeel met kommentaar bij de tweede aflevering besluit met de mededeling, dat voortaan Prof. Dr. K. C. Peeters en Dr. J.J. Voskuil deel uitmaken van de redactie. Aflevering III sluit rechtstreeks aan bij de vorige, aangezien de kaarten 21 tot 29 gewijd zijn aan de volksgeneeskunde en aan de beschermheiligen tegen kwalen en ziekten van mens en dier : 21. *Voorbehoed- en geneesmiddelen voor genezing van de stuipen*. 22. *Geneesmiddelen tegen hoofdpijn*. 23. *Beschermheiligen en bedevoarten voor genezing van hoofdpijn*. 24 en 25. *Beschermheiligen van het rundvee of van het vee in het algemeen*. 26 en 27. *Beschermheiligen van de paarden en de paardenommegangen*. 28. *Beschermheiligen van de varkens*. 29. *Gewijde zaken die de bedevaarders meenemen naar huis ter*

bescherming van het vee. Maurits de Meyer staat alleen in voor de kommentaar van honderd zestien bladzijden. Opnieuw legt hij er de nadruk op, dat de kaarten hoofdzakelijk bedoeld zijn als een werkinstrument voor verdere studie. Tegelijk verklaart hij het streven naar een steeds grotere volledigheid van dokumentatie.

Amper een jaar na de derde aflevering verschijnt reeds nummer vier met het onderwerp : *het ophangen van de nageboorte van het paard* (kaart 30). Hier treedt J.J. Voskuil alleen op om de kommentaar te verstrekken (honderd en zeven bladzijden). Thans is er klaarblijkelijk een andere schikking bij betrokken. De redactie heeft zich beperkt tot één onderwerp en kaart, zodat de kommentator wijder armslag kreeg. Na de traditionele indeling als herkomst van het materiaal, formulering van de vragen, de medewerkers, beantwoording van de vragen en ordening van het materiaal brengt J.J. Voskuil zes tekstkaartjes, voor het gebruik in 1957, gegevens voor zover ze niet afkomstig zijn van de vragenlijsten, gegevens ontleend aan de Duitse literatuur (het ophangen van de nageboorte ook van de koe), de naam voor de nageboorte van het paard, de nageboorte als geneesmiddel, het ophangen van de nageboorte van het paard in de hooiberg.

De inleiding geeft naast de eerste (1830) en verdere vermeldingen van het gebruik, de motieven die men gewoonlijk opgeeft, de verschillende verklaringen, de geringe gegevens in de literatuur, de verhouding tussen de behandeling van de nageboorte van het paard enerzijds en van de mens (en incidenteel van de koe) anderzijds, de nageboorte als genees- en tovermiddel, de verschillende interpretaties van het gebruik bij oudere en moderne auteurs.

Dergelijke gegevens en de schikking in zes bijlagen wijzen enigszins op een andere opvatting voor de kommentaar. Bijlage I : overzicht van de Nederlandse en Vlaamse literatuur, in chronologische volgorde, over de nageboorte, met de samenvatting van de feitelijke gegevens na elke publikatie. Bijlage II : overzicht van de Duitse literatuur, als een mogelijkheid tot vergelijking. Bijlage III : antwoorden volgens de legende van kaart 30, met letterlijke overname van de tekst. Bijlage IV : gegevens, letterlijk opgenomen, uit ongepubliceerde bronnen, als vragenlijsten, schriftelijke en mondelinge mededelingen, handschriften. Bijlage V : overzicht van de plaatsen waar de nageboorte wordt/werd gehangen, de manier waarop dat gebeurde, de motieven die men opgaf, door wie het gebeurde en varia. Bijlage VI : overzicht van de antwoorden op de vraag naar de geneeskraft van de nageboorte van paard en koe.

De gegevens worden meer in de breedte en in de diepte ontleed. In aflevering I vond men voor de gegevens van de medewerkers aanvullingen door de literatuur. Literaire gegevens ouder dan 1880 zijn in principe niet opgenomen. In aflevering IV reikt het onderzoek onmiddellijk verder door het gebruik om de nageboorte op te hangen, op te sporen. Het spreekt haast vanzelf, dat een uitgave die zich spreidt over een afstand van tien jaar, lichte wijzigingen vertoont. Bestaan er nog steeds redenen van organisatorische en van financiële aard om de indirecte methode toe te passen? Het loopt niet van een leien dakje om daar op te antwoorden. Krijgen we de directe methode zoals in Zwitserland, waar een vijftal onderzoekers de inlichtingen op de betrokken plaatsen opspeurden? Krijgen we een koppeling van de twee werkwijzen zoals in Zweden en Noorwegen? Het loont niet de moeite vragen te stellen, maar de nadruk te leggen op de ware prestaties, op de rijke verzamelingen die ons geboden worden en onze grote waardering te betuigen voor het geleverde werk.

Kroniek van de studie van het volksverhaal. V.⁽¹⁾

Maurits de MEYER: *Le conte populaire flamand*. FF Communications N° 203. Helsinki, Academia Scientiarum Fennica, 1968, 184 blz. 450 F.

In 1966 publiceerde de Wetenschappelijke Uitgeverij Standaard « Volkskunde » — Verzamelde Opstellen van Maurits de Meyer naar aanleiding van zijn zeventigste verjaardag.⁽²⁾ Dergelijke leeftijd is zeker respectabel, maar voor de gevierde hoort er naast het element eerbied ook het element daadvaardigheid en bestendige jeugd bij.

In 1921, op de leeftijd van zesentwintig jaar, is hij sekretaris van de sectie Volkskunde in het IVe Vlaamse Filologencongres te Mechelen. Op nationaal vlak was hij reeds een voorman. In hetzelfde jaar bezorgt hij de eerste index van de Vlaamse sprookjes. Op internationaal terrein verwierf hij reeds aanzien, want zijn werk verscheen te Helsinki als nummer 37 van de FFC-nummers. Thans verschijnt in dezelfde reeks een nieuwe editie van de index. De eerste uitgave van 94 bladzijden is tot 184 bladzijden uitgegroeid. Een afstand van haast een halve eeuw ligt tussen de edities. Geen tak van de volkskunde is Maurits de Meyer vreemd. In 1942 zag met goud bekroond door de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde zijn verhandeling *Vlaamse sprookjestema's in het licht der Romaanse en Germaanse kultuurstromingen* het licht. Dit feit bewijst, dat de sprookjes hem nauw aan het hart liggen.

Zijn huidig werk draagt als ondertitel: *Catalogue analytique et répertoire des épisodes et éléments des contes « motif - index »*. Het voorwoord rechtvaardigt de publikatie aan de hand van internationale normen, na op- en aanmerkingen voor de indexen van Aarne en Thompson, om de indikatieve kataloog om te vormen tot een analytisch repertorium. De inleiding behandelt enkele van de belangrijkste bronnen: Johann Wilhelm Wolf, Amaat Joos, Pol de Mont en Alfons de Cock, Victor de Meyere, e.a. Voor de uitgave van 1921 beschikte de auteur over geen handschriften. Thans verstrekken deze bronnen vele gegevens, o.a. ongeveer driehonderd varianten uit de nalatenschap van Amaat Joos, ontdekt door de vorser Hervé Stalpaert, een bundel van mevrouw Alfons de Cock. Een handschrift in twee volumes, ontdekt in de stedelijke bibliotheek van Antwerpen, een uitzonderlijke vondst: *Eerlyck tydt verdryff « byeen geraept door Christene dry boeren »* uit 1770, bevat 790 onuitgegeven vertelsels van diverse plumaige!

Voor de klassering van de dokumenten heeft de auteur zich over het algemeen gehouden aan de nummers van de kataloog Aarne - Thompson (1961). Toch heeft hij nieuwe nummers ingeschakeld voor de sprookjes die niet vertegenwoordigd zijn in de *Types of the Folktale*. Vroegere nummers kregen een nieuwe onderverdeling.

(1) I, O VZ XXXIX (1964) 2-7; II, O VZ XXXX (1965) 191-198; III, O VZ XXXXII (1967) 2-5; IV, O VZ XXXXII (1967) 50-53.

(2) M. BROECKHOVE: Maurits De Meyer. *Volkskunde. Verzamelde Opstellen*. O VZ XXXXIII (1968) 194-195.

Elke rangschikking brengt problemen met zich. Maurits de Meyer kent de moeilijkheden van de *Motif-Index* van Stith Thompson, het aktueel internationaal aanvaarde stelsel en gaat ze niet uit de weg. Het inschakelen van nieuwe nummers vindt een rake rechtvaardiging.

Twee belangrijke elementen dienen aangestipt in deze nieuwe publikatie: bij ieder sprookjestype vindt u onmiddellijk een ontleding van episoden en van motieven; daarnaast krijgt u bij iedere Vlaamse variant die motievenontleding en de volledige motievenontleding is nogmaals opnieuw in een afzonderlijk repertorium ondergebracht.

Elkeen die enigszins belang stelt in het sprookje — en dit is onbewust en gerust het geval voor elke volkskundige — kan slechts met moeite raden hoeveel benediktijnerwerk en -geduld de samenstelling van dusdanige index vergt. Daar is een jarenlang pluizen en speuren bij betrokken, een nauwgezet ontleden en schiften en schikken van tema's en tegelijk van honderden motieven.

Elk wetenschappelijke beoefenaar van de sprookjesstudie neemt voor *Klein Duimpje* Aarne-Thompson nr. 700, en voor *De slimme dief* Aarne-Thompson nr. 1525. Voor deze beide nummers verstrekt de auteur bijna een bladzijde ontleding en verwijzingen. De analytische kataloog bevat vier groepen: I. Diersprookjes (1-295). II. Eigenlijke sprookjes, met vier indelingen (300-1187) Toversprookjes. Legendarische sprookjes. Novellensprookjes. Sprookjes van de gefopte duivel. III. Grappige vertelsels (1210-1962). IV. Leugensprookjes (2010-2340).

Tot slot volgt het belangrijk repertorium van de episoden en motieven van de Vlaamse sprookjes volgens de *Motif-Index* van Stith Thompson (blz. 139-183). Elk element uit de gewone index vindt men hier nogmaals terug, volgens de vereiste groepen ondergebracht (A — Z).

Een eerste aanblik biedt een veelheid van cijfers en van letters, maar een diepere ontleding en een gewoon gebruik toont een resultaat van jarenlang vorserswerk. De uitgave bewijst, dat een Vlaams werk een Europees en internationaal peil bezit, in een internationale reeks. De Heer Maurits de Meyer brengt ons beperkt taalgebied door zijn Vlaamse sprookjesindex in een internationaal licht. Hij verdient onze dankbaarheid en hulde dubbel en dik.

Renaat VAN DER LINDEN

LIDMAATSCHAP 1970

B. L.

Gelieve uw lidbijdrage voor het jaar 1970 te storten of over te schrijven op prk. 969.46, Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

Voor het bedrag van het lidmaatschap, zie p. 198.

HET BESTUUR

INCANTAMINA

uit Middelnederlandse handschriften in Oosteuropes bezit

Nu we aan de hand van het voortreffelijke werk van Dr. J. VAN HAVER, *Nederlandse incantatieliteratuur. Een gecommentarieerd compendium van Nederlandse bezweringsformules*⁽¹⁾ ons ervan kunnen vergewissen welke bezwingen, zegenbeden, toverspreuken, enz. reeds gepubliceerd werden, is wel de tijd aangebroken om de wellicht nog talrijke incantamina die óf nog in handschrift verborgen bleven óf tot op heden in de volksmond voortleven te verzamelen, op te tekenen en uit te geven.

Dr. Van Haver heeft reeds opgemerkt dat de systematische verzameling van de incantamina uit beide genoemde bronnen een arbeid van vele jaren veronderstelt⁽²⁾. Elke verwijzing naar en uitgave van in handschrift bewaarde formulieren, elke opname van nog voortlevende incantamina is dan ook een bijdrage tot een vervolgdeel op het Compendium en een bouwsteentje dat door Dr. Van Haver of wie dan ook tijdens zijn « arbeid van vele jaren » niet meer moet aangebracht worden⁽³⁾. Vermelden we hier de grote bouwstenen die intussen door W. Braekman aangebracht werden in de vorm van de uitgave van het incantatiehandschrift Universiteitsbibliotheek Gent, Ms 697⁽⁴⁾ en van Ms 517 van de Wellcome Historical Medical Library Londen⁽⁵⁾. We willen tevens wijzen op het verheugende feit dat in een zopas verschenen, voor het middelbaar onderwijs bestemde bloemlezing uit onze letterkunde enkele bladzijden voor « Toverpraktijken » ingeruimd werden⁽⁶⁾.

Wat het opsporen van in handschrift bewaarde incantamina betreft, dient vermeld dat we sedert 1963 over een degelijk hulpmiddel beschikken : de catalogus *Middelnederlandse handschriften in Oost-Europa*⁽⁷⁾, samengesteld door Dr. R. Lievens. Grotendeels aan de hand van de door Willem de Vreese voor zijn *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* verzamelde gegevens, leverde R. Lievens immers

-
- (1) uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Gent 1964. Zie over dit werk de bespreking door W. Braekman in dit tijdschrift, 40e jg. (1965) 3, blz. 120-127.
- (2) J. Van Haver, a.w. blz. 28
- (3) Intussen kan het ook nuttig zijn teksten die doorgaan voor bijv. duivelbezwingen naar hun ware aard te onderzoeken (zie bijv. G. Hendrix, *O gi mob ac turelyer... duivelbezwinging of sociale klacht?* in dit tijdschrift, 41e jg. 1966, blz. 214-217) of de toelichtingen bij sommige gepubliceerde incantamina te verbeteren (zie bijv. G. Hendrix, *Kerstine de Wonderbare als « Präcedenzfall »?*, in dit tijdschrift, 40e jg. 1965, blz. 16-22.)
- (4) W. Braekman, *Middelnederlandse zegeningen, bezweringsformulieren en toverplanten*, in : V.M.K.V.A., 1963, blz. 275-386; ook verschenen als nummer VII in de Reeks « Uit het Seminarie voor Volkskunde van de Gentse Rijksuniversiteit ».
- (5) W. Braekman, *Magische experimenten en toverpraktijken uit een Middelnederlands handschrift*, in : V.M.K.V.A., 1966, blz. 53-118
- (6) A. Van WILDERODE, *De dubbelfluit*, Antwerpen 1968; we hebben de blz. 171-174 op het oog.
- (7) uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Gent 1963. Bij dit werk dienen te worden geraadpleegd de addenda en corrigenda, verzameld door P. Julius. *Losse aantekeningen bij handschriften in Oost-Europa*, in : Leuvense Bijdragen. LIV (1965), blz. 1-20.

niet alleen een materiële beschrijving van de handschriften, maar gaf hij tevens een inhoudsopgave ervan. Meer dan eens vermeldde hij daarbij dat in het een of ander handschrift bezweringen voorkomen; soms deelde hij de tekst geheel of gedeeltelijk mee. Mocht de *Inventaris van de Middelnederlandse handschriften van de Koninklijke Bibliotheek van België*⁽⁸⁾ als een echte Catalogus in druk verschijnen, dan zou een tweede, zo mogelijk nog belangrijker wegwijzer ter beschikking staan.

Intussen bezorgen we op de volgende bladzijden de uitgave van enkele incantamina die door R. Lievens wel aangewezen, maar niet uitgegeven werden. We kunnen dit doen aan de hand van de door Willem de Vreese gemaakte foto's die thans ter Koninklijke Vlaamse Academie te Gent berusten en die we met de toestemming van de Vaste Secretaris, de heer Maurice Gilliams, mochten raadplegen; voor die vriendelijke toestemming dank.

I. *Dat mi gegheen van mynen vianden ghescaden moghen*

Het handschrift nr 2943 van het Muzeum Narodowe w Krakowie (olim Muzeum Czartoryski) in Kraków (Krakau) werd omstreeks 1470 geschreven en is afkomstig uit een aan St.-Antonius gewijd vrouwenklooster⁽⁹⁾. Foto's ervan bevinden zich in doos nr 21 van de Kon. Vlaamse Akademie in Gent. Op de fol. 91 v° tot 94 r° komt onderstaand incantamen voor, dat we als volgt uitgeven (ook de volgende nummers worden aldus getranscribeerd): de hoofdletters en de schaarse leestekens van het handschrift blijven behouden; de afkortingen worden, met uitzondering voor het christogram, gekursiveerd; de letter u met waarde van v blijft behouden.

F. 91 v°: Hier beghint vander segheninghe Ic seghene my huden ende emmermeer ende alle tijt in den vrede des almachtich gods *ende* dat mi huden noch nemermeer negheen (f. 92 r°) van mynen vianden ghescaden moghen geestelic no waerlijc. Alle mine vianden bezweric. + Per patrem. + Et filium. + Et spiritum sanctum nomen domini. + Adonay. + Alpha. + Eto. + Et per omnia nomina domini nostri ihesu xpristi. + Dat si die oghen niet en moeten hebben daer si mede sien dat my moghe scaden. Dat si die handen niet en moeten hebben daer si mede doen dat my moghe scaden. Der heiligher rechter hant gods beuele ic huden mijn lijf: mijn ziele ende mine ghesonde mijn hae ende mijn wareltlike ere. Dat et emmer moet wesen sonder scade *ende* scande. ende vrese mijns lijfs ende mijnre sielen. Ende miere waerliker eeren Amen. Dat (f. 92 v°) heilighe cruce + gods sy bouen my ende beneden my al omme my. Metter seluer segheninghe si ic ghezeghent. +

Daer god die drie coninghe mede zeghende doe se die coninc heroides wilde verraden. + Jaspas. + Balthar ende. + Melchior. + Sente felicitas met haren seven zonen seghene my. Sinte marien soene zy huden ende emmermeer halsberch mijns lijfs. mijnre zielen ende mijnre waerliker eeren Amen. Die goede sinte michiel si huden helm mijns lijfs mijnre zielen ende mijnre waerliker eeren. Amen Metter seluen segheninghe sy ic ghezeghent daer god die drie kinderen mede seghende

(8) opgesteld als antwoord op een prijsvraag, gesteld door de Kon. Vlaamse Academie; zie V.M.K.V.A., 1967, blz. 481-486.

(9) zie R. Lievens, a.w., nr 67, blz. 88-92.

doese die coninc nabughodonosor wilde verbernen + Sydrac + Mysaac. + Ende (f. 93 r° blanco, 93 v° : miniatuur : kruisdragende Christus) (f. 94 r°) abdenago. Die ghenadighe god die milde god die alder werelt troost es ende hem seluen gaf anden cruce te hanghen an die menscheyt die moete my huden ende emmermeer beschermen voer allen commer voer alle pyne van allen noode ende van allen anxte met siere godheyt ende met siere ghewelt huden ende emmermeer in gods namen. Amen.

De bedoeling van bovenstaande zegenbede is bij de aanvang duidelijk aangegeven in de regel die we als titel van dit incantamen kozen. De bede kan ondergebracht worden bij Van Haver, a.w., nrs 689-691 : Tegen boosdoeners, en nrs 763-774 : Afweer van wapengevaar (wapenzegens).

Enkele namen die erin voorkomen vereisen wel enige toelichting. Adonay, een Hebreeuwse naam voor God, en Alpha, de eerste letter van het Griekse alfabet, komen in incantamina vaker voor om het opperwezen aan te duiden⁽¹⁰⁾. Ook Eto zal wel een naam voor God zijn; bij Van Haver komt hij als *etho* voor in nummer 776; de auteur nam de naam evenwel niet op in zijn *Lijst van godsnamen*⁽¹¹⁾; aan Ethi of Hetto, een heilige van Ierse afkomst, hoeft wel niet gedacht⁽¹²⁾. De Driekoningen, Jaspas, Balthasar (in onze tekst : Balthar) en Mechior komen bij Van Haver voor in nummer 767, eveneens een wapenzegen (15de eeuw). Wat de Sente Felicitas betreft : zij werd door de auteur van het *Compendium* niet opgetekend; ze ontbreekt dan ook in de *Lijst der heiligen*⁽¹³⁾. Dat zij de moeder van zeven zonen (de martelaren Felix, Philippus, Martialis, Vitalis, Alexander, Silanus en Januarius) zou zijn, is niet historisch maar gaat op een oude passio terug⁽¹⁴⁾. Sydrac Mysaac en Abdenago figureren bij Van Haver onder de *Gegevens uit het Oude Testament*⁽¹⁵⁾; inderdaad lezen we bij Daniël, III : 51-90, over hun lotgevallen : zij werden door de Babylonische koning Nabuchodonosor in een gloeiende oven geworpen, waar ze evenwel heelhuids weer uitkwamen.

2. *Ghebet ieghen der vrouwen arbeyt*

In het onder 1 vermelde handschrift komt nog een gebed voor dat behoort tot de groep *Bezweringen. Bij ziekte van de mens. Bevalling*, nummers 5-10 bij Van Haver⁽¹⁶⁾. Bij het bidden ervan werd herhaaldelijk een kruisteken gemaakt, wellicht over de schoot van de aenstaande moeder⁽¹⁷⁾, maar het is niet duidelijk wie dit deed : de barende vrouw of een aanwezige.

(F. 35 r°) Dit ghebet is ieghen der vrouwen arbeyt.

Anna heuet ghedraghen marien maria heuet gedraghen den behoeder ihesum cristum. Ende elizabeth sinte ian baptisten. Menea sinte seruaes. Silima sinte femeyn. In deser eren ende in deser waerdicheden salstu wijf verlost worden

(10) Van Haver, a.w., blz. 482.

(11) Van Haver, a.w., blz. 482-483. Eto komt niet voor op de lijst van « septuaginta nomina dei » bij G. Storms, *Anglo-Saxon Magic*, Den Haag 1948, blz. 295, nr 64.

(12) zie de *Bibliotheca Sanctorum*, dl. V (Rome 1964) kolom 132, s.v. Ettore.

(13) Van Haver, a.w., blz. 483-486.

(14) *Lexikon für Theologie und Kirche* (2de uitgave, 1960), deel V, blz. 66.

(15) Van Haver, a.w., blz. 477-478.

(16) Van Haver, a.w., blz. 59-63.

(17) Van Haver, a.w., blz. 403-407.

ende ontbonden vander bedroefheden dijne drachten ende daer du mede bewaert ende ghebonden bist op dat die dracht dats die vrucht voert come inden lichte ende waerdich worde te sien dat licht xpristi. + Cristus is gheboetschapt. + Cristus is vleesch worden. + Cristus is (f. 35 v°) ontfanghen. + Cristus is geboren. + Cristus is in doukeren ghewonden. + Cristus is besneden. + Cristus is inder crebben gheleyt. + Cristus is gheoffert. + Cristus is versmaet mit versmaeden woerden. + Cristus is ghecroent mit doerne. + Cristus is ghecruust. + Cristus is doerslaghen mit naghelen. + Cristus is drinken ghegheuen asijn met gallen ghemenget. + Cristus is ghestoruen. + Cristus is gheteekent mit eenen spere. + Cristus is opverresent. + Cristus is op gheuaren. In der doecht der waerheit der sacramenten salstu wijf verlost worden *ende* ontbonden vander bedrucheden dijne drachten mit (f. 36 r°) mit⁽¹⁸⁾ welken du bedruet sijst ende brenc voert dine dracht Of et si een knapelkijn of het si een maechdekijn op dat die gracie des kerstendoms hem na uolghen. O ihesu coem te helpe dinen dienstwiue. Noemt der vrouwen kersteliken name want al haer aeren⁽¹⁸⁾ beuen ende al haer leden scudden. O kint ghif een teyken int licht. Inden name des vaders des soens endes heilighen gheestes die behoeder ihesus xpristus die ontbeit dijns comst uut toten lichte xpc die roept di inden lichte die welke geboren is van eenre maghet die mitten vader ende mitten heilighen gheest ende regniert sonder eynde. Amen. Elizabeth heuet ghedraghen sinte iohanne. Anna droech marien (f. 36 v°) Maria droech den behouder ihesum xpristum bi deser ieghenwoordigher gheboerten sal dit ieghenwoerdige wijf vander bedruchteit hare drachten daer si mede bezwaert is sal⁽¹⁸⁾ worden verlost. In die name sijns die is wedermaekere des menschelikes gheslaches. Ende gheuer der godliker graciën. ende gheuer der eeuweliker salicheit Sal dit wijf verlost worden want des wijfs aeren⁽¹⁸⁾ beuen ende al haer [leden]⁽¹⁸⁾ scudden. + Cristus *verwint*. + Cristus regniert. + Cristus ghebiet dit kijnt die hemelsche vader is drieuoudich ende enig drieuoudich inder *persoenen*. Enich inder mogentheit dattu gheues een teyken inden lichte. Inden name des vaders des soens ende des heilighen gheestes. Amen.

Dit incantamen valt op door het aantal der aangehaalde « Präcedenzfälle » : Anna, Maria, Elisabeth, Menea en Silima. De namen Anna, Elisabeth en Johannis Baptista komen vaker voor in (bevallings)formulieren, en Servaes treedt op in nummer 588 van het *Compendium* aldaar dan tegen het dikstaan der beesten. Zijn moeder Menea, Silima en sinte Femeyn debuten hier — een debuut dat wel enige vragen in verband met hun identiteit doet rijzen.

Als moeder van Servaes vermeldt de *Vita Servatii* 'n Memelia. Menesa⁽¹⁹⁾ van onze tekst zou dus een grondige verbastering van Memelia kunnen zijn. Aan de hand van de *Vita Servatii* kunnen we verder uitmaken dat de in de eerste regels aangehaalde personen één familie vormen, één familie van Präcedenzfälle dus, wat

(18) *mit* = dittografie in het handschrift;

aeren = niet haren, versta : aderen;

sal = dittografie in het handschrift;

leden = komt hier niet voor in het handschrift, maar wel in de ongeveer gelijkkluidende zin bij het begin van f. 36 r°.

(19) R. Lievens, a.w., blz. 90, las Menca in plaats van Menea.

zou staan, wat nog geen verwijzing naar een historische persoon oplevert. Of zou Femeyn / Femine iets te maken hebben met de geslachtsnaam Formijne?⁽²⁴⁾ Dat Femine gewoon middeleeuws Latijn zou zijn voor « vrouw » werd weliswaar geopperd⁽²⁵⁾, maar heeft in ons incantamen geen zin; wat zou immers Sinte Vrouw betekenen?

G. HENDRIX

ZOEKEN EN ZANTEN

SCHELLEBELLE. — Potjesmarkt.

De potjesmarkt van Schellebelle heeft zoals alle kermissen een evolutie meegemaakt die de indruk verwekt alsof alle volkskundige aspecten tot het verleden behoren. Niets is minder waar.

De tweede zondag na Pinksteren 1969 waren we te gast te Schellebelle en constateerden dat St.-Cornelius nog vereerd wordt tijdens de dagen van de potjesmarkt. De zondagnamiddag en de maandag is de pastoor bijna bestendig in de kerk om de komende en gaande kermisgangers te zegenen met de relikwie van St.-Cornelius. Ook de jongere gezinnen vinden de weg naar de mooi gerestaureerde kerk om hun kinderen te laten zegenen, ter voorkoming van kinderziekten.

Tijdens de veranderingswerken in 1969 heeft men de gelegenheid te baat genomen om de houten getraliede kevie af te breken die in het zijportaal van de kerk was opgesteld. De bakjes dienden om de offeranden te bergen, die als ex-voto's in natura aan St.-Cornelius worden geofferd om van de seskens verlost te worden ofwel uit dankbaarheid voor een bekomen genezing. Uit de mond van de pastoor vernamen we dat het offeren van levende konijnen, hanen of kiekens sporadisch nog geschiedde tot en met de afbraak van de kevie. Het verdwijnen van die offerplaats stelt een einde aan een volksgebruik dat inherent was aan de St.-Corneliusviering hier.

De jaarmarkt lokt nog altijd veel volk. In de omliggende gemeenten nemen landbouwers, tuinbouwers en zelfstandigen vrijaf om de tweedepotjesmarktdag te vieren. Het commerciële aspect van de jaarmarkt is totaal gewijzigd in de jongste twintig jaar. Op de markt is het paard verdrongen door de auto. Men kan er alle merken kopen als tweedehandswagens. Ook nieuwe wagens staan er te koop. Ook de vroegere bohemer, paardekoopman, heeft zich aan de tijd weten aan te passen en tracht zijn tweedehandswagens aan de man te brengen. De gemechaniseerde land- en tuinbouwwereld had vóór 1940 reeds de jaarmarkt veroverd. Hij breidt zich uit van jaar tot jaar met de moderne snufjes van tractoren en machines.

(24) G. J. Boekenooen, *De geslachtsnaam Formijne*, in: TNTL, XXXVII (1918), blz. 7-9; over de betekenis van de naam, A. Greebe, *Mnl. Formine*, blz. 1-7 in dezelfde jaargang van hetzelfde tijdschrift.

(25) J. Van Mierlo, *Uit het leven van Sinte Kerstinen*, blz. 94-96 in: *Sprokkelingen op het gebied der middelnederlandse poëzie* (Gent, K.V.A., 1948).

Niet alleen de auto maar ook de poney heeft het trekpaard en de looper in de schaduw gesteld. De poneymarkt is nu de actualiteit geworden wegens de uitbreiding van het poneykoersen.

In 1952⁽¹⁾ werd opnieuw aangeknoopt met de verkoop van aarden potjes tijdens de kermis te Schellebelle. We hebben ons afgevraagd of die heropflakking een spontane voortzetting betekende van een diep ingewortelde traditie. De verkoop van het miniatuurgerei in gebakken grès wordt in ere gehouden en kent een blijvend succes. De Heer Michel De Waele, burgemeester, zorgt er voor dat de produkten van deze vroegere volkskunst hun karakter blijven behouden en niet verwateren tot onooglijke standaardprodukten zonder betekenis.

Potjesmarkt 1966. Cliché Het Volk.

Rond en om het potjeskraam verbreedert en verzustert jong en oud. Hier wordt de schakel gelegd tussen de oudere en de jongere generatie. Beiden drukken hun bewondering uit en betuigen hun sympathie voor de Schellebelse potjes.

M. DAEM

St.-MARTENS-LATEM. — Heemkring 't Scheldeveld.

Op 26 april 1969 had de officiële stichtingsvergadering plaats van de HEEMKRING 't SCHELDEVELD. Het doel van de kring is een streekarchief aan te leggen voor het gebied tussen Leie en Schelde met volgende gemeenten: Afsnee, St.-Denijs-Westrem, St.-Martens-Latem, Deurle, Zwijnaarde, Zevergem, Eke, De Pinte en Nazareth. De activiteiten van de vereniging beperken zich niet tot de studie van het heem, maar omvatten eveneens de verspreiding van die verworven kennis onder de leden door voordrachten, uitstappen, tentoonstellingen en het uitgeven van heemkundige publikaties.

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen ziet met belangstelling en sympathie de activiteiten van de Heemkring 't Scheldeland tegemoet omdat de belangstellings sfeer voor de volkskunde hierdoor meer geactiveerd wordt en verdere uitbreiding neemt zowel op wetenschappelijk als op het vulgariserend vlak.

De heemkring is gestart. We wensen hem van harte veel succes. M. Daem

(1) O V Z XXVII (1952) 115 De potjesmarkt te Schellebelle. M.D.

SINAAI - DUIZENDAPPELS. — Paardenommegang. Vaantje. Naamgeving.

Sint-Antonius waar het eigenlijk Sint-Franciscus zou moeten zijn.⁽¹⁾

Bedevaartvaantje type Blindeman, papier, formaat : gelijkbenige driehoek, buitenafmetingen 215 × 335 × 335, binnendriehoek 185 × 295 × 295, grondkleur is geel, in het midden de afbeelding van de kerk Duizendappels in rood, omgeven met bomen in groen.

De kerk is toegewijd aan Sint-Franciskus.

Aan de bovenzijde leest men : *Duizend appels, daar Gij zijt aan Antonius toegewijd*, aan de onderkant : *Komt hier Ruiter, Boer en Paard; Zegen, God, hun stal en haard.*

Keerzijde : zelfde voorstelling in omgekeerde richting.

Tekenaar : Blindeman Jozef van Lokeren.

Voor de tekst zorgde Pater Overste Trudo Peersman; drukkerij N.V. Manta. Waasmunster.

Eerste uitgave van het vaantje : 1964.

De paardenommegang kende zijn ontstaan in 1959, door het initiatief van Pater Reinier van den Acker. Een herinrichting kwam tot stand de eerste zondag van mei 1965 onder impuls van de Heer Baeckelandt Arthur en de leden van de Sint-Antoniuskring. Op voorstel van de hoofdmans der Durmeruiters Waasmunster, de Heer Smet August, zal de paardenwijding vanaf 1970 doorgaan onder de benaming van Ruiterbedevaart. Het gemiddeld aantal deelnemers mag op 75 ruiters geschat worden. De zegening gebeurt met de relikwie van de grote dierenvriend Sint-Franciskus.

Op de vaste datum, eerste zondag van mei, Duizendappels-kermis is er een H. Mis in openlucht in het mooi decor van het park rondom de St.-Franciskuskerk, met een aangepast sermoen en gemeenschappelijke zegening.

Na de H. Mis geschiedt een optocht rond de kerk. De ruiters, begeleid door een muziekkorps en jeugdgroeperingen, maken een rondgang in de wijk en worden bij hun terugkomst één na één met hun paard gezegend. Voor de wijding wachten de paters de ruiters op, vóór de kerk. Na de zegening is er verzameling in het park voor de uitreiking der geldprijzen en voorwerpen die betrekking hebben op ruiter en paard.

De kerk en de wijk.

Om de bezetting van haar domein door de Duitsers te ontwijken schonk Mevr. Bellemans in 1944 het kasteel met mooie hoving aan de Minderbroedersorde van Sint-Franciskus met het doel er een kerk te zien bouwen. Pater Kristoffel droeg de eerste missen op in het kasteel.

De Sint-Franciskuskerk werd ingewijd in 1955 door de missiebisshop Mgr. Stappers, minderbroeder van Franciskus.

(1) Volgens de Heer A. Baeckelandt.

Sint-Antonius waar het eigenlijk Sint-Franciscus zou moeten zijn.⁽¹⁾

Bedevaartvaantje type Blindeman, papier, formaat: gelijkber
buitenafmetingen 215 x 335 x 335, binnendriehoek 185 x 207
geel, in het midden de afbeelding van de kerk Duin
bomen in groen.

De kerk is toegewijd aan

Aan de boven
toegewijd

Duizend appels, daar gij zijt aan Antonius toegewijd

Komt hier ruiter, buer en paad; zegen, God, hun stal en haard

Bellens
Sint-Franciskus
eerste missen op in het

De Sint-Franciskuskerk wera
Stappers, minderbroeder van Franciskus.

(1) Volgens de Heer A. Baeckelandt.

Rechts aan de benedenkant van de voorgevel, verscholen achter sierplanten, is een gedenksteen ingemetseld met het inschrift :

ME POSUIT
ANNO DNI 1955 DIE 14 AUGUSTI
EXC.MUS D.NUS VALENTINUS STAPPERS
EPISCOPUS CERAMENSIS

Achteraan in de kerk vermeldt een gedenksteen :

DANKBARE GEDACHTENIS AAN
E.P. REINIER VAN DEN AGKER
GROOT IJVERAAR VOOR DEZE KERK
† 12-9-1964.

De Sint-Antoniuskring en de hele bevolking hoopt dat hun Sint-Franciskuskerk eens het centrum van een zelfstandige parochie wordt. De wijk Duizendappels maakt deel uit van drie gemeenten : Belsele, Sinaai en Waasmunster. De kerk staat op het grondgebied Sinaai langs de Stationstraat.

Hoe ontstond de verwarring tussen Franciskus en Antonius? De kerk die toegewijd is aan St.-Franciskus, kreeg als eerste bedienaar pater Kristoffel⁽²⁾ die een bijzondere verering voor Sint-Antonius koesterde. De tweede bedienaar, pater Reinier, koesterde dezelfde gevoelens als zijn voorganger en samen hebben ze Sint-Antonius bij al hun volgelingen « in » gewerkt, bij zover dat in de volksmond alleen sprake is van de Sint-Antoniuskerk. Men stichtte een vereniging en het werd de Sint-Antoniuskring. Voor de paardenzegening kwam een bedevaart-vaantje tot stand en er was alleen sprake van Sint-Antonius.

In een duel delft steeds één het onderspit.

Volgens de geschiedenis van Belsele door De Potter & Broeckaert⁽³⁾ zou de naam Duizendappels als volgt ontstaan zijn :

't Was een strenge winter in 1579. Toen werden de tolgeden aan de grenzen van de gemeenten nog geheven en de ontvangers leden grote koude in de voor hen opgetimmerde houten barak. Men vroeg toelating aan het schepenkollege van het Land van Waas om een herberg te mogen oprichten ter vervanging van de barak. De toelating kwam er en in 1580 werd de herberg opgetrokken die natuurlijk ook een naam moest krijgen. De aandacht ging naar de vruchtbare en zwaar beladen appelaar die zich in de hof bevond en de herberg kreeg de naam « IN DE DUYSENDT APPELCKENS ».

Dit huis is afgebroken op 8 december 1952.⁽⁴⁾

Toen in 1843 de spoorlijn Antwerpen-Gent tot stand kwam, vestigde men het station op het grondgebied van Waasmunster en men gaf aan het gebouw de naam van de oudste herberg, met een wijziging in de uitspraak, want tot negen mei 1909

(2) In Waasmunster is in de nabijheid van de kerk een straat naar hem genoemd, de pater Kristoffelstraat.

(3) DE POTTER en BROECKAERT. — Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, reeks 3, deel I.

(4) Inlichtingen van de Heer Spitaels G.

zegde men « mille pommes ». Intussen bouwde men een nieuw station op het grondgebied van Sinaai en in de loop van het jaar 1909 verkocht Octaaf Van Damme, burgemeester van Belsele, tijdens een leuk bierfeest ... op zinnebeeldige wijze de Vlaamse benaming « Duizend Appels » aan de gemeente Sinaai. De volksmond gebruikte de naam niet voor het station, maar wendde hem aan om de groeiende wijk aan te duiden.

In 1909 werd eveneens de herberg van Jozef Annaert, alias « Seef den tuter » veranderd met de benaming van « De gestolen Duizendappels ».

B. MOENS-LAMBRECHTS

ZELE. – Heemkring. Belangrijke expositie. Heruitgave van boek uit 1883.

In Zele kwam een Heem- en Oudheidkundige Kring tot stand, waar ons medelid dr. Fr. Moens voorzitter van geworden is. Honderdtwintig stichtende leden hebben met een milde gift de basis voor een degelijke werking gelegd. Mevrouw Elvire Famelaer-Coene heeft in ons tijdschrift vroeger herhaaldelijk een bijdrage over Zele en omgeving geleverd⁽¹⁾.

In de loop van de grote vakantie hebben de leden van de Heemkring gezorgd voor een waardevolle expositie om hun eerste aanwinsten aan de belangstellenden te tonen. Meer dan drie duizend bezoekers bezochten de tentoonstelling, waar zes vakken i.v.m. Zeelse ambachten een afdeling kregen.

1. *Vlasbedrijf*. Achttien werktuigen, o.a. lijnzaadziften in ezelsvel. 2. *Klumpen- of blokmakerij*, met een volledig stel van de werktuigen. 3. *Bakkersbedrijf*, eveneens volledig. 4. *Boerenbedrijf*. 5. *Strodekkersbedrijf*. 6. *Kantwerk*.

Wanneer het bestuur en de leden op de duur van enkele maanden erin slagen drie ambachten kwasi volledig voor te stellen en als persoonlijk bezit te verwerven, en een ruime reeks tuigen en voorwerpen te vinden voor andere vakken, dan kunnen we werkelijk getuigen van een daadvaardige groep heemkundigen.

Als tweede prestatie krijgen de Zelenaars de heruitgave van de studie «SCHETS EENER GESCHIEDENIS van de GEMEENTE ZELE » door Honoré STAES. Teksten en foto's zijn een nauwkeurige en voorbeeldige fotokopie van de originele publikatie uit 1883.⁽²⁾ Deze onvindbare uitgave is niet alleen belangrijk als aanknopingspunt voor de geschiedenis, maar tevens omdat ze drie legenden bevat en de uitvoerige historie van « Jan Praet en zijn Bende » (blz. 233-346) waarin regelmatig uitvoerige teksten van het « *Borgoens* » van Zele voorkomen.

Renaat van der Linden

(1) Begrafnisgebruiken te Zele van 1880 tot 1914. O V Z XXVI (1951) 81-85. Drie verdwenen kinderspelen: Klutsen en schuimen. Steken. Spellekens- of kopkensleggen. O V Z XXVII (1952) 150-152. Sinte-Pietersviering te Zele. XXVIII (1953) 24-26. 1 april of verzenderkensdag te Zele. Volksdevotie. Oude gebeden. XIX (1954) 130-131, 164. Andere bijdragen handelen over gebruiken en gezegden in Vosselare, Baasrode, Hamme en Oudenaarde.

(2) Reprint n.v. drukkerij Erasmus. Ledeborg/Gent, oktober 1969, 354 blz.

GENT. — Gezongen Vlaamse kinderspelen. Variant in Gents dialect op lied nr. 58 "onder de brug" (1), zoals men het omstreeks 1914 te Gent zong op de wijk Rabot-Rijhovelaan.

Onder de brugge liept er een muis.
Es(is) mijnhere de witte nie(t) thuis?
Ne(n)hij es(is) gaan wandelen
Wie kwam(t)hij tegen?
Twee ijzere(n) mannen.
Twee potten en pannen.
Twee mannen zonder ziele. (ook soms : die nie ziene)
Acht en acht es(is) zestiene.

R. Pervost

EKSAARDE — HONTENISSE. - Verbroedering. Historie en bedevaart. 1319-1969.

In Eksaarde, de waaslandse gemeente aan de Moervaart en de Zuidlede, vierde men van 14 tot 22 september de 650ste verjaardag van de vinding der mirakuleuze kruisen.

De bewoners van de gemeente kregen de bijnaam « Blau...buiken », omdat de paling daar een speciaal eigen kenmerk vertoonde : een blauwe buik!!

Voor de oorlog '14-'18 kwamen tijdens de kruisnoveen omstreeks veertien september duizenden bedevaarders uit Zeeuws-Vlaanderen met paard en kar en te voet hierheen. Oude lieden en het Liber Memorialis in de pastorie getuigen dat. Daar ligt een verre verklaring aan verbonden. Bij de vinding der mirakuleuze kruisen was Erasmus van Gavere, heer van Eksaarde, tevens heer van Hontenisse. Omstreeks 1300 vond « Boudewijn met de negen ponden » bij het omhakken van een boom (of bij het ploegen) twee kruisen. De Heer van Eksaarde wilde een kruis in zijn twee heerlijkheden, een te Eksaarde en een te Hontenisse⁽¹⁾. Hij voerde een kruis mee naar zijn kasteel, maar 's morgens bleek het verdwenen en de twee kruisen waren verenigd te Eksaarde. Een tweede keer nam hij een mee naar Hontenisse, maar ook deze keer verdween er het kruis en de heer en de mensen zagen er een teken in, dat de twee kruisen verenigd zouden blijven en gezamenlijk vereerd worden. Daar zijn heel wat andere legenden bij betrokken : de straf van een spotter, het bloeden van een kruis, het vanzelf luiden van de klokken, de genezing van zieken met een kruis, het rijpen van vlas, enz.⁽²⁾

De eerste wereldoorlog had een einde gesteld aan de drukke bedetocht van Hontenisse (een gemeente die vierentwintig dorpen en gehuchten omvat) naar de waaslandse gemeente. De burgerlijke en geestelijke overheid van beide lokaliteiten hebben ter gelegenheid van de jubelviering de handen in elkaar geslagen en hartelijk verbroederd. Kloosterzande, het belangrijkste dorp van de gemeente Hontenisse,

(1) O V Z XXXXIV (1969) 156.

(1) Hontenisse in Zeeuws-Vlaanderen omvat 24 dorpjes en gehuchten en beslaat het hele schiereiland, was weleer een deel van het Hulsterambacht; de tegenwoordige gemeente kwam tot stand in 1795 bij de Franse overheersing.

(2) Renaat VAN DER LINDEN : Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen. Legendes. Ikonografie, Volksgebruiken. Ledeberg. 1958, 91-97.

leverde aldus vier groepen voor de religieuze en historische praalstoet : een « bos » vlaggen, kleine deputaties van elke vereniging met vlag; een bedevaart van omstreeks 1900 met twee oude « sjezen » en oude wagens; overbrenging van het kruis naar Kloosterzande door Raas van Gavere; plaatsing van het kruis op het altaar in de kerk van Hontenisse door Raas van Gavere. Men voorzag zelfs de mogelijkheid, dat prins Karnaval uit Kloosterzande aan de optocht zou deelnemen.

De verbroedering gold geen passieve deelname aan een stoet, maar een bijdrage van talrijke groeperingen. De jeugd van Eksaarde stelde een verbroedering vast op 17 september te 14 uur en noemde dit het V.-uur, het vuur van de Vriendschap, de Verbondenheid, de Vrolijkheid. Voor de bejaarden stond eveneens een speciaal punt van verbroedering op het programma. Een wereldoorlog heeft een oude traditie geschonden en verbroken. Een jubelviering heeft twee lokaliteiten ongeveer dertig tot veertig kilometer van elkaar verwijderd, van hoog tot laag echt en dicht opnieuw bij elkaar gebracht.

Wij kennen de « verzustering » van de stad Sint-Niklaas met Colmar in Frankrijk, Lucca in Italië, Schongau in Duitsland, Corinchiem in Nederland; van Sint-Denijs-Westrem met Melle in West-Duitsland; van Ieper met Sittingbourne in Engeland, Siegen in Duitsland, St.-Omer in Noord-Frankrijk of Frans-Vlaanderen, enz. In dergelijk kader noteert men hier en daar een « Week der stedenvriendschap ». Een andere band van vertrouwen en genegenheid beleeft men langs het « peterschap » over militairen. Zo viert Zwevegem het peterschap van de ordonanceschool te Doornik, Sint-Niklaas van het 51e Geniebataljon, gekazerneerd te Hitfeld. Dergelijke verbroedering, verzustering en peterschap omvat een deel en een vorm van ons volksleven, waar grenzen tussen landen en standen verminderen en verdwijnen.

De brug tussen Eksaarde en Hontenisse steunt op pure, oude en volkse waarden. Burgemeesters en pastoors aan beide kanten van de grens verdienen een eresaluut..

Renaat van der Linden

GENT. — Feeststoet ter ere van de heilige Nikolaas van Tolentijn.

Het is een gemeenplaats geworden te beweren dat het Gents volksleven geheel tot het verleden behoort. Onze levenswijze heeft onze belangstelling voor volkse manifestaties zodanig gewijzigd, dat de meeste mensen geen oog meer hebben voor jaarlijkse gebeurtenissen die innig gebonden zijn aan het levend volksleven. Weinigen zijn er zich nog van bewust, dat de eeuwenoude ommegang ter ere van de heilige Nikolaas van Tolentijn zijn plaats behoudt op de kalender van de Gentse volksheiligen.

De verering van de heilige Nikolaas van Tolentijn dateert van het einde der 15de eeuw en is tot op onze dagen in zwang gebleven. Jaarlijks trekt de ommegang door de straten. De jongste feeststoet werd gehouden op zondag 14 september 1969 en had een modern uitzicht, aangepast aan de tijd en aan de omstandigheden. Aan het historisch aspect werd een moderne vorm gegeven die geen afbreuk doet aan de inhoud en betekenis van de ommegang. De vernieuwing wordt in de hand gewerkt door de medewerking van een dansgroep « Club Astrid », de vaandelzwaaiers en de ruitersclub van Eksaarde, de zeescouts van het gewest Gent en een talrijke

schaar jongeren die instaat voor de uitbeelding van de historische adellijke families, voormalige leden van de Broederschap van de H. Nikolaas van Tolentijn, opgericht in 1647 door Mgr. Triest, bisschop van Gent. Aan de essentie van de ommevang werd niets gewijzigd. Het rondgaan met het schrijn van de relikwie blijft het middelpunt voor duizende belangstellenden die uit de stad Gent en aanpalende gemeenten komen.

Na de ommevang wordt op de Lievekaai een heilige mis opgedragen, gevolgd door een verering van de relik en de uitreiking van gewijde broodjes. De broodjes worden naar huis meegenomen om gegeten te worden door mens en dier, ter bevrijding van ziekten en bezetenheid. Het is oprecht merkwaardig hoe dit volksgebruik zich weet te handhaven in ons atoomtijdperk. Om die reden brachten we deze gebeurtenis even in herinnering om te getuigen dat het Gentse volksleven niet tot het verleden behoort.

M. Daem

Boekbespreking

Jack VERSTAPPEN & Gerard SIMONS. « Roversbenden in Vlaanderen » Blankenberge, uitgeverij Saeftinge, 1968. 148 p., 120 F.

De auteurs brachten een bezoek aan roversbenden en baanstropers. Vijf benden stammen uit de achttiende eeuw, vier uit de negentiende, vier uit de twintigste. Door de verspreiding over heel Vlaanderen verreed men nogmaals eentonigheid. Oost-Vlaanderen is vertegenwoordigd met « Baanstropers in het land van Aalst » (±1710), « Jan de Lichte en zijn Bende » (1e helft van de XVIIIe eeuw), « De bende Van Hoe-Verstuyft » (begin van de XXe eeuw), « De bende Mercy » (begin van de XXe eeuw); West-Vlaanderen met « De bende van Bakelandt » (einde van de XVIIIe eeuw); de Antwerpse Kempen met « De Binders van de Pijpelheide » (einde van de XVIIIe eeuw), « De Moord van Nijlen » (1e helft van de XIXe eeuw); de Limburgse Kempen met « De Bokkerijders » (XVIIIe eeuw); Frans-Vlaanderen met « De bende van Abel Pollet » (begin XXe eeuw). « De bende van Zoersel » (1e helft van XIXe eeuw) opereerde in het

Land van Waas en de Antwerpse Kempen; « De bende van Nauwelaerts en konsoorten » (1e helft van de XXe eeuw) teisterde de Antwerpse Kempen, het Land van Waas en Vlaams Brabant.

Een vliegend blad en een doodvonnis behandelen mindere gevallen.

De uitgave wil in de eerste plaats een *leesboek* wezen en dat vragen en wensen onze volksmensen zeker. Dege-
nen die meer willen vernemen, krijgen vijftig noten en aantekeningen. Het blijft voor ons nochtans alleen een degelijk vertrekpunt. Waar ligt de grenslijn tussen geschiedenis en fantazie? Een paar liederen herinneren er aan, dat ook de marktliederen een rijke bron kunnen vormen. De auteurs vermelden bij het einde een reeks benden die niet aan bod kwamen. We beschikken met de eerste bundel over een waardevolle verzameling. Daar hoort een vervolg bij, met een nog nauwkeuriger aanstippen van ontstaan en vergaan van benden.

Renaat van der Linden

MEURANT, René: Comité international d'Etude des Géants processionnels. Actes des journées d'étude. Malines, 23-25 août 1963. Uitg. Commission royale belge de folklore. Section Wallonne. Annuaire XVI 1962-1963. Ministère de la culture française. Avenue de Cortenbergh 158, Bruxelles 4. 1968, 19-130, 2 kaarten, 4 vragenlijsten.

In ons tijdschrift publiceerde Jozef Vermeulen waardevolle studies i.v.m. de reuzen⁽¹⁾. Op zijn initiatief en onder zijn impuls kwamen twaalf reuzen te Gent tot stand. Het viel dan niet te verwonderen, dat hij de sekretaris werd voor Vlaams-België van het « Internationaal studiekomitee betreffende de ommegangsreuzen ». Hij had immers gedurende jaren een dokumentatie verzameld om een globaal werk aan de Vlaamse reuzen te wijden. Hij overleed enkele maanden na zijn aanstelling in het internationaal komitee. Intussen heeft onze redakteur en ondervoorzitter Marcel Daem het werk van de betreunde Jozef Vermeulen voortgezet⁽²⁾. Het dossier « Jozef Vermeulen » nopens de reuzen berust in onze bibliotheek. Het past dus ten zeerste, dat wij onze aandacht besteden aan het verslag van ruim honderd bladzijden, dat de bekwame en toegewijde René Meurant, sekretaris van het « Internationaal studiekomitee betreffende de ommegangsreuzen », van de studiedagen te Mechelen heeft gepubliceerd.

Bij de lektuur van het relaas door Marcel Daem in ons orgaan van 1963 en bij de studie van het volledig verslag der studiedagen stellen we opnieuw vast,

hoe broodnodig de getuigenissen van zulke hoogstaande kongressen zijn.

Het algemeen rapport van René Meurant herinnert aan de stichting van het studiekomitee op 10 juli 1954 te Dowaaï. De studie beperkte zich eerst tot Noord-Frankrijk, België en de Nederlanden. De studiedagen van Mons brachten de huidige benaming en tevens de internationale werking en werkkring. Deskundigen werden aangeduid voor Vlaanderen, Oostenrijk, Spanje, Portugal. Kaarten werden ontworpen en voor een deel uitgevoerd. Artikelen en studies verschenen. Drie punten stonden in hoofdzaak op de dagorde: 1. De morfologie van de ommegangsreuzen 2. De terminologie. 3. Dienen de nieuwe reuzen aanvaard te worden? De vraag werd tevens gesteld voor en door deskundigen van centraal Europa of de reuzen bij de maskers moeten ondergebracht worden. Er volgde een voorstel voor de benaming van het komitee, de uitgave van een trimestrieel bulletin, de aanduiding van een Portugees lid in het komitee.

Na het aanbieden van zijn algemeen verslag behandelt de voorbeeldige vorser René Meurant « Het verschijnen van de ommegangsreuzen of van de stoetreuzen in de oude Nederlanden ». Zijn uiteen-

(1) VERMEULEN, Jozef: De reuzen van Gent. O V Z (1939) 245-246. Hoe heten onze reuzen? Proeve van inventaris. Ibidem XXV (1950) 21-32. Het reuzenkonvent te Wetteren. Ibidem XXX (1955) 175-180. Het reuzenkongres te Rijzel. Ibidem XXXII (1957) 5-19.

Verder: Ganda. Geboorteaankondiging op rijm van Ganda, het reuzenwicht, Gent 1948. De betekenis der acht Gentse reuzen, Gent, 1948, enz.

(2) DAEM, Marcel: De Wetterse reuzen. O V Z XXIV (1949) 73-88. Oostvlaamse Reuzen. Aanvullende inventaris. Ibidem XXXIII (1958) 180-182. Gent. Triomftocht der reuzen. Ibidem XXXVIII (1963) 176. Mechelen. Internationaal studiekomitee betreffende de ommegangsreuzen. Ibidem 337. Al wie daar zegt: « de reus die kom »; Ibidem XXXIX (1964) 201. Lochristi. Ibidem XXXX (1965) 201. Kollé I & II, Ibidem XXXXI (1966) 117, 229. Groei en bloei van de Oostvlaamse reuzen. Ibidem XXXXIII (1968) 50-67.

zetting belicht de ongelijke verspreiding van de reuzen in de verschillende werelddelen, en verder in Europa zelf. Voor Europa onderscheidt hij vier sectoren :

a) Noord-Frankrijk, België, Zuid-Nederland, met weleer een verlenging in West-Duitsland, en het zuiden van Engeland; b) Spanje met de Canarische eilanden, de Basken in Frankrijk, de Balearen, Sicilië en enkele afgezonderde punten in Italië; c) een kern in centraal Europa : de Oostenrijkse provincie Salzburg, Beieren en Zwaben; d) een strook die onvoldoende gekend is : Rusland; vervolgens ontleedt hij de reuzen, de eerste Sint-Kristoffel in 1398 in het Antwerpse, het ommeegangsspel, de gelegenheid van het optreden.

Dezelfde spreker verstrekt een uitvoerige mededeling over de « Reuzen en tenen monsters in Portugal ». Het betreft een rijke verscheidenheid voor typen, data, aanleiding tot optreden.

De eerste sporen dateren van 1481 en 1495 voor reuzen die optreden in een spel aan het koninklijk paleis.

Albert Marinus leidde de bespreking in : « Moeten wij de studie van de recente reuzen aanvatten of verwerpen? ». Hij besluit tot de studie van bepaalde typen en tot het opsporen van de drijfveren, vooral van psycho-sociologische aard. De vragenlijst van René Meurant sluit in ruime mate aan bij de stelling van Albert Marinus.

Dr. E. Van Autenboer sprak in een historisch sterk gedokumenteerde uiteenzetting over « De Mechelse reuzen »

(reus, reuzin, grootvader en drie kinderen : Janneke, Mieke en Klaaske). De jaarlijkse processie in de Paasweek toont in het begin van de veertiende eeuw het opduiken van reuzen.

René Meurant nam voor zijn taak de hoofdrol : de morfologie van de ommegangsreuzen, de prospectiemethode en de terminologie. Luik bracht de eerste vragenlijst, langs Florent Mortier in 1928-1929. Jozef Vermeulen publiceerde een tweede in het Cultureel Jaarboek v.d. Provincie Oost-Vlaanderen 1950. (beide volledig opgenomen) en de spreker verklaarde zijn eigen methode en vragenlijst. Het probleem van de kaarten sloot er onmiddellijk bij aan.

Dr. Klaus Beitzl omlijnde zijn verhandeling tot drie punten : 1) het rangschikken van de ommegangsreuzen bij de maskers of stoetfiguren; 2) zijn onderzoeksmethode bij de studie van de ommegangsreuzen; 3) uitnodiging tot de inrichting van studiedagen in Oostenrijk. (M. Daem behandelde in een degelijke recensie het werk « Die Umgangsriesen » van de vorser in O V Z XXXVII (1962) 210-212.

Roger Pinon brengt oordeelkundig de besluiten van de studiedagen. « Oostvlaamsche Zanten » en « Le Guetteur wallon » werden voorgesteld als organen voor de kommunikaties van het Internationaal Komitee. De werkkraft van René Meurant bracht én de studiedagen én deze waardevolle verslagen met de leerrijke besprekingen bij elke uiteenzetting.

Renaat van der Linden

Br. A. VANDERFEESTEN, Ten huize van Sint-Jan de Deo, Fratersplein 9, Gent, in eigen beheer (juni 1969), 32 blz., geïllustreerd. Prijs 30 F (25 F voor de leden van de Bond). Te bestellen A. Vanderfeesten, Fratersplein 9, Gent, prk. 4868.34.

Voornoemde brochure werd uitgegeven ter gelegenheid van de 200ste verjaardag van de geboorte (1769) van

Lieven Bauwens, de Gentenaar die na een leerlooierij ook een mechanische spinnerij in de kartuize oprichtte, waar-

door hij aan honderden Gentse arbeiders een broodwinning verschaft. Het hoofddoel is nochtans de meest belangrijke wetenswaardigheden over het pand van Sint-Jan de Deo te Gent te vulgariseren.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de merkwaardigheden van het gebouw zoals schilderijen, beelden, enz. Vertrekkende van de voorgevel (Maria-beeld uit de kartuize van het Meerhem en het bronzen herdenkingsplakket van de Vrede van Gent), gaan we over de binnenhof (zonnwijzer) via de middenbouw (hangende Empiretrap), de kapel (stijlvolle lambrizing, draaitabernakel, enz.), de ontvangstzaal (kopie van schilderij door J. Paelinck : Kan. Triest en de Schepen van Gent Kerveyn de Volckaersbeke overhandigen een verzoekschrift aan Koning Willem I op 31-8-1825) naar de tuin en de achtertuin.

Het tweede hoofdstuk handelt over

de achtereenvolgende geestelijke bezitters : Fraters van de Derde Orde, Kartuizers van het Meerhem te Gent, Broeders van Sint-Jan de Deo en Broeders Hieronymieten. Van de twee wereldlijke bezitters komt in hoofdzaak Lieven Bauwens breedvoerig aan de beurt. Als gelegenheidsgasten logeerden er in 1814 de Britse diplomaten voor de onderhandeling met de Amerikaanse afgevaardigden over de vrede van de zgn. 2e Onafhankelijkheidsoorlog. De Vrede van Gent kwam er tot stand en ter herinnering schilderde Sir Amedée Forestier bij de honderdste verjaring in 1914 het doek « De ondertekening van de Vrede van Gent in de oud-kartuize op 24-12-1814 ».

Voorwaar een aanbevelingswaardige brochure. De negen illustraties en de kaft in tweekleurendruk verhogen de aantrekkelijkheid.

M. BROECKHOVE

J. VAN BRABANT, Dr. J. : **Sint-Bavo. Edelman, boeteling en monnik.** Gemeentebestuur van Wilrijk, drukkerij De Brauwere, Wilrijk. z. d., 127 blz., 28 ill. Prijs : 150 F.

Burgemeester Dr. L. Kiebooms verklaart in zijn « Woord vooraf » hoe dit boek deel uitmaakt van de vele manifestaties waartoe het twaalfhonderdjarig bestaan van Wilrijk aanleiding gaf. De Vlaamse toeristische bibliotheek bracht « Het Rijke Wilrijk, 1200 jaar oud », van de hand van Jan van der Zeyp. De V.T.B. behartigde de financiering van het bronzen St.-Bavo-beeld, een schieping van beeldhouwer Lode Eyckermans. Mgr. Dr. J. Van Brabant, deken van het katedrale kapittel, schreef een monografie over de edelman, boeteling en monnik, hetgeen betekent, dat we eerst het leven krijgen, met aantekeningen uit meer dan 40 werken; de aantekeningen alleen beslaan blz. 28 tot 44.

De vertaling van het oudste ons be-

kend levensverhaal is voorbeeldig (blz. 49-64).

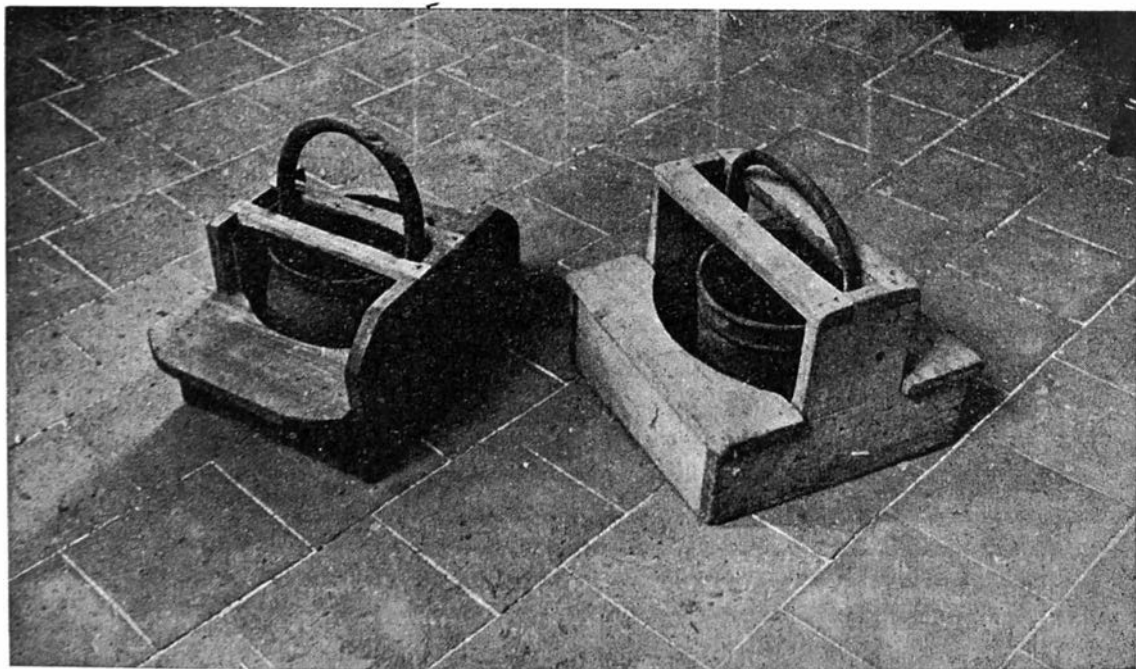
Verder krijgen we : Haspengouw, het Vaderland van St.-Bavo. Wintershoven, het Dorp met de vele Heiligen. De ikonografische gestalte van Sint-Bavo is weerspiegeld aan de hand van prenten en dokumenten. Sint-Bavo te Wilrijk omvat enkel het ritueel van de zegening der kinderen in de kerk, de zegening van de wijn, een noveen ter ere van den H. Bavo, patroon tegen de kinkhoest en de litanie. De illustraties verdienen een speciale vermelding. Het doek van P.P. Rubens voor het hoogaltaar van de St.-Baafskatedraal te Gent is in een kleurenfoto weergegeven. Een register op de persoonsnamen, plaatsnamen en een zaakregister besluiten de degelijke studie. R.v.d.L.

Volksculturele Tentoonstelling in het Oude Gasthuis te Geel. Katalogus 15 mei-21 juli 1969, 108 blz., 26 buitentekstplaten op drukkunstpapier. 210 F. P.R. 3155.77 Gasthuizusters Geel.

Eeuwenoude instellingen weerspiegelen duidelijk een bepaalde tijdgeest en tegelijk een evolutie van de tijd. Het Geelse gasthuis is gesticht in 1286. In de twintigste eeuw hebben de zusters de oude gebouwen verlaten om in de onmiddellijke buurt een modern gasthuis te betrekken. Wat moest er geschieden met de oude huisraad, die er zo rijk voorhanden is? De zusters hebben alles veilig opgeborgen in de oude verblijfplaatsen. Een tentoonstelling van de voorwerpen werd een hulde aan de zusters, een basis voor de gemeenschap van nu

en later, een hoofdbestanddeel van een blijvend museum in gebouwen die jaartallen dragen als 1476, 1663, 1828, enz., enz.

Vijf personen werkten elk op een specifiek terrein om de meer dan acht honderd voorwerpen te beschrijven en te schikken: Dr. J. Weyns, Lic. P. Bau-duin, Dr. Jozef van Herck, Lic. Jaak Jansenn, E.H. Karel van den Bergh. De leden van het Geels Geschiedkundig Genootschap zorgden voor de eindredactie. Door deze werking krijgen we in de katalogus een verantwoord en nauwge-

Voetstooftjes : « lollepotten » of « grispotten », 19de eeuw.

Zelden treft men voetstooftjes aan die zich nog in houten bakjes bevinden.

Cliché : Gasthuizusters Geel.

zet beeld inzake de ziekenverpleging, de voeding langs slachterij en bakkerij, de volksdevotie, de kunstgeschiedenis en de volksgeneeskunde. Dr. Jozef Weyns wijst in het voorwoord « Het kunstambachtelijk bezit van het St.-Dimpnagasthuis te Geel » op de Kempische geschiedenis van intieme aard en op de geschiedenis van het huisraad, dat men hier in het licht zet. Bergmeubelen, aardewerk, koperwerk, volkskunst, schilderijen, vlechtwerk, landbouwgereedschappen verstrekken een klaar overzicht van een sinds eeuwen opgespaard Kempisch kultuurbezit.

Een beschrijving van achthonderddertig voorwerpen beduidt een historie op zichzelf. We ontdekten er de vakman en de verbruiker tegelijk. De twee illustraties hierbij spreken op zichzelf reeds duidelijke taal : 1) Grote klok met speelwerk en bewegende figuren, gedateerd 1687. Slechts één wijzer, die in twaalf uur één rondgang maakt; om het kwartier klinkt een getokkeld muziekkje; om het uur bewegen de figuren — ruiters - en slaan soldaten met hamers op de klokken; 2) Voetstoofjes : « lollepotten » of « grisipotten », 19de e., de voetstoven bestaan uit een houten bakje met twee treden en twee latten, dat over het bluskolenketeltje als handvat uitsteekt. Zelden vindt men voetstoofjes en bakjes tegelijk.⁽¹⁾

De katalogo verstrekt een cultuurpatroon van eeuwen beschaving. Elkeen die de Kempen grondig wil kennen en tevens een rijk aspekt van ons volksleven zal zich die aanschaffen.

Renaat van der Linden

Grote klok met één wijzer, 1687
Cliché : Gasthuiszusters Geel

(1) De redaktie dankt oprecht de Heer Lievens die de twee drukplaten in bruikleen gaf.

JAARLIJKSE ALGEMENE STATUTAIRE VERGADERING VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN op zondag 26 oktober 1969, In het Museum voor Volkskunde Kraanlei 41, Gent.

Na de talrijke aanwezigen uit alle hoeken van de provincie te hebben verwelkomd vroeg de voorzitter een minuut stilte voor de tijdens het voorbije jaar afgestorven leden : de HH. Raoul Depoorter, Gent; André Mahieu, Brugge en Eduard Robiette, Gent. Hij wees op de uitzonderlijke verdiensten van de heer R. Depoorter als penningmeester van de Bond en van de Heer E. Robiette als promotor van de kantwerkersclub.

Nadien verontschuldigde hij de HH. Prof. Dr. Vandenhoute, Oostakker; Ermond Boonen, Gent; Pietro d'Alviella, Gent; Leon Defraeye, Deerlijk; August de Maesschalck, Wichelen; Walter Giraldo, Strijpen; Antoon Janssens, Nevele; Gerard Simons, Antwerpen; Hervé Stalpaert, Assebroeck; Ferdi Van de Vijver, Borgerhout en A. Van Hageland, Aalseberg.

1. Openingsrede door de Heer Lic. Renaat van der Linden, voorzitter.

"Volkskunde is de kennis van het volk", duidt Prof. dr. Jan de Vries aan, bij het begin van zijn werk: "De wetenschap der volkskunde" (1). Hij behandelt diep en uitvoerig alle betrokken vragen en vraagstukken, het ontstaan, de groei, de beperking en de bewerking van het materiaal. Een hoofdstuk vertrekt met de vraag: "Wat willen wij"?

Bij een statutaire vergadering past de vraag: "Waar staan wij?" Daar hoort een gewetensonderzoek bij. Welke waarde vertegenwoordigen wij als dusdanig? Welke waardering genieten we buiten de eigen kring? Na het bespreken van deze punten, aan de hand o.a. van een verklaring van Bertus Aafjes nopens de "meest verwaarloosde plicht: gelukkig te zijn", en het streven naar geluk en de vondst van het geluk, raakte hij drie hoofdzaken van de Bond aan: het tijdschrift, het museum, de bibliotheek. Aan de hand van een statistiek aangaande de aard van de behandelde onderwerpen in het orgaan omschreef hij welke thema's de voorrang verkregen (volkskunst, zeden en gebruiken, volksge- loof, lied, volksverhaal en -taal) en waar zwakke punten aangetekend werden (volksdracht, voorwerpen, rechterlijke volkskunde, muziek, dans en uitroepen, namen).

Hij kondigde een trits van enquêtes aan: uithangborden (de Heer Van de Walle, Brussel), textiel, cikorei, enz. (zie verder punt 12).

Vol fierheid legde de voorzitter er de nadruk op, dat in Oostvlaamsche Zanten drie veelkleurige drukplaten verschenen, geschonken door een anoniem mecenas uit Aalst (2).

2. Bedrivityheid van de Bond In het werkingsjaar 1968-1969, door de Heer Maurits Broeckhove, Sekretaris.

Met genoegen kunnen we mededelen dat het Ministerie van Nederlandse Kultuur onze Bond op advies van de Hoge Raad voor de Volksopleiding op 8.5.1969 tot regionale organisatie (die zich minstens over twee provincies uitstrekt) heeft erkend. Voorheen werd onze Bond als een plaatselijke vereniging beschouwd. Wij hopen onze kulturele vorming met nog meer publikaties en manifestaties te kunnen uitbreiden. In verband met de manifestaties noteren we reeds forumgesprekken en gebeurtenissen onder de auspiciën van de Bond. Een heemkundige avond werd te Daknam op 14-6-1969 ingericht in samenwerking met het Erasmusgenootschap van Lokeren en het A.N.V. voor het Land

(1) Reeks Hoekstenen onzer Volkskultuur. Amsterdam, 1914, 1.

(2) Huidige jg. tussen pp. 96 en 97.

van Waas en Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Onze voorzitter was er gespreksleider. De tentoonstelling te Mater van 6 tot 27-7-1969 van ons medelid beeldhouwer Jozef Coutuer en deze van Victor Cassiman, edelsmid en kunstschilder, te Brussel van 11 tot 31-10-1969 werden onder de auspiciën van de Bond ingericht. Onze voorzitter hield telkens de openingstoespraak.

In het Kolloquium over Planning en Kultuurbeleid op 10 en 11-10-1969 was onze Bond vertegenwoordigd door onze voorzitter die deelnam aan de discussievergadering "Sociaal-Kultureel Vormingswerk". Aan het oprichten van de Gentse Kulturele Raad verleende onze Bond daadwerkelijke medewerking. Talrijke contactvergaderingen hebben plaats gehad. Onze Bond behoort bij de stichtende leden.

Volgende voordrachten en forumgesprekken hadden plaats :

- op 17.11.1968 : Gent bouwt aan zijn toekomst en Schelderode, mijn geboortedorp, met kleurdia's, **A. Menschaert**.
- op 8.12.1968 : Sint-Nikolaas en zijn verering, met tentoonstelling, **Lic. R. van der Linden**.
- op 19. 1.1969 : Nederlandstalige Gentse almanakken van 1670 tot 1800, met tentoonstelling, **Lic. R. Berckmoes**.
- op 16. 2.1969 : Bijgeloof en toverij in het Antwerpse, **G. Simons**.
- op 16. 3.1969 : De waarde van de hypnose en aanverwante verschijnselen, met demonstratie, **Mevr. Cambien**.
- op 13. 4.1969 : Forumgesprek over volksdansbeoefening, **gespreksleider H. Hofman**.
- op 11. 5.1969 : Alzo leefde Gavere, een kwart eeuw volksleven 1890-1914, **O. Depraet**.
- op 22. 6.1969 : De Kartuizers in Vlaanderen, met kleurdia's, **J. De Grauwe**.
- op 7. 9.1969 : De herbergen in de Zuidelijke Nederlanden, met kleurdia's, **Drs. W. H. Th. Knippenberg (Nederland)**.
- op 5.10.1969 : De afbeelding van de Lichaamlijke Werken van Barmhartigheid in de plastische kunsten, met dia's, **Drs. J.P. Ballegeer**.

De artikels in ons tijdschrift hielden de speciale aandacht gaande van de redaktieraad. De inhoud zal deze prestatie duidelijk aantonen. Wij hebben het inzicht de kافت van ons tijdschrift moderner en aantrekkelijker op te vatten. Ons mededelingsblad wordt omvangrijker. De rubriek "Wie weet antwoord?" werpt vruchten af. Op iedere vraag ontvangen we antwoorden waardoor onze vorsers meestal de verhoopte gegevens in hun bezit krijgen. We mochten ons zelfs verheugen in de reactie van het Gemeentebestuur, o.a. van de Heer E. Claeys, Burgemeester en van Prof. Dr. A. Hacquart, Gemeenteraadslid.

Het nr. X in de reeks van onze Alfons de Cock uitgaven is verschenen, nl. "De vinkensport in Vlaanderen" door M. Broeckhove. De Alfons de Cockprijsvraag 1969 dient te handelen over "De volksletterkunde in Vlaanderen". Zie OVZ XXXXIII (1969) 85. De inzendingen worden verwacht ten laatste op 31-12-1969.

Deze uiteenzetting verstrekt een sober beeld van de activiteiten en de inspanningen die de Raad van Beheer in het voorbije werkjaar geleverd heeft.

3. Financiële verrichtingen dienstjaar 1968, begroting 1970, door Mevrouw Hiida Depoorter, Penningmeesteres.

Uit de cijfers, door wijlen mijn betreurde vader geboekt, blijkt, dat in vergelijking met de voorgaande jaren, de financiële toestand in gunstige zin blijft evolueren.

Aan lidbijdragen werd voor 1968 : 82.695,- F geboekt, tegen 77.918,- F voor 1967.

Dit bewijst dat ons ledenaantal steeds stijgt.

Verkoop van losse nummers van OOSTVLAAMSE ZANTEN en van publikaties van onze Koninklijke Bond is een belangrijke bron van inkomsten. Een opbrengst van

44.713,— F getuigt van de belangstelling welke deze uitgaven en de vroegere bijdragen blijven opwekken.

Dankbaar wordt vermeld dat volgende toelagen ons ook dit jaar behouden bleven : Ministerie van Opvoeding en Cultuur : 10.000,— F; Volksopvoeding — Voordrachten : 1.900,— F; Provincie Oost-Vlaanderen : 7.500,— F.

In 1968 ontvingen wij geen toelage van de Universitaire Stichting, die vorig jaar 30.000 F bedroeg.

Een speciale dank gaat naar zijne Excellentie de Heer Minister van Posterijen, Telegrafie en Telefonie, voor zijn beslissing waarbij aan de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen een aandeel in de Culturele Postzegeluitgaven toegewezen werd, voor een bedrag van 100.000,— F. Van voornoemde som werd 25.000,— F overgedragen aan het Museum van Volkskunde. Dit alles met toe het boekjaar 1968 af te sluiten met een batig saldo van 86.095,— F (dus merkelijk hoger dan dat van het voorgaand jaar, zijnde 36.749,— F) waarvan 60.000,— F voorbehouden blijft als reserve voor het Alfons de Cockfonds. Voordigheidshalve blijft te vermelden dat de boekhouding van het boekjaar 1968 en het in casso op 19 oktober 1969 nagezien en juist bevonden werden door de Heren Gaston Boeiens en Ing. José Vanderpiaetsen, leden van de kaskommissie.

Staat van inkomsten en uitgaven voor boekjaar 1968

Inkomsten	Uitgaven
Incaso op 1-1-1968 :	Drukkosten tijdschrift 114.877,—
Kas — Speciën 953,—	Cliché's 6.528,—
P.C. 35.796,— : 36.749,—	Afzonderlijke publikaties 23.060,—
Lidmaatschapbijdragen 86.395,—	Toegekende prijzen voor werken betreffende de oudheidkunde of volkskunde 5.000,—
Verkoop publikaties +	Voordrachten 4.700,—
Alfons de Cock 42.518,—	Inrichten, aankondigen van voordrachten 5.690,—
Opbrengst losse nummers 2.195,—	Bibliotheek 21.930,—
Voordrachten-inkomgeld 1.440,—	Kosten voor publikaties 1.876,—
Schenkeningen 1.660,—	Sekretariaat 8.504,—
Reizen 19.625,—	Steun Museum voor Volkskunde Gent 26.750,—
Advertenties 5.428,—	Verplaatsingskosten opdrachten 1.000,—
Prestaties - goudwag - allerlei 4.670,—	Kosten inrichten reizen 14.070,—
Toelagen Openbare instanties 19.400,—	
Aandeel netto-opbrengst	
Postzegeluitgifte "Kulturele" 100.000,—	
320.080,—	233.985,—
	Incaso op 31-12-1968 (waarvan 60.000,— F voorbehouden blijft als reserve voor het Alfons de Cockfonds)
	Kas — Speciën 2.814,—
	P.C. 3.281,—
	Bank- Deposito 80.000,— 86.095,—
	320.080,—

BEGROTING 1970

Inkomsten		Uitgaven	
Lidgelden	85.000,—	Kantoorbehoefden en materiaal	8.000,—
Advertentie in tijdschrift	12.000,—	Sekretariaatskosten	19.000,—
Verkoop boeken, brochures en tijdschriften	25.000,—	Reiskosten bestuur	6.500,—
Inkomgelden	1.500,—	Drukwerk	16.500,—
Deelneming excursies	2.000,—	Propagandakosten	5.000,—
Giften	50.000,—	Publicaties	141.000,—
Staatssubsidie	50.000,—	Hulp- en leermiddelen	26.000,—
Prov. subsidie	12.500,—	Excursiekosten	2.000,—
		Manifestaties	12.000,—
		Overige kosten	2.000,—
	<hr/>		<hr/>
	238.000,—		238.000,—

4. Verhoging bijdrage lidmaatschap.

De cijfers van de staat van inkomsten en van uitgaven 1968 — en dat zal bepaald ook het geval zijn voor 1969 — tonen, dat het bedrag van de lidbijdragen (86.395,— F) ver beneaen het bedrag ligt van de drukkosten voor het tijdschrift (114.877,— + 6.528,— = 121.405,— F).

Wegens deze wanverhouding is de Raad van Beheer verplicht het bedrag van de lidbijdragen te verhogen en steit om te beginnen volgende minimum regeling voor :

gewone leden	175,— F	i.p.v. 150
gepensioneerden	100,— F	blijft
gezinsleden	50,— F	blijft
bibliotheken, boekhandel (binnenland)	200,— F	i.p.v. 175
beschermende leden	300,— F	blijft
buitenland	250,— F	i.p.v. 200
ereleden en maatschappijen	500,— F	blijft

Het voorstel wordt met algemeenheid van stemmen goedgekeurd. De voorzitter laat evenwel doorschemeren dat naar gelang het bereikte financieel resultaat voor volgend jaar een nieuwe aanpassing mogelijk geacht wordt.

5. Verslag over de werking van de bibliotheek van oktober 1968 tot september 1969, door de Heer Dr. René Haeseryn, Bibliothecaris.

Het verslag over het voorbije jaar is alweer positief en even verheugend als de vorige jaren.

De bibliotheekzittingen 's zondagsmorgens zijn een vaste traditie gebleven met een kern van vaste bezoekers en een groot aantal toevallige lezers. Het aantal bezoekers bereikte in het voorbije werkingsjaar 452 personen wat voor de 52 bezoekdagen een gemiddelde van bijna 9 eenheden betekent. Aan de ruim vijftig ingeschreven boekenleners worden in het voorbije jaar 374 boeken, tijdschriftnummers of bundels in leen gegeven. Ik heb dit jaar eens onderzocht welke onderwerpen regelmatig daarbij aan bod komen. Boeken en documenten werden ontleend bij voorkeur over Almanakken, Antiek, Franse geschiedenis, genealogie, Gentse Geschiedenis, Gentse volkstaal, Heiligenverering, Humor, Kleding, Kookkunst, Leger, Letterkunde, Lieder, Locale Geschiedenis, Oorlog 1914-1918, Oude fotografische platen, Romaris, Speelgoed, Sprookjes, Toneel, Uurwerken, Volksgeloof, Volksgeneeskunde en Volkskunst. Het boekenbezit is opnieuw aanzienlijk aangegroeid. Tot eind september 1969 konden we 523 nummers aan de bibliotheek toevoegen waaronder enkele min of meer grote, min of meer volledige tijdschriftencollecties. Die cijfers slaan alleen op wat werd geïncorporeerd en op fiches gebracht, dus op wat voor

de bezoekers bruikbaar is geworden. In het voorbije jaar werden een twintigtal bladzijden in het mededelingenblad opgenomen, met lijsten van de nieuwe aanwinsten in de vorm van een signalerende bibliografische referentie en met aanduiding van de onderwerpslemmata. Die lijsten waren een goede stimulans voor de bezoekers en boekenleners. Naast boeken zijn de diverse collecties van de bibliotheek aanzienlijk aangegroeid door aankoop en schenking van affiches, prentkaarten, manuscripten, devotieprentjes, wenskaarten, foto's, menu's, programma's, enz. Het is hier de plaats de vele schenkers zowel particulieren als instellingen in alfabetische orde op te sommen en ze te danken voor hun milde giften. Doch vooraf en speciaal moet ik vermelden Prof. en Mevr. J. Huble-Vankenhove die een grote partij boeken uit de bibliotheek van wijlen Richard Vankenhove aan de bibliotheek van de bond hebben geschonken waaronder een volledig stel Oostvlaamse Zanten. Andere schenkers waren : de Heren E. Boonen, F. Bracke, J. Brackeers, F. Brossé, M. Broeckhove en A. Capiteyn, de Centrale Bibliotheek RUG, de heren J. Clauwaert, H. Cluytens, Clopkens, M. Daem, Mej. Debaere, de familie De Baere, de Hr. P. De Bock, Mevr. J. De Bouck, de heren De Caluwé, de erven Prof. De Keyser, de Heren J. De Vriendt, De Wulf, de Federatie van Toerisme van O.-Vlaanderen, de Fédération de tourisme Province de Hainaut, de heren L. Gistelincq, Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, M. Heins, L. Hoste, M. Janssens, de Jockey Men's Morris Club, de Kon. Musea voor Schone kunsten te Brussel, de Kon. Vla. Acad. v. Taal- en Letterkunde, Wed. Lambert-De Schuyter, Mevr. Lootens-Impens, Mevr. Hel. Maréchal, het Ministerie van Cultuur, de heren H. Mulert, G. Rieux, G. Rouquart, Seminarie voor Volkskunde RUG te Gent, de dames Wed. Sevens en Tanot, de heren G. Van Audenhove, F. Van Bost, G. Van Damme, K. Van der Cruyssen, Mevr. Vanderheyden, de heren R. van der Linden en G. van Peteghem, Mevr. Van Wonterghem, de Heren W.E.F. Verlonje en J. Vermeulen, de VTB Dansgroep Dulle Griet, de heer G. Weze en E.H. Winnepeninckx.

De bibliothecaris heeft zich alweer noodgedwongen alleen kunnen bezighouden met de bibliografisch beschrijven van de boeken die op de planken komen, het groeperen per onderwerp van boeken voor de reserves en het indelen van de binnengekomen collecties. Voor definitieve rangschikking en beschrijving van bepaalde collecties werd ook dit jaar flink meegewerkt door enkele welwillende leden. De Heer M. Van Wesemael heeft voortdurend de reeds vroeger door hem bewerkte collecties nl. bidprentjes, devotieprentjes, adreskaarten, liederen en menu's, in de voorbije periode aangevuld en bijgehouden. Zij zijn aldus veilig opgeplakt en ingedeeld, zodat ze goed kunnen worden geraadpleegd. De Heer de Vuyst heeft opnieuw fiches overgetikt van de systematische catalogus. De Heren Van Damme en Otten hebben zich verdienstelijk gemaakt door het binden en versterken van de vele boeken en brochures, die dat broodnodig hadden. De jonheer Walter Haeseryn is opnieuw behulpzaam geweest bij de bibliotheekzittingen.

Ons medelid de Heer De Wulf heeft ervoor gezorgd dat de boeken van de door ons vroeger verworven vak- en studiebibliotheek stofvrij in dozen werden opgeborgen. Voor al die belangloze en spontane hulp is de Bond hen zeer erkentelijk. Het leven van onze bibliotheek hangt af van de medewerking van de leden van de Bond. Ik weet dat die medewerking, in de vorm van schenking, ruil of materiële hulp ook in de toekomst even groot en onbaatzuchtig zal blijven.

6. Bedrijvigheid van de Kommissie voor Feestelijkheden door de Heer Gustaaf Weze, voorzitter van de Kommissie voor Feestelijkheden.

Het jaar 1969 is een uitzonderlijk goed en leerrijk jaar geweest. Op zondag 7-1-1969 startten we met het Driekoningenfeest. De zang en het akkordeonmuziek van het duo Eddy Flowers en Rudolf Van de Velde, afgewisseld door de nieuwjaarsbrief van ons Pierke, brachten gezelligheid onder de talrijke leden. Op 27-4-1969 reisden we langs het **Kanaal** van Terneuzen onder de deskundige leiding van de Heer A. Menschaert en brachten een bezoek aan de Nederlandse Reinaertstede Hulst. 's Namiddags waren we te gast

bij ons medelid en bijenteler Aug. Smet te Sint-Niklaas Waas. Wij brachten er de ganse namiddag door en kregen deskundige uitleg over de levenswijze van de bijen, over de bijenkorninstaatie met al de erbijhorende onderdelen, alsook over het recupereren van de honing. De bondsreis van 10-8-1969 had een zeer gevuld programma. Over Antwerpen, doorheen de nieuwe tunnel, trokken we naar Turnhout voor een bezoek aan het Taxandria-museum onder de leiding van stadsarchivaris en konservator de Heer R. Peeters. 's Namiddags was in de abdij van Averbode Pater Prior onze gids. Te Aarschot bezochten we de tentoonstelling "De groene dokter" onder leiding van de Heer Paessens. Schilderkunst was het onderwerp van de bondsreis op 14-9-1969. 's Morgens onder geleid bezoek aanschouwden we de "Anonieme Primitieven" in het Groeningemuseum en 's namiddags verustigden we ons met de rarijke uitgebeelde spreuken van het schilderij van Brueghel in de Bruegheiteestenstoet te Wingene.

Iets uitzonderijks was, dat we gedurende de Gentse Kermis geen druppel water te zien kregen waardoor we een grote massa bezoekers hebben mogen begroeten. Het poppenspel kon in openucht doorgaan. Bij de laatste vertoning werden de prijzen van de tombola uitgerekte.

De eerste prijs, een poppenkast, vervaardigd door de Heer René De Graeve, werd gewonnen door Veerie Ronse, Lievekaai 17, Gent, en de tweede prijs, een pop « Pierke » door Peter De Bundel, Dronghenhof 17, Gent.

's Avonds met de muzikale omljsting door "Het Vriendentrio" en de conferencier Prof. Sarcos, komische goochelaar, trad de Engelse volksdansgroep "The Jockey's Men's Morrisclub" uit Birmingham op, ingeleid door de Gentse volksdansgroep "Dulle Griet".

Traditioneel kenden 's morgens de teerling- en vogelpikwedstrijden de enorme bijval. Volksvertegenwoordiger I. Van Herreweghe en schepen voor feestelijkheden A. De Cordier hebben de prijzen uitgerekte. Drukke bedrijvigheid heerste ook gedurende de twee ruilbeurzen.

Onze erkentelijkhed gaat naar het Stadsbestuur van Gent voor een gewaardeerde financiële steun die al de pretaties in het Museum hebben mogelijk gemaakt.

7. Kantwerkstersklub, door Gustaaf Weze, voorzitter van de Beheercommissie van het Museum.

De eer om U het verslag voor te dragen van de in het Museum voor Volkskunde gestichte kantwerkstersklub zou mij niet mogen toekomen.

Het is een merkwaardig feit dat in de schoot van de Bond een volkskundig beroep uit zijn teleurgang terug op het voorplan gebracht werd, op initiatief van de leden zelf. Het gaat om het beoefenen van speldenwerken als vrijetijdsbesteding en in klubverband. ..

Na de tentoonstelling "Kantwerk als liefhebberij", gehouden in het Museum van 12-5 tot 3-6-1968, hebben spontaan enkele dames-bondsleden de wens uitgedrukt om een kantwerkersklub in het Museum op te richten. Dit initiatief werd daadwerkelijk gesteund door de Heer Edw. Robiette, medeinrichter van voornoemde tentoonstelling en bevoegd kantwerker.

Op 13-10-1968 had de eerste kontaktvergadering plaats en het principie van oprichting van een kantwerkstersklub heeft de Beheercommissie van het Museum op 18-11-1968 goedgekeurd. De eerste werkvergadering met 9 dames geschiedde op 19-12-1968 en de Heer Edw. Robiette werd als leermeester aangesteld. Reservemateriaal uit het Museum werd in bruikleen gegeven.

De werkvergaderingen hadden nadien regelmatig om de maand plaats en in oktober 1969 was het aantal deelnemsters tot 22 gestegen. Dat groot aantal leden stelde het probleem van het verwerven van het nodige materiaal. Zo werd besloten tot het aankopen van kankussens, staandertjes, klosjes en kantgaren.

De jonge kantwerkstersklub kreeg helaas vlug een harde klap te verduren. Op 27-8-1969

overleed leermeester Edw. Robiette. De verslagenheid was diep en aangrijpend. Het besluit werd genomen om in dezelfde geest verder te werken. Zijn naaste medewerkers Mevr. Miry en De Kezel met enkele reeds op goede weg zijnde leden, waarvan sommige het inzicht hebben zich te Brugge te bekwamen, namen de taak op zich het onderricht verder te zetten.

Ik dank de leden kantwerksters voor de toelating het verslag in hun naam voor te dragen en ik wil de tolk zijn om mede te delen dat de Raad van Beheer van de Bond en de Beheerkommissie van het Museum alles in het werk zullen stellen om de verdere problemen van de kantwerkstersklub te helpen oplossen.

8. Museumbedrijvigheid door de Heer Lode Hoste, konservator.

Het aantal bezoekers vanaf oktober 1968 tot en met eind september 1969 is met meer dan duizend gestegen in vergelijking met dat van vorig jaar. Er werden 22.880 tickets afgeleverd tegen 18.800 in 1967 en 12.800 in 1968. Wat de bezoekers betreft uit eigen land was er, naast de massa volwassenen in groepsverband of individueel, opnieuw een zeer hoge opkomst van jongeren uit alle graden en specialisaties. De onderwijsinrichtingen uit het Vlaamse land en uit het Brusselse blijken meer en meer ons Museum te appreciëren. Ook een vrij groot aantal educatieve, buitenlandse inrichtingen vroegen bekwame rondleiding waaronder universitair uit Leiden, een normaalschool uit Rijsel, een paar "High Schools" uit Londen en schoolkinderen uit Israël. Daarenboven was er belangstelling vanwege een paar Japanse volkskundigen, journalisten uit Nederland, Frankrijk, Italië, Denemarken, Duitsland en Amerika, een Interpol-congresgroep, verscheidene conservators met hun medewerkers o.m. uit ons land, Nederland, Zuid-Afrika en Frankrijk, een toneelvereniging uit Friesland, enkele leden van het Zuidafrikaans ministerie en een Russisch attaché met een belangrijke groep landgenoten.

Tijdens de laatste Gentse Feestweek werden er 7.545 bezoeken genoteerd. Ook het poppenspel kende veel succes: 8.664 personen kwamen over het hele jaar de 35 vertoningen bijwonen, wat een gemiddelde maakt van 166 mensen per vertoning. Zesendertig nieuwe stukken werden er gecreëerd en zeventien werden er hernomen.

Het museum ontving talrijke bruikbare schenkingen die vermeld werden in elk tweemaandelijks overzicht van het mededelingsblad. We investeerden al deze giften en een gedeelte kon worden tentoongesteld in de onderscheidene passende sekties, o.m. klompenmakersalaam, Vlaams keramiek, een reeks recente beroepmedailles en -draagtekens, een installatie om houten pompen te boren en alaam van een smid. Van de oudere verzameling werden opnieuw talrijke voorwerpen opgemeten, op steekkaart vermeld en genummerd. Verklarende kaartjes werden toegevoegd. De aangekochte verzameling "Arm. Heins" werd voor een deel geïnventariseerd, evenals de meeste herbergvoorwerpen, oude drukklokken uit de reserves en schuttersmedailles en -draagtekens.

Korrespondentie werd gevoerd met geïnteresseerden uit het binnen- en buitenland. Gewone rondleidingen en ook verschillende met behulp van de beschikbare cassette-recorders gebeurden door het personeel, steeds met zeer veel bijval. Een tentoonstelling over een keuze der aangekochte werken van Heins werd in het Museum gehouden tijdens de maanden juli-augustus en een andere expositie, waarvoor men onze medewerking had gevraagd in het Landelijk Cultureel Centrum van de heer Rector Bouckaert te Vinderhout, en dat voornamelijk uit volksprenten bestond, ging eind augustus door.

Er werden filmopnamen gemaakt in het Museum, in verband met het cultureel leven te Gent alsook een T.V.-opname, gewijd aan museumbezoek voor de jeugd. Het Museumgebouw werd gedeeltelijk hersteld. Er waren immers opnieuw insijpelingen in de kelder van de huisbewaarder en in de kapel. Binnenin het gebouw werden alle muren en zelfs een gedeelte van het meubilair herschilderd. Een voorlopig onkostenkohier wordt door de stedelijke technische diensten opgemaakt tot het plaatsen van de centrale verwarming. Twee zalen kregen hun definitieve naamplaat: de conferentiezaal of "Zaal Richard Van

kenhove" en de tentoonstellingszaal genaamd naar de heer Prof. Dr. Paul de Keyser. Deze zaal werd ook bekleed met rode zijde en voorzien van een passende tentoonstellingsverlichting. Tevens beschikken we nu over een stel verplaatsbare spots op statieven.

In het Propagandacentrum op het Graaf van Vlaanderenplein heeft vanaf maart, het Gents Bureau voor Toerisme een aantrekkelijke publiciteit voor ons Museum gemaakt. Een vitrine werd daarvoor ter beschikking gesteld. Stippen we tevens aan dat het Museum de sektie van de "Kaarsgieterij" heeft uitgestald in de laatste Internationale Jaarbeurs van Vlaanderen. We danken langs deze weg nogmaals iedereen die op een of andere wijze zijn sympathie voor ons Museum heeft laten blijken door giften, medewerking of op een andere manier en hopen dat het Museum verder even gunstig evolueren mag.

9. Verkiezing en aanstelling van bestuursleden.

De HH. Edmond Boonen, Marcel Daem, Lode Hoste, Jules Pieters, Gaston van Peteghem en Gustaaf Weze, uittredend en herkiesbaar, worden als bestuursleden herkozen.

Mej. Hilda Depoorter wordt tot bestuurslid verkozen in vervanging van de Heer Raoul Depoorter, overleden.

10. Aanvaarding ontslag als bestuursleden.

Het ontslag van de Heer Fernand Brossé ontslaggevend en van de Heer Dr. Henri Nowé niet herkiesbaar wordt aanvaard.

11. Rondvragen en suggesties.

— In verband met de voorgenomen modernisering van de kافت van ons tijdschrift — zie verslag sekretaris — stelt de Heer A. Verbeke voor een oproep voor het indienen van een ontwerp te plaatsen in het mededelingenblad om bekwame leden een kans te geven. De vraag wordt ingewilligd.

— De Heer A. Verbeke vraagt in het mededelingenblad een volledige lijst te publiceren van al de prentbriefkaarten die over en door het Museum voor Volkskunde van Gent werden uitgegeven. De vraag wordt ingewilligd.

— De Heer H. Rieux herinnert aan zijn mondelinge vraag van 1968 strekkende tot het bekomen van de medewerking van de Bond tot het coördineren van een hulde aan Henri Van Daele, Gents volkstoneelschrijver en -speler.

12. Korte voorstelling van het "Register op 'Oostvlaamsche Zanten' 1926-1960" en van het boek "De Vinkensport in Vlaanderen", door de Heer Lic. van der Linden, voorzitter.

In opdracht van het Centrum voor Studie en Dokumentatie, v.z.w. te Antwerpen, werd door onze voorzitter Lic. van der Linden een register op "Oostvlaamsche Zanten" volgens het stelsel Hoffmann-Krayer opgesteld. Alle artikels en boekbesprekingen zijn systematisch gerangschikt (in totaal 2.134 nummers, 341 pp. tekst, XXX pp. inleiding over de geschiedenis van ons tijdschrift).

Bij het nagaan van de verschillende rubrieken stellen we vast dat over sommige veel, en over andere weinig of niet gehandeld werd. Om slechts een paar te noemen, zien we dat de tekens en de uithangborden slechts voor 2% en tekstiel slechts voor 0,68% tot hertoe aan bod komen.

In verband daarmee richt de voorzitter een oproep tot de leden om daadwerkelijk mede te werken bij het ontvangen van de vragenlijsten "Tekens en Uithangborden", "Tekstiel" en "Cikore!" die binnenkort in samenwerking met het Seminarie voor Volkskunde van de R.U.G. zullen rondgestuurd worden.

Daarna stelt de voorzitter het boek "De Vinkensport in Vlaanderen", door M. Broeckhove, bekroond met de Alfons de Cockprijs 1967, voor. (1)

Schrijver heeft vele vinkensettingen bijgewoond, tijdschriften en archieven uitgepluisd, dag- en weekbladen geraadpleegd en lokalen bezocht. De rijke vrucht van zijn speuren en tochten heeft hij vastgelegd in een zeer waardevolle studie.

Elke weetgierige persoon kan er veel in leren : het verschil tussen Vlaamse en Waalse vinken, het kennen van het vinkenlied, de frequentie van de zang, komplot- en liebertine-zettingen, lokaalvogels, vinkensettingen, naamgeving aan de vinken, doodsprentjes, patroonheilige, volksremedies bij ziekten, enz.

Het boek bevat 42 afbeeldingen, waarvan 2 in veelkleurendruk, en 3 nauwkeurige platen.

Huldiging van architect-volkskundige C.V. TREFOIS in de akademieraadzaal II van de Rijksuniversiteit, Volderstraat 19 te Gent om 15 u.

ter gelegenheid van zijn 75e verjaardag en het verschijnen van zijn boek "OUDNEDERLANDSE ARCHITEKTUUR IN ZUID-AFRIKA", ingericht door de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en de Vrienden van Zuid-Afrika, onder de auspiciën van het Ministerie van Nederlandse Cultuur, de Ambassade van Zuid-Afrika, het Provinciebestuur van O.-Vlaanderen, de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde.

Lic. Renaat van der Linden, voorzitter van de feestzitting, mocht een talrijk publiek verwelkomen, dat vooral uit academici, professoren, letterkundigen, kunsthistorici en volkskundigen bestond (Adriaan Magerman, De Standaard 29 okt. 1969).

1. Welkomwoord van de voorzitter.

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen verwelkomt U allen zeer hartelijk. Vandaag vieren wij feest. Voor ons krijgt dit feest werkelijk en wezenlijk een meerwaarde, omdat U deze hulde een bijzondere luister hebt willen bijzetten door uw auspiciën, door uw aanwezigheid, door de opkomst van een uitgelezen keurgroep uit de wereld van kunst en cultuur, en van vooraanstaanden uit alle rangen en standen.

De volkskundigen, degenen die het volksleven van heden en verleden in al zijn facetten bestuderen, hebben weinig contact met het grote publiek. Zij beogen het dienen van de wetenschap en de kulturele uitstraling van hun volk. Zij timmeren niet langs de rand van de straat. Waar treft U hen wel aan? U ontmoet hen in een archief, een bibliotheek, een museum, bij een verzamelaar, om het eerste beeld en teken van een gebak, van een klederdracht, een huisraad, een uithangbord op te sporen, om de herkomst van een gebruik en de oorsprong van een verschijnsel vast te leggen. U ontmoet hen vandaag in Gent, morgen in Hasselt, overmorgen in Ieper, omdat zij de verspreiding van de vinkeniers, van een spel of meubel, van een dans of een gebouw willen achterhalen.

U speurt hen langs de straatkant met filmkamera en fototoestel, bij de rust of de woeling van een stoet, in een gerechtszaal, op een voetbalterrein. U ontmoet hen op een markt, met een bandopnemer bij de taximan en groenteboer, bij een wagenmaker, bij een air-hostess naast een vliegtuig.

Wanneer we deze ontmoetingen en vindplaatsen enigszins systematisch bundelen, leggen we de keurige mozaïek van vier wegen rond een ontzaglijk en ontzagwekkend rondpunt, ontdekken we de wonderde bladen van een vierklaver

Een volkskundige wil en zal een aspekt van het volksleven historisch uitpluizen, naar de herkomst, geografisch, naar de verspreiding, sociologisch, naar het aandeel van de verschillende bevolkingsgroepen en hun draagwijdte, psychologisch peilt hij naar de geestgesteldheid van de drager van de volkskultuur, welke waarde en betekenis een verschijnsel vertegenwoordigt voor de mens van gisteren en van vandaag. De vorm verandert wellicht, maar de inhoud blijft enigszins gelijk.

(1) OVZ XXXXIII (1968) 223-225.

Het sprookje verstrekt u een sleutel die op alle sloten past, vertelt u het toverwoord waarmee men in elk kasteel binnendringt. In het rijk van de volkskunde heeft men vier sleutels ongeveer tegelijk nodig.

De architect Clemens V. Trefois koestert sinds vijftig jaar een klaverblad in zijn hand, in zijn hart, in zijn geest: de historie van de landelijke gebouwen, hun verspreiding, hun psychologische en sociologische betekenis.

Dat volstaat ruimschoots als dusdanig. En op de leeftijd van vijfenzeventig jaar biedt hij een nieuw boek. Daarin ligt in het teken van de tijd een andere waarde: de volkskunde, als een sprookje, tovert de dienaars jong en houdt hen jonger dan men denkt.

Wenst U het geheim van deze bestendige en stijgende jeugd te achterhalen? De mens heeft voor zijn zelfverwerkelijking of voor zijn zelfverwezenlijking medemens en medemenselijkheid nodig en voor de volkskundige geldt dit meer dan voor om het even welke vorser, omdat wij met en door en voor ons volk leven, van hoog tot laag, van de minister tot de landloper, van de taximan tot de prins, van de vakman tot de student, van de artiest tot de sportman, in een veelvoudige glans en gloed van streven en leven, bij het hanteren van vier toversleutels.

De mens zal immer in groensverband bestaan, zal voortdurend andere gemeenschapsvormen en -normen tot stand brengen. Bestendig zal een volkskundige vereist zijn en op de voorgrond staan om het wisselend element in de konstante waarden, en de konstante lijnen in de wisselende waarden vast te leggen.

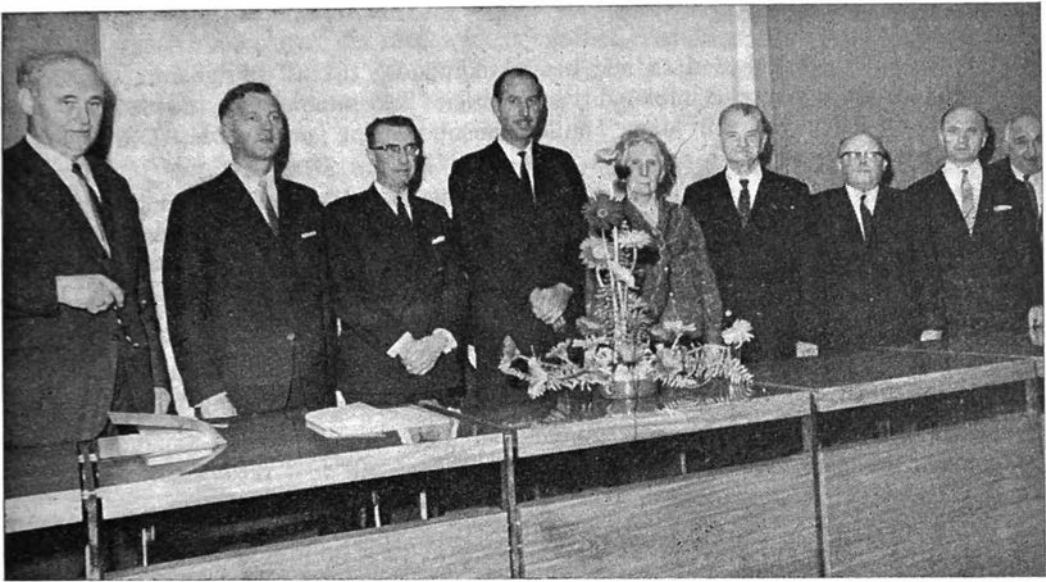
Elke tijd en elke persoon draagt een eigen stempel. In onze periode kunnen we o.a. als typische factoren aanhalen: de opkomst van de verstedelijking en de industrialisatie, de ontredde in de traditionele godsdienstige wereld, het uitschakelen van grenzen tussen standen en landen.

Juist in deze laatste fase komt onze gevierde tot zijn recht. Grenzen tussen het Nederlands gebied en Zuid-Afrika zijn er niet zo bar en star geweest. Kultuurstromingen kan men immers niet zo makkelijk en luchtig scheiden. De architect Trefois die de bouwkunst van het platteland als van de stad historisch en geografisch kende, in alle punten van de breedte en de diepte, konstaterde verbaasd, hoe een doktoraal proefschrift aan de Westduitse universiteit in Marburg an de Lahn een prioriteit van Duitse architectuurinvloeden in de Zuidafrikaanse gebouwen wou prediken. (1) Onze gewesten kwamen bij het onderzoek en de waardering miniem aan bod. De architect en volkskundige had in zijn zin voor gerechtigheid en waarheid een onverwacht werkteerrein gevonden en voelde zich verplicht een pleidooi op te stellen voor de Nederlandse herkomst van de Zuidafrikaanse landelijke bouwkunst.

Na de inleidende nota over het kader van de volkskunde, waarin onze verdienstelijke architect leeft en werkt, dien ik verscheidene gezagdragers en vooraanstaanden te verontschuldigen, omdat ze elders weerhouden zijn.

Wij vermelden uitdrukkelijk: Prof. Dr. Frans van Mechelen, Minister van Nederlandse Cultuur; De Heer De Kinder, Gouverneur van Oost-Vlaanderen; De Heer Roppe, Gouverneur van Limburg; De Heer E. Claeys, burgemeester van Gent; Kanunnik A. De Mey, Oud-Heverlee; Antoon Vander Plaetse, Kortrijk; E. Mercelis, Halle; Prof. Dr. P. Nutten, Berchem-Antwerpen; Duchart, weekblad De Post, Antwerpen; M. Daniels, Wilrijk; G. De Geyter, Lochristi; Gerard Simons, Antwerpen; A. Vyncke, Gent; Prof. Dr. Franssen, Gent; Jozef Verschelden, Sinaai; Prof. Joos Florquin, Korbeek-Lo; Harry Beert, Gent, en talrijke anderen.

(1) VAN DER MEULEN, Jan: Die europäische Grundlage der Kolonialarchitektur am Kap der Guten Hoffnung. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorsgrades des Philosophischen Fakultät der Philipps-Universität Marburg/Lahn, 1962.

Enkele personaliteiten aanwezig bij de hulde. Van links naar rechts : de Heer Frans Meyers, uitgever; Dr. Jan Theuwissen, feestredenaar; de heer Honoré Van Steenberge, Bestendig Afgevaardigde en voorzitter van de Provinciale Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van de Provincie Oost-Vlaanderen; Dr. Oberholzer, afgevaardigde van de Ambassade van Zuid-Afrika; Mevrouw Cl. V. Trefois; de Heer Cl. V. Trefois; Prof. Dr. K.C. Peeters, voorzitter van de S.I.E.F. (Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore); Lic. Renaat van der Linden, voorzitter van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en de Heer Gustaaf Roucquaert, kalligraaf van de Bond.

2. Feestrede van Dr. J. Theuwissen.

Bij een huldezitting hoort een feestrede. Aan wie anders konden wij deze opdracht veiliger toevertrouwen dan aan Dr. Jan Theuwissen? Hij promoveerde in 1966 tot doctor in de kunstgeschiedenis en de oudheidkunde aan de Rijksuniversiteit te Gent, verzamelde tijdens het voorbije decennium ononderbroken gegevens over de materiële volkskultuur, werkte in opdracht van de Koninklijke Kommissie voor Volkskunde mede aan een merkwaardige tentoonstelling te Bokrijk, is redactie-sekretaris van "Volkskunde" en is sinds acht jaar verbonden aan de Kultuurraad voor Vlaanderen, waar hij de leidende functie vervult. Enkele maanden geleden kwam een standaardwerk van hem op de markt: "Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen". De studie kwam tot stand na het aanboren van talrijke literaire, historische en plastische bronnen, na een bezoeken en raadplegen van meer dan tweehonderd zegslieden in 157 gemeenten.

Wij dienen onomwonden te bekennen, dat dr. Theuwissen op ons eerste verzoek de taak heeft aanvaard. Wij betuigen hem onze ware dank, omdat hij zo bereidwillig heeft aanvaard de feestrede uit te spreken.

Zijn bevoegdheid op het gebied van de volkskunde in het algemeen, en op het terrein van de materiële volkskunde in het bijzonder, waarborgt ons een uiteenzetting van hoogstaande kwaliteit.

Dr. Jan Theuwissen behandelde uitvoerig het leven en de publikaties van de gevierde, de evolutie van zijn methode in de studie, zijn relaties met het buitenland. Het slot van zijn machtige rede omschreef, aan de hand van puike dia's, de ontwikkeling van de ploeg.

Humor en grondige kennis van het leven en het werk van de gevierde kenmerkten de indrukwekkende rede. (2)

3. Bloemen en geschenken.

Bij herhaalde gelegenheden en nog heden voormiddag tijdens de statutaire vergadering hebben de Oostvlaamse Volkskundigen het feit beklemtoond dat de leden van de Bond als de leden van een ruime familie samen horen en samenwerken. Dit is ook in dit kader het geval.

Maar dan is het ook vanzelfsprekend, dat wij Mevrouw Trefois in de hulde van heden betrekken en door een ruiker bloemen onze verkleefde gevoelens voor haar willen vertoeken.

Het Provinciaal Bestuur laat geen gelegenheid voorbijgaan om in het kader van haar werking jonge kunstenaars en vorsers aan te moedigen.

Maar de Provincie stelt het evenzeer op prijs een aandenken aan te bieden aan verdienstelijke personen die niet rechtstreeks door haar diensten worden gehuldigd.

Heden geschiedt het. De Heer Honoré Van Steenberge, voorzitter van de Kulturele Commissie in onze Provincie, heeft een speciaal geschenk voor onze architect-volkskundige Clemens V. Trefois medegebracht, nl. het boek "Sint-Martens-Latem".

Wij bieden op onze beurt onze oprechte erkentelijkheid aan de Provinciale Overheid, die door dergelijke blijk van medeleven, haar daadwerkelijke sympathie aan de volkskundigen betuigt.

De Vrienden van Zuid-Afrika.

Wanneer de Provincie geschenken uitreikt, zijn de inrichtende verenigingen gewis verplicht zulk stralend voorbeeld te volgen.

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen en de Vrienden van Zuid-Afrika kwamen met de uitgever van het boek "Oudnederlandse Architectuur in Zuid-Afrika" overeen, dat wij de eerste exemplaren hier zouden overhandigen :

- 1) het eerste exemplaar aan de auteur;
- 2) exemplaar twee tot vijf aan de voorzitters van de officiële diensten, die toelieten dat de plechtigheid van vandaag onder hun auspiciën plaats had :
 - a) onze Minister van Nederlandse Cultuur :
Prof. Dr. Frans van Mechelen;
 - b) de Ambassadeur van Zuid-Afrika;
 - c) de Voorzitter van de Bestendige Deputatie;
 - d) de Voorzitter van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde :
Prof. em. Dr. Robert Foncke.

Daarna sprak de Hr. C.V. Trefois de vergadering toe als volgt :

Hooggeachte vergadering,

Nooit meende ik oprechter, dan wanneer ik U mijn grote verlegenheid mededeel waarin dit huldebetoon mij heeft gebracht.

Veel liever had ik op de achtergrond gebleven.

Het weze mij gegund U hier te zeggen zeer geroerd te zijn voor de vele blijken van welgemeende genegenheid.

Ik ben echter de mening toegedaan dat men mijn aandeel in de studie van de volkskunde wel aardig overdreven heeft... Ik waardeer ten zeerste Uw goede gevoelens.

Het is inderdaad zowat 40 jaar geleden, dat enkele "folkloristen" het inzicht koesterden meer belangstelling voor het volksleven in onze provincie te wekken. De jeugdige bond stond voor een taak, die niet gewoon was. Van officiële zijde was toendertijde weinig of

(2) De waardevolle rede zal na een lichte om- en bijwerking als een afzonderlijke bijdrage in het begin van de volgende jaargang in O V Z verschijnen.

geen belangstelling te bespeuren. Lang deden de bestuursleden alles op eigen kracht, dank zij de onverdroten ijver der medewerkers van het eerste uur : Prof. Dr. P. de Keyser, E.H. G. Celis, F. Van Es, L. Verloot, P. Luyckx. Rubriekleiders werden aangeduid, die in biezonderheden aandacht zouden besteden aan de geestelijke en materiële volkskultuur — historische nalatenschap.

Voor mijn part verkoos ik onze streekeigen boerenbouwkunst te bestuderen. Het was dichter Pol de Mont die mij in 1926 het belang van het huis- en hoevebouwonderzoek deed inzien. Maar al te veel typisch landelijk bouwschoon werd onmeedogenloos opgegruimd, door bewoners die anders dachten en anders widden.

Het begon eenvoudig, enkel gesteund door hypotesen en romantische gevolgtrekkingen van vroegere onderzoekers. Deze schuchter aangevangen studie bracht mij onverhoopt op terreinen veel ruimer dan ik ooit had durven veronderstellen.

Het aloude boerenhuis is een monument van volksgeschiedenis, waarin niet alleen streekeigen bouwvormen en een traditioneel vakmanschap terug te vinden zijn, maar ook sporen van oeroude zinnebeeldige elementen zijn aan te wijzen, kortom helemaal in verband met de omringende landschapstypen, met wat leeft en woert bij degenen die met de natuur en vruchtbaarheid elke dag worstelen, bovendien zo sterk verbonden met overgeleverde zeden en gebruiken, dat het als sociaal levenscentrum beschouwd kan worden, van waaruit allerlei lijnen gaan naar verschillende volkskundige sferen.

Ik wil het daarover met U niet hebben. Ik wil slechts zeggen, dat ik steeds met heimwee de talloze zwerftochten door onze heerlijke streken herdenk, mijn vele contacten met gemoedelijke ambachtslieden van wien ik veel heb mogen leren. Bezwaarlijk kan ik het genot beschrijven dat die landdoorkruisende voetreizen langs schamele en trotse hoeven, steeds met de stafkaart als wegwijzer, mij altijd heeft gegeven.

Mogelijk zal men hier geneigd zijn de vraag op te werpen : Wat heeft dit alles met de landelijke architectuur in Zuid-Afrika te maken?

Ik heb gemeend deze bijdrage in enkele woorden samen te mogen vatten.

Het besluit daartoe berustte niet op een inval van het ogenblik; het was gerijpt in een reeks van jaren besteed aan de typologische analyse om de stijlelementen van de koloniale architectuur zowel volkskundig als kunsthistorisch na te speuren.

De eerste belangstelling in de Zuidafrikaanse landelijke architectuur ontstond in het begin van deze eeuw. Kultuurhistorisch aanvaardde men het oude graafschap Holland als moederland der geïmmigreerden. Van daar de naam Kaaps-Hollands.

Dat de wortels van deze stijlvolle landelijke architectuur liggen in de Nederlanden der 17-18de eeuw — het staatkundig moederland met grote kultuuruitstralingskracht over zijn burens — werd steeds over het hoofd gezien. De bedoeling van "Oudnederlandse architectuur in Zuid-Afrika" was in het biezonder de aandacht te vestigen op het zeer merkwaardig feit, dat ook onze zuidnederlandse gewesten — Vlaanderen en Frans-Vlaanderen inbegrepen — over een architectuurhistorisch verleden beschikken dat mede het stijlvolle aanzien van de Kaapse "plaaswonings" heeft geschonken. De waarheid zien, ook als ze onaangenaam is, noemt men de wetenschap dienen.

Dit is, zeer in het kort geschetst, de betekenis van onze bescheiden bijdrage.

Zeer hooggeachte vergadering,

Wij brengen hier geen levensbeschrijving. Als geheel genomen biedt mijn curriculum vitae geen noemenswaardige details. Alleen ben ik ontroerd gelukkig te kunnen zeggen, hoeveel ik aan mijn ouders te danken heb. Ik bezocht de academie Sint-Lukas, afdeling decoratieve kunsten en bouwkunde. Mijn belangstelling voor oudheidkunde en volkskunde deed zich juist het sterkst gelden in de periode van mijn redakteurschap aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde van de Rijksuniversiteit Gent.

Het weze mij hier toegelaten mijn biezondere erkentelijkheid te mogen betuigen voor de vererende tegenwoordigheid van :

- de Heer afgevaardigde van het Ministerie van Nederlandse Kultuur;
- aan de heer Dr. Oberholzer, afgevaardigde van de Ambassade van Zuid-Afrika;
- aan de Heer afgevaardigde van de Provinciale Raad Oost-Vlaanderen;
- aan de Heer Prof. Dr. K. Peeters, voorzitter van de Internationale Organisatie voor Volkskunde,
ook omwille van zijn steeds aanmoedigende en welgemeende belangstelling in mijn volkskundige bijdragen;
- aan de Heer Dr. J. Theuwissen, voor zijn gevoelige toespraak die mij ten zeerste heeft bewogen.

Het verheugt me buitengewoon onder de aanwezige familieleden, talrijke vrienden en kennissen, ook trouwe frontkameraden Vlaamse Oudstrijders 1914-1918 te mogen tellen.

Zeer graag betuig ik hier mijn oprechte waardering en dank tegenover de inrichters van deze huidezitting, in het bijzonder aan mijn vriend Lic. Renaat van der Linden, voorzitter van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, voor zijn welwillende medewerking en kundige raadgevingen;

evenals aan mijn dochter Denise en mijn schoonzoon Frans Meyers, Voorzitter van de "Vrienden van Zuid-Afrika", alsook voor de wijze waarop hij de uitgave "Oudnederlandse Architectuur in Zuid-Afrika" heeft verzorgd.

Ook dank aan de heer J. Bogaert voor de gesoigneerde typografische uitvoering van dit boek.

Tenslotte is het mij een zeer bijzonder genoegen mijn oprechte dank uit te spreken voor de gevoeiens waarmee mijn vrouw in deze hulde werd betrokken.

Mij blijft niets anders meer over dan mijn dank te betuigen om uw vriendelijke wensen, blijken van weigemeende genegenheid en de zeer mooie bloemen, alsmede aan de heren Voorzitter en Leden van de Bestendige Deputatie voor het mij aangeboden prachtwerk "Sint-Martens-Latem", geschenk dat ik en de mijnen met eerbied zullen bewaren. Mij zal het moeilijk vallen de gedachtenis van deze feestelijke gebeurtenis te verwerken...

Tijdens de feestzitting las de voorzitter talrijke huldetelegrammen voor, o.a. van Minister Frans van Mecheien "wegens onvoorziene omstandigheden ... plots weerhouden ... wil mij verontschuldigen... ik bied mijn oprechte gelukwensen aan de Heer Clemens Trefois en dank hem voor alles wat hij presteerde voor de Vlaamse volkskunde", daarnaast uittreksels uit brieven, o.a. van Prof. Dr. R. Foncke, Brussel, voorzitter van de Koninklijke Kommissie voor Volkskunde; Dr. Jozef Schepens, Museumdirecteur Münster in Westfalen; S.J. van der Molen, auteur van "Levend Volksleven. Een eigentijdse volkskunde van Nederland" (1961); Dr. Tj. W.R. de Haan, hoofdredakteur van "Neerlands Volksleven" en bestuurslid van "Nederlands Volkskundig Genootschap".

Slotwoord door Prof. Dr. K.C. Peeters.

In de slotrede verklaart Prof. Dr. K.C. Peeters dat de joviale en glansrijke hulde tegelijk de herinnering aan twee eminente figuren van Gent oproept, nl. Prof. Dr. Paul de Keyser en Dr. F. Olbrechts. Hij legde er de nadruk op hoeveel de Volkskunde aan Gent had te danken. De universiteit van Gent was de eerste in België waar volkskunde gedoopt werd. Het was dan ook langs dat seminarie dat contact ontstond met C.V. Trefois.

Hij wees tegelijk op de gebondenheid Gent-Leuven sinds vele jaren, door de samenwerking o.a. voor de studie van het volksverhaal; deze gebondenheid en samenwerking kwam onlangs nog tot uiting, daar een studente Gandavensis pas met een proefschrift nopens sagen van wal stak, na in Leuven inlichtingen ingewonnen te hebben.

De gebondenheid met het verleden duurt voort in de persoon van Prof. Dr. Jan Vandenhoute, medewerker en opvolger van Dr. F. Olbrechts.

Een gezellige receptie besloot de uiterst geslaagde huidezitting.

M. BROECKHOVE.

Strodekker en Strodekkerstechnieken

TERUG.

Scheef is de poorte, van
oudheid, geweken;
zaâlrugde 't dak van
de schure; overal
stro op de zweepingen
ziet er gestreken;
vodden (vodden : graszoden) beveursten het
huis en den stal.

Boven die vodden zijn
blommen (blommen : grasbloemen) gesprongen;
onder die vodden zit
volk en gezin;
blommen van vrede, zo
ouden, zo jongen,
blommen van buiten en
blommen van bin.

Guido Gezelle (1897)

Onder het vele karaktervolle en eenvoudig schone dat op het platteland fel bezig is te verdwijnen, behoren de getimmerde boerenhuizen. Zelden meer komt men nog verrast te staan voor een woonstede in vakwerk, waar de wanden bekoorlijk overschaduwde zijn door de brede gespreidheid van een soepel afgewelfd strodak. Ontelbare geslachten hebben zich veilig gevoeld onder zulk een met stro overtogen boerenkap.

Wanneer wij de « richttrant » van de getimmerde woonsteden nader beschouwen, dan zien we naast de voorliefde voor bepaalde ritmen in het opstellen van de wandelementen, ook wisselende voorliefde voor vlak, verticale richting en horizontale richting. Maar geen ogenblik wordt de natuurlijke waarde van deze bij uitstek volkse houtbouwkunst geweld aangedaan. Daarin ligt nu juist het aantrekkelijke van onze aloude landelijke bouwsels. Er is echter meer vast te stellen.

Het boerenhuis is in zijn ontstaan en wezen zo sterk met het gehele leven van het gezin, met zeden en gebruiken, met de landbouw verbonden, dat het als sociale levenscentrum beschouwd kan worden, van waaruit allerlei lijnen naar verschillende volkskundige sferen gaan. Bij de als eerste noodzakelijkheid gestelde wetenschappelijke inventarisatie van het nog aanwezige folkloristische materiaal, werden wij — technisch analyzerend — tenslotte naar de aloude volksambachten toe getrokken. Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat wij praktisch terecht kwamen

bij de timmerlieden, klemers en strodekkers, die ons tal van belangrijke gegevens verschaften over hun kwijnende vakspecializaties.

* * *

Deze verhandeling vestigt vooral de aandacht op de ongewijzigde voortzetting van een sinds oeroude tijden gebruikelijke strodekkerstechniek, waarover men in onze heemkundige literatuur weinig of geen gegevens vindt.⁽¹⁾

Bereidwillig verklapten de strodekkers ons de « geheimen » waarin hun gespecialiseerde handenarbeid bestaat. Ondanks de fel verzwakte traditie bleef deze van vader op zoon overgeleverde primitief-vernuftige kunde hier en daar nog op het boerendak taai stand houden. Met simpele handwerkstuiven, maar met een verwonderlijke uitbuiting van de beschikbare technische middelen, weet de ervaren vakman — nog steeds volgens « usantien ende costuymen » — het tengere, goudgele stro tot een weer- en windvaste vacht te binden en wringen, vroegtijdige slijtage te voorkomen en aldus de levensduur van de bedekking aanmerkelijk te verlengen.

* * *

Sinds de invasie van geprefabriceerde dakmaterialen tot in de meest afgelegen gehuchten is doorgedrongen, heeft het dekstro allengs plaats moeten maken voor gruwelijke golfplaten, grauw-blauwe en flets-rode pannen.

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat het achterhalen van de toevallig her en der nog in gebruik zijnde dektechnieken, alsmede de vaktermen en uitdrukkingen aan het doel van deze studie beantwoorden.

Technisch-analyserend komt men tot de konklusie, dat het dakdekker met stro sinds overoude tijden weinig, haast geen wijziging heeft ondergaan. Het zal geen verwondering wekken, dat de grondstof een vaste techniek vereist en bijgevolg geen aanleiding geeft tot experimenten. Verdere ontwikkeling van deze dekkunde lijkt dan ook gestremd.

Voorzeker zullen de detailtekeningen en de fotografische afbeeldingen belangstelling wekken voor dit uit de traditie losgeslagen volksambacht. Uit een en ander zal duidelijk blijken, hoe primitief-natuurlijk maar met welk een vakbekwaamheid het strodekker wordt beoefend. Zeer terecht mag men het krachtig getekend boerendak met zijn doelmatige versieringen en gestileerde schutstekens aanzien als de uiting van een echte volkskunst.

Degene die het wél meent om zich door een planmatig onderzoek met betrekking tot een of ander overgeërfd ambacht te nutte te maken, zal ervaren, dat het systematisch opsporen en inventarizeren van een nog hopeloos verspreid liggende dokumentatie de inspanning van een langdurig vorserswerk overwaard is.

Bestudering in de ruimste zin van het streekeigen karaktervolle dat gaat verdwijnen, is van evident ook kulturhistorisch belang.

* * *

(1) Ontwikkelingsgeschiedenis van onze Landelijke Architectuur. Antwerpen, 1950, 2⁸⁰ blz. 250 ill.

Het zou ons gewis te ver voeren schetsmatig aan te halen wat wij omtrent de geschiedenis van het ambacht der strodekkers weten. Ons is het hier meer om te doen een beeld te schetsen en slechts zeer terloops aandacht te vestigen op de taaiheid van een ambacht dat overgegaan van vader op zoon praktisch eeuwenlang vast zat aan een blinde traditie.

Gaandeweg is de neolitische mens er toe gekomen zich los te maken van zijn natuurlijke omgeving en meteen het vruchtbaarheidsgehalte van de grondsoorten te leren onderscheiden. Slechts met grote moeite en gezamenlijke inspanning wist hij een schamele oogst af te dwingen. Toch was hij nog geen landbouwer.

Naast het gemeenschappelijk bewerken van de kultuurgronden en het beoefenen van de veeteelt behoorden de weefkunst en de pottenbakkerskunst eveneens tot de voornaamste werkbezigheden. Archeologische opgravingen wijzen op het bestaan van primitieve bouwsels die zeker bestand waren tegen atmosferische invloeden. De ruimte omsluitende wandvlakken waren samengesteld uit een fors twiigenwerk dat met leemaarde was afgestreken. Loodrecht in de grond geplante boomstijlen ondersteunden het hoge dak. Riet ofwel stro vormden de samenstelling van de dakvacht. Laag hingen de dakschilden over de huiswanden. Het daglicht drong schuchter door kleine rookgaten naar binnen.

Aan de Romeinse auteurs Plinius en Tacitus danken wij de literaire getuigenissen met betrekking tot het ontluiken van de bouwtechniek. In de «*Historia Naturalis*» (XVI, I) wordt onze aandacht gevestigd op het feit, dat de Chauchisch-Friese kustbewoners hun woningen met riet overwelfden. De zorg die de toenmalige bevolking aan de dakvacht wijdde, wordt welsprekend aangetoond door de ongewone duurzaamheid van de bedekking. De mening dat in de voortiiden alle voorkeur aan riet als grondstof gegeven werd, is niet overtuigend. Allereerst omdat riet een oeverplant is die welig wast in ondiepe plassen en moerassen, komt zelden voor op hoge zand- en kleigronden. Dat toentertijde in sommige gewesten uitsluitend riet werd gebruikt, in andere gewesten meer stro beschikbaar was voor het overwelfen van woningruimten, is afdoende bewezen. Reeds in het bronstijdperk (1600 v. Kr.) kende de mens verschillende graangewassen. Dit bevestigen de vele afdrukken van gevlochten strowerk en strohaksel op de verharde klei van ontdekte huisresten. Dit wordt nog meer bepaald toegelicht door het vinden van haakploegen, sikkels en maalstenen. Ook door het vaststellen van graanafdruksels op gebakken aardewerk.

Het ontdekken van blokvormig verdeelde landbouwpercelen uit het neolithicum en latere perioden⁽²⁾ wijst overtuigend op het beoefenen van de akkergewijze bebouwing der gemeenschappelijke kultuurgronden. Archeologische onderzoekingen wijzen op de verscheidenheid van voedingsgewassen: tarwe, haver en gerst⁽⁸⁾.

Zoals een bevolking die in de vrije natuur leeft, de kunst verstaat haar voor de hand liggende gebruiksmaterialen te bewerken met een eigen gevormde techniek, zo ook wist de voortijdse mens evengoed als spinnen en weven, met grote

(2) FOCKEMA, S.J., Nederlandse rechtsoudheden op den akker. Oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland. 1947, blz. 289.

(3) Archeologische opgravingen laten toe een duidelijk inzicht te verkrijgen betreffende de menselijke bestaanvormen in de neolitische akkerbouw-periode.

vaardigheid de dakschilden zijner woning met stro of riet af te dekken. Het heeft echter zijn belang te weten, dat tarwestengels een uitstekend dekmateriaal uitmaken. Zelfs « korte » halmen kunnen geenszins de techniek van de dakoverwelving bemoeilijken. In die oertijden kon er alleszins nog geen spraak geweest zijn van een ambachtelijk gevormde werkbedrijvigheid. De agrarische werkactiviteiten waren gemeenschappelijk aan arbeidsverdeling onderworpen en door een stelsel van eeuwenoude gewoonterechten bepaald, zodat de getuigenissen van Tacitus tot een geringe historische waarde zijn teruggebracht.

* * *

Toen de scheiding tussen stad- en plattelandbewoners zich definitief begon te voltrekken en de domaniale inrichting de stedelijke organisatie in de hand had gewerkt, ontstonden uit de oeroude bedrijfsgemeenschappen vrij spoedig tal van neringen die zich opvoerden tot eigen sociale genootschappen.

Gespecializeerde vaklieden groepeerden zich tot stevig georganizeerde ambachten of gilden met eigen lokaal en kapel. In de opkomende steden werkte men niet meer zo overwegend uit buurplicht en zoals voorheen voor het welzijn van de eigen gemeenschap.

Wanneer de nering der « meesters-stroydeckers » in het raam der gemeentegeschiedenis is getreden, is met geen precieze zekerheid te achterhalen. Gegevens hieromtrent ontbreken geheel en al. Het vermoeden ligt echter voor de hand, dat de strodekkers reeds vóór het begin van de XIIIde eeuw zelfstandig hun bedrijf als erkend ambacht uitoefenden.⁽⁴⁾

Wij zullen de historische lotgevallen van de strodekkersnering hier niet alle citeren, doch ons beperken tot een kort overzicht der voornaamste feiten.

In schier al onze steden hebben deze vaklieden moeilijke tijden gekend. Zoals bekend is, ontstonden vaak wijkbranden in de steden. Telkens zagen de autoriteiten zich gedwongen drastische maatregelen te treffen om meer veiligheid voor de inwoners te waarborgen. Ter voorkoming van dergelijke brandrampen werd gewoonlijk alle gebruik van stro en riet verboden.⁽⁵⁾ Het verlenen van stadssubsidies gaf aanleiding tot het meer en meer aanwenden van gebakken daktegels.

(4) GENARD, P., Aantekeningen over Antwerpse gilden en ambachten. Med. Kon. Vl. Akad., Gent. 1895.

(5) Stadsbesturen gaven geldelijken steun aan wie « harde » of « tegel » daken wilde aanbrenge. Zo kocht het stadsbestuur van Brugge in 1331 lecmgronden om er tegelbakkerijen op te richten. Het verbod nog daken met stro te bedekken werd te Brugge in 1374 uitgevaardigd; te Doornik in 1432. Het behoeft geen betoog, dat andere steden noodgedwongen waren dit voorbeeld te volgen. Eerst in 1610 kwam Utrecht aan de beurt: « ... van nu voortaan (en sal) niemand hard noch week dack, van cenige huysen mogen breeken..., ende weder met stry, riet of week decken maar hetselve moeten doen met harden... » Bedoeld wordt hier brandvrije dakbedekking met tegels.

Te Eeklo wordt dit verbod vermeld in 1660.. « ... ende te voorsien jehens de groote peryckelen van den brant te veroorsaken uyt stroo-daken van huysen, schuren ende stallen staende up de oude marct..., zoovoort expresselich verboden voortaan de voornoemde stroo-daken meer te leggen, d'oude oock niet meer te repareren..., op peyne van bij de contrarie doende te verbeuren twintig ponden parisis 's Heeren profyte. ende de zelve nieuwe stroodaken ende reparatien te moeten weeren, ende af te doen, ende daer toe promptelick geexecuteert te worden, ende sullen dier gelycke stroodeckers verbeuren gelycke boete als vooren. » Voorgheboden ende ordonnantien. NEELMANS E.: Geschiedenis der gemeente Eeklo, II, Blz. 217-218.

Inmiddels zonnen de strodekkers in dergelijke gevallen op middelen om hun werkbezigheden te kunnen hervatten. Langzamerhand wisten zij hun rechten en privileges te handhaven. Maar ook de stadsbesturen bleven toezicht uitoefenen en door bepaalde voorschriften meer veiligheid in het belang van de bevolking garanderen.

Te Gent had in 1377 van hogerhand een ingrijpende hervorming plaats betreffende het opheffen van de beroepsorganisatie der meesters-strodekkers. De leden werden gewoonweg ontslagen en bij de vereniging der tegeldekkers ingelijfd.⁽⁶⁾ Maar geen twee jaren later wisten de vaklieden met een bewonderenswaardige taatheid hun rechten in gildeverband te herstellen.⁽⁷⁾

Men kan het zich moeilijk voorstellen, maar in 1416 zien we de positie van de dekkersgilde ernstiger dan ooit te voren bedreigd. Goed- of kwaadschiks waren onze konfraters verplicht de rangen te betreden van de gilde der konkurrerende dekkers « vanden harden daeke ». Amper vijftien van de achtendertig gildebroers mochten als « vry stroydeckerskint » hun bedrijf uitoefenen een mijl ver buiten de stadsmuren.⁽⁸⁾

Er weze opgemerkt dat ondanks de strenge verbodsbepalingen het beroep der strodekkers niet eens in onbruik geraakt is binnen de stadszone. Blijkens de archivalia hadden onze « confreers » zich niet neergelegd bij de besluiten van de stadsleiding. Wel werd nu en dan het « ontdekken » van een nieuwe strovacht bevolen.⁽⁹⁾ Tevergeefs echter : De belangstelling voor het strodak bleek moeilijk te beknotten. De behoefte aan ervaren strodekkers deed zich in de XVIde eeuw te Gent nog steeds onverminderd gevoelen. Het ambacht telde in 1525 precies zoveel leden als in 1356. Trots blijft hun blazoen prijken tussen de vele blazoenen der officieel erkende vakverenigingen.⁽¹⁰⁾

Wat een trots moet het voor onze temperamentvolle, nijvere en vakbekwame « dekkers » betekend hebben om in weerwil van zeer bepaalde moeilijke omstandigheden bij het gemeentebestuur voor hun rechten krachtig op te komen.

Nog enkele jaren wisten de dekkers ongehinderd hun eigen idealen en werkactiviteiten praktisch te beheersen. Een onverwachte historische gebeurtenis bracht de stevigheid van de eeuwenoude vereniging deerlijk in het gedrang. De gewaagde

(6) « ... het is gheordenert ... by scepenen, deken vanden cleynen neringhen ende anderen vanden goeden lieden vander stede, ter nerensterlede ende versoucke vanden goeden lieden vanden tichgeldeckers, dat beede ambacht een ambacht syn sal vanden ticheldeckers, ende dat men nemmermeer neghen ambacht van den strodeckers houden en sal ». Act. en contr. Keure 4 april 1377. (Voorgeboden van Gent).

(7) « ... Voorts sulllen de ticheldeckers weder delivieren den strodeckers alle de juweele, die sy van hemlieden ontvingen, harer neringhe toe beorde. » Act. et contr. 1379.

(8) « ... de tichel-deckers nemen acht stroo-deckers, de andere sulllen de vryheyt moghen coepen daer naer. » Jaer-register 1416. ... S wysden Schepen ende dekenen voornoemt dat de goede lieden van den strodeckers van dezen tyd voerwaerts hoerlieden ambacht niet meer en sulllen moghen vercoepen, nochte daerinne ontfaen jemene hy en ware vrijstrodeckers-kint, ende neeringhe doen sulllen buiten der stede van Gent cene mile uitreckende rondomme.

(9) « ... Also van der questie... ter causen van eenen hulaete die de selve Boudin dede decken met stroode; t'ghene bij de voorgheboden es verbooden; versoekende de ghebueren dat selven Boudin dit hulaet sal doen decken met tichelen... ». Jaer-Reg. 22 Oct. Gent 1465.

(10) Xylogravure in 1524, uitgegeven door P. De Keyser : ... wapene / vanden neringhe van Ghendt ende / die Ambachten. » Gent, Universiteitsbibliotheek.

opstand der « creesers » in 1540 had een tragische ommekeer in het beleid van de vereniging der strodekkers voor gevolg. De hardvochtige beslissing van Keizer Karel stelde een einde aan de onafhankelijkheidszin van de Gentse ambachten. De strodekkers werden ingelijfd bij de tegeldekkers, metsers en kleiplakkers⁽¹¹⁾. Langzamerhand loopt de belangstelling voor het strodak terug. Meer en meer oefenen de tegeldekkers invloed op de bouwbedrijvigheid. Het wordt nu voor de strodekkers geheel anders. Niettemin blijven ze, weliswaar in beperkte mate, geestdriftig hun rol als vakarbeiders vervullen, tot in de tweede helft van de 18de eeuw. De sporen daarvan zijn in 1763 nog waarneembaar. Parmantig nemen de gildebroers deel aan de « Processie van Devotie » ter gelegenheid van het « Zevenhonderdjaerig Jubile van den Heyligen Macarius »⁽¹²⁾. De Franse Revolutie was natuurlijk voor de vereniging der strodekkers van katastrofale betekenis. De goede traditie is overboord geworpen, het ambacht geheel naar de achtergrond en geschiedenis geworden. Alleen op het platteland bleven de « meesters-stroydeckers » ongehinderd hun vak in lossere verband voortzetten.

* * *

Door het aanhalen van enkele typische feiten geput uit de Gentse archivalia hebben wij getracht wat meer reliëf te geven aan de boeiende geschiedenis van « *de man met de eeltige en naar stro hunkerende handen* ».

De strodekker is geen traditioneel type meer.

Vele jaren reeds voert hij een ongelijke strijd tegen de overal opschietende dakpannen met hun niet op de natuur afgestemde vale tinten. Industrieel vervaardigde pannen hebben het strodak allengs op de achtergrond verdrongen en zijn bedrijf kwijnt. Hoe loffelijk het streven van meester-strodekker mag wezen, afdoende valt de ontluistering van het boerenhuis niet tegen te gaan. Om aan de kost te geraken, zag de vakman zich uiteindelijk verplicht « *zijn stiel in 't dak te steken* » en een andere werkbezigheid te zoeken. Wat hem nu vooral vervult, is heimwee naar de goudblinkende bekappingsmassa dat een zo indrukwekkend uiterlijk aan de plattelandse gebouwen geeft. De dwingende noodzaak verplicht hem vernederende karweitjes uit te voeren. Een beetje beschaamd toont hij zijn dekkersgereedschap dat reeds jaren in onbruik is geraakt.

Sedertdien heeft zijn devotie tot de schutsheiligen Agatha en Bavo die eeuwenlang leed en vreugde in het dagelijkse leven van de geblazoeneerde confraters hebben gedeeld, aan intensiteit verloren.

Wie zou het ook anders verwachten? Men blijft hem nog « Dek » noemen, een bijnaam afgeleid van zijn gespecialiseerd handwerk. Op een boeiende manier weet de man ons typische beelden uit zijn heemmilieu te schetsen. Zijn pittige,

(11) In 1540 werden te Gent op bevel van Keizer Karel de drie en vijftig « grote en clene ambachten » in 21 neringen gegroepeerd. *Metsers, strodakkers* en *plakkers* zien we nu onder één bestuur verenigd.

(12) « Beschrijvinghe van het Zevenhonderdjaerig Jubile van den Heyligen Macarius ». Order van de Processie van Devotie; reg. 22 : den Hooftman van de *Metsers, Ticheldeckers, Strodeckers*. »

humorvolle, soms ironisch bedoelde uitingen, ook de gemoedelijke herinneringen uit zijn actief leven leren ons het karakter van een goed mens doorgronden.

Jarenlang stond « Dek » in het midden van een nog in grote mate zichzelf gebleven en bodemverbonden boerenfolk. Oprecht en eenvoudig vertelt de lofzanger van het gulden stro ons onomwonden tal van waardevolle en aan de realiteit getoetste gegevens over het bonte volksleven van weleer. Toen had het met eigen handen gewonnen en gedorsen stro waarden die men op onze dagen moeilijk kan schatten. Stro leverde voor vele doeleinden buitengewone voordelen op. Het vervulde in de boereneconomie een ongemene rol. De goudgele stengels hadden in het leven van elke dag in vele opzichten uitzonderlijke betekenissen.

De herinneringen van « Dek » zijn biezonder rijk aan typische volksgebruiken en feestelijke gelegenheden. Voor onze verbeelding ontrolt hij de schilderachtige als boeiende optochten en veldgangen. Geestdriftig schetst hij de ommegangen waarin blinkend geroskamde paarden defileerden, de knolvormige staart sierlijk doorweven met fijne strokeutjes, de manen veerkrachtig en prettig stijf bewerkt tot een kunstig klossenspel van vlinderachtige strovlechtelingen, fel gekleurde linten en papieren roosjes. Vele merkwaardige volksuitingen vonden hun oorsprong in uitgelaten vreugde over het gunstig voleinden van een landarbeid, het verkrijgen van een rijke oogst.

« Dek » roept de herinneringen op aan oude — nu misvormde en gewijzigde — zeden en gewoonten. Het wordt een merkwaardige konfrontatie met het verleden. In dit verband wordt vooral gewezen op de biezondere betekenissen die aan het stro werden toegekend. Het kon demonische gestalten, angstwekkende geesten, demonen en toverachtige wezens bedwingen. Strovuren werden op verschillende tijden van het jaar ontstoken om de levenskrachten der zon te wekken en te versterken. Tot de vruchtbaarheidsriten behoorden het « dorsen van de laatste schoof » en de « laatste garf », ook de traditiegetrouw opgestelde « stoppelhaan ». Dit waren rituele handelingen waar de haan steeds het symbool was. « Overhaalfeesten » zien we in verschillende variaties bepaald door plaatselijke gewoonten. Laaiende strovuren beschermen de nieuwe bureu en hun woning tegen boze geesten. Nog vele andere uitingen waren gebaseerd op vrees en eerbied voor de krachten der natuur. Stro speelde in het volkse rechtsgevoel een belangrijke rol. De stropop verzinnebeelde een of andere wrok koesterende vergelding. Het behooft ons ook niet te verwonderen dat het rechtswege bevolen « ontdekken » van een boerendak beschouwd werd als een hoogst vernederende bestraffing. In het volksgeloof was stro het symbool van de wasdom en van de doodsgreep van de winter. Verdorde halmen hadden de betekenis van de onvruchtbaarheid en de vergankelijkheid van het leven. En nog steeds is de eerbied voor de « dode op stro » voelbaar gebleven in het geschoofde stro aan de ingangsdeur van het sterfhuis.

« Op stro hemelwaarts verhuizen »

beklemtoonde « Dek » met een ironisch tintje...

In zijn tijd was de volkstaal op het platteland nog rijk aan rake gezegden en volkse spreekwoorden :

« 'n Strootje trekken voor niemendal. »

« Bij zijn dakstro zweren en meteen alle heiligen aanroepen. »

« Stro in de kloefen en toch hereboer zijn. »

« De lekkerste wafels liggen op kermisstro. »

« Diep in 't stro slapen doet lange leven. »

« Gekeelde zwijns roepen 't hardst om stro... »

* * *

Ten teken dat de dekker met zijn vak vergroeid is, zal hij met een gerechtvaardigde trots zijn brede, gegroefde en eeltige handen tonen, handen die werkelijk misvormd zijn door het binden-en-wringen, het « overkragen » van de stijve strovorsten en het met kracht hanteren van de gereedschappen. Gewoonlijk is een bekwame dekker niet honkvast. Dit vindt zijn verklaring in het zwerfend karakter van zijn ambacht. Hij is ook niet regelmatig aan het werk. Gedurende de wintermaanden lag het dakdekken wegens koude en vorst stil. Vaak ook moest hij dan uitzien naar een andere karwei.

Ciesen Dek is een vlot verteller. Vele jaren geleden trok hij met vader einde en verre langs de boerderijen om doodop versleten strodakken te herstellen of te vernieuwen. Had een storm zijn parten gespeeld, zonder dralen trokken ze op verkenning. Voor het uitvoeren van belangrijke karweien bleven ze soms wekenlang van huis weg. Meestal werd een boerenknecht of knape in dienst genomen om bij het werk te helpen, stro naar boven te sjouwen en dies meer. De eigenaar van het gebouw betaalde de daglonen, terwijl de boer of pachter voor kost en inwoning zorgde.

Bij goeude boeren was het een erekwesie flinke malen op te dienen. 't Gebeurde wel eens dat « Dek » het met *een arme tafel* moest stellen. Was de spijskaart niet helemaal in verhouding met zijn eetlust, dan *waren de muizen uit de schappraai verhuisd*. Ofwel was hij te gast bij *een geslepen pezewever*. Praktisch was hij *van een vrek op een gierigaard gewenteld*.

Eender in welke omstandigheden weet de vakman zich steeds te doen respecteren. Weinige woorden volstonden om bijv. *een pochhans met 'n strobeurze* te overtuigen dat onzen Dek ongemeen puntig kon zijn. *Voor stroman spelen* wordt door hem aanzien als een daad van grove onfatsoenlijkheid. Het kon ook wel eens gebeuren dat de wisselvalligheid van het weer strubbelingen deed ontstaan tussen hem en zijn opdrachtgever. Bleek naar de zin van Dek de zaak te veel opgeschroefd en kreeg hij het op de heupen, kalm en waardig verbrak hij tot grote ergernis van de eigenaar het kontrakt. En toch is er ondanks zijn stoute taal oprechte gemoedelijkheid en ook genegenheid voelbaar in het karakter van Dek. Hij heeft nog *nooit iemand een strootje in de weg gelegd*. De pezige kerel is van een buitengewone gediensigheid.

Kwajongensachtig goochelt hij met populaire spreekwoorden, ook met geïmproviseerde zegswijzen. *We rijden te peerde over de daken*, is volstrekt geen pocherij.

Een gatig doorgezakte oude strovacht zit soms vol valstrikken.. Op zo'n *dakrijden* betekent zoveel als *proberen om zich de nek te breken*. De «deklat», waaraan het «dekpeerd» is vastgehecht, kan plotseling doorbreken en een onverwachte tuimeling voor gevolg hebben. Gewetensvol weet de ervaren vakman een «uitgeleefde» strovacht naar zijn beste vermogen te herstellen. De door schimmel aangetaste strolagen zal hij verwijderen en vernieuwen; de nog bruikbare «gangen» met verse stroostengels «overbinden» of «overhaken». Daarmee kan een aldus opgelapt boerendak het nog wel enkele jaren goed stellen.

* * *

Meer en meer kwijnt de strovacht van de boerendakken weg. «Dek» hoeft thans geen gladde welvingen meer te «berijden». Ook de veldschuren kunnen het zonder strooien schutsdak stellen. Goedschiks of kwaadschiks heeft de vakman zijn ambities voor het overwelden van kappen ten slotte toch uit het hoofd moeten wringen.

De stiel is er geweest. Thans hoeft Dek niet meer zijn «dekpeerden» kilometers ver op de schouders te dragen. Voor het toevallig overgebleven handvol vaklieden is geen behoorlijke werkgelegenheid te vinden. Vanzelfsprekend voelen hun kinderen *geen last om vaders armoe te erven*. Aldus geraken de «knepen» — het geheim waarin de stiel van het strodekken eigenlijk bestaat — gaandeweg verloren. De laatste veteranen in het *dakrijden*, hebben hun alaaam neergelegd en ergens opgeborgen. Om aan de kost te geraken spelen de «Dek's» voor stoelvlechter, boomzager, barbier, herbergier, varkensslachter en dies meer.⁽¹³⁾ Zo was Tieste Dek een gezaghebbend gemeenteraadslid; Ciesen Dek een gelegenhedsmuzikant; Janus Dek keelde varkens en leverde ook het nodige brandstro; Fonske Dek scheerde in het jaar meer menselijke kinnebakken dan vierkante meters dekstro op boerendaken. Voor de moderne boer heeft het strodak geen praktische betekenis meer. Waarom zou hij zijn verfomfaaide, armoedig uitziende en met losgewaaide borstelige stengels overwoekerde dakvlakken niet door duurzame en brandvrije panrijen laten vervangen? Nu staat de aktieve boer afkerig tegenover het oude strodak en worden de eigenschappen van het met zorg uitgekozen volwassen dakmateriaal niet eens meer gewaardeerd.

«Wat zijn de tijden lelijk veranderd», zucht «Dek». Een beetje onwennig bekijkt hij nog eens zijn alaaam, en zegt dan met een van spijt doorzinderende stem:

Met die dingen verdienen we juist genoeg om geen eten 't hen

Adieu, charmante schoonheid van het trotse, goudgele boerendak. Adieu, vakkundige beoefening van het oeroude ambacht.

* * *

(13) Er bestaan voor de dekker dus verscheidene mogelijkheden om zich verdienstelijk te maken, waarvan we bijvoorbeeld noemen het winddichtmaken der pannennaden met stropopkens of strodokken, een soort propje samengesteld uit een greepje kort stro dat in twee gevouwen is en met een wisje geknoopt. Wij behoeven wel niet te zeggen, dat met het uitvoeren van een dergelijke vernederende karwei, de dekker zijn «*stiel in 't dak gestoken*» heeft.

OUDE DAKVORMEN.

Tot de meest traditionele dakvormen behoren het *wolfsdak*, het *schilddak* en het *zadeldak*.

Het wolfsdak (*wolfskap*, *walmdak*, *wolvendak*, *welvendak*) maakt door zijn overheersende massa een indrukwekkende constructie. Aan de smalle gevelzijden zijn de dakvlakken minder ontwikkeld dan aan de lengterichting van het gebouw. Deze zijn breder en trapeziumvormig. De kleine dakvlakken, die hierdoor ontstaan noemt men *wolfseinden*, *kopeinden*, *topeinden*, *kavels*, *wolfsneuzen*, *windbergen* of *windhoornen*. Soortgelijke daken onderhouden het best een gelijkmatige temperatuur binnen de bouwruimte. De druiplijn van de kleine eindschilden is geheel onafhankelijk van de druiplijn der lager komende zijdschilden. Het spreekt vanzelf, dat aan een *gewelfd* of *gewolfd* dak (*wolve* behoort bij *welve*, in de betekenis van overwelven, ommantelen met stro of met riet) hoge technische eisen worden gesteld.

Het *schilddak* (*schildendak*, « *ghehoorenboomt* » dak)^(13b) bestaat uit twee smalle eindschilden en twee langgerekte zijdschilden. De druiplijn is doorlopend en evenwijdig met de vorst- of noklijn.

Het *zadeldak* heeft in verticale doorsnede de gedaante van een gelijkbenige driehoek. De beide spitstoelopende dakschilden hebben gelijke afmetingen. Top- en sluitgevels worden afdoende beschermd door de overstekende en afdekkende dakeinden.

De hellinggraad van bovengenoemde dakvormen is voor de levensduur van de strobekking van het allergrootste belang. In onze gewesten waarborgt een dakhelling van zowat zestig graad met de horizon de meest deugdelijke isolatie. Stortregens worden onmiddellijk afgevoerd. Verstorende ophoping van sneeuw is totaal uitgesloten. Weldoordacht zijn de technische middelen toegepast die de dakconstructie tegen stotende en wisselende windkrachten moeten verzekeren. Praktisch berust het berekenen van het weerstandsvermogen op een reeds oeroude ervaring. Door de gelijkmatig over de gebinten verdeelde drukvastheid van een in stroomlijn getimmerde boerendak worden horizontale vervormingen, horizontale, zijdelingse en scheluwe doorbuigingen der dakschilden vrijwel tegengegaan. In onze gewesten werd van oudsher alle voorkeur gegeven aan in praktijk *steil* genoemde boerendaken. Her en der zijn nog typische voorbeelden aan te wijzen.

Cl. V. TREFOIS

(vervolgt)

INHOUD

JAARGANG 1969

ARTIKELS VAN ALGEMENE AARD

M. van Wesemael: De blekersgieter of waterschop	2
Lic. R. van der Linden: Er vlogen drie vogeltjes over de Rijn	14

Phil. D. A.G. Homblé: De heerlijkheid "De Vlaagt". Bijdrage tot de geschiedenis van de kommanderijen van de soevereine orde van St.-Jan van Jerusalem in Vlaanderen	16
Lic. M. Daem: Groei, bloei en snoei van de Oostvlaamse reuzen in 1968. Aalst, Deinze, Gent, Heurne & Welden, Leupegem, Lochristi, Mariakerke, Merelbeke, Michelbeke, Schellebelle, Serskamp, St.-Amandsberg, Zelzate	46
Lic. L. Cumps: Tempeliers. Veel sage, weinig realia	73
F. Courteaux & R. van der Linden: Sint-Nikolaas, patroon der winkeliers te Aalst, een burcht van Sint-Maarten	86
N. Dossche: Opzoekingen i.v.m. de vlasteelt in St.-Blasius-Boekel en Elst, aan de hand van zeven vragen	102
Lic. B. Demetter: De taal in het mandenmakersbedrijf te Zingem	106
Lic. R. van der Linden: Volkskunde en film: Onze-Lieve-Vrouw der Vissen	120
† R. Depoorter: Het manneken. Wetenswaardigheden over rekapitulierende liederen. Oost- en Westvlaams contact	158
† R. Depoorter: Nog over de blekersgieter	171
Lic. R. van der Linden: Volkskunde-Atlas voor Nederland en Vlaams-België. Kaarten met kommentaar	172
Lic. R. van der Linden: Kroniek van de studie van het volksverhaal. V. M. de Meyer. Le conte populaire flamand	175
Lic. G. Hendrix: Incantamina uit Middelnederlandse handschriften in Oost-europees bezit	177

ZOEKEN EN ZANTEN

Edm. Boonen: Gent. Huldegedicht Hélène Marechal	21
R. v. d. L.: Zottegem. Vroeger Kegelspel	22
J. Braekeleers: Vink. Gebed voor goede nachtrust om bijtijds gewekt te worden	22
Redactie: Gent. Kunstschilder Langie tekent Termont, de zeerloper	24
M. Daem: Schellebelle. Potjesmarkt	182
M. Daem: St.-Martens-Latem. Heemkring 't Scheldeveld	183
B. Moens-Lambrechts: Sinaai-Duizendappels. Paardenommegang. Vaantje. Naamgeving	184
R. v. d. L.: Zele. Heemkring. Expositie. Heruitgave van boek uit 1883	186
R. Pervost: Gent. Gezongen Vlaams kinderspel "onder de brug"	187
R. van der Linden: Eksaarde-Hontenisse. Verbroedering. Historie en bedevaart 1319 - 1969	187
M. Daem: Gent. Feeststoet ter ere van de heilige Nikolaas van Tolentijn	188

BONDSNIEUWS

R. van der Linden: E. H. Joris Vandenbroucke Laureaat	13
M. van Wesemael: In memoriam. De Heer Raoul Depoorter	81
G. Weze: In Memoriam. De Heer Edouard Robiette	116
R. van der Linden: Bibliografie van de Heer Raoul Depoorter	170
M. Broeckhove: Gouwdag 1969. Statutaire vergadering en hulde Cl. V. Trefois	195
Het Bestuur: Lidmaatschap 1970	176

ALFONS DE COCKFONDS

Het Bestuur: « De Vinkensport in Vlaanderen » van Maurits Broeckhove is verschenen	171
--	-----

BOEKBESPREKING

H. Marechal: Een leven van zang en toneel. M. Daem	25
H. Stalpaert: Westvlaams Sagenboek. Renaat van der Linden	26
R. van der Linden: Alfons de Cock, grondlegger van de volkskunde in Vlaanderen, 1850-1921. M. Broeckhove	82
H. Grün: Volkskunde der heimatvertriebenen Deutschen im Raum von Linz. Veröffentlichungen der Oesterreichischen Museums für Volkskunde. Renaat van der Linden	83

Lea Peeters : Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften. Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven. Deel VI. Eigen Schoon en de Brabander. Renaat van der Linden	127
Renaat van der Linden : Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven. Deel VII. Oostvlaamsche Zanten. R. Haeseryn	129
J. Verstappen & G. Simons : Roversbenden in Vlaanderen. Renaat van der Linden	189
R. Meurant : Comité international d'Etude des Géants processionnels. R. v. d. L.	190
A. Vanderfeesten : Ten huize van St.-Jan de Deo. M. Broeckhove	191
J. van Brabant : St.-Bavo. Edelman. Boeteling en monnik. Renaat van der Linden	192
Volkskundige tentoonstelling in het Oude Gasthuis te Geel. Renaat v. d. Linden	193

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

M. Daem : Studentenfolklore	28
Dr. L. Gelber : Gezongen Vlaamse kinderspelen. Oud en nieuw	130
Cl. V. Trefois : Strodekker en Strodekkerstechnieken	209

ILLUSTRATIES

1. De waterschop ... 2; — 2. Wapenschild van de Brugse Lijnwaadblekers ... 5; — 3. Detail van de plattegrond van Gent door I. B. Malfeson, 1756 ... 6; — 4. Akwarel aanvang 19de eeuw voorstellende een deel van de Muinkmeersen ... 8. — 5. Spijskaart van Alphonse De Beer dd. 19/2/1881 gelitografeerd door Armand Heins ... 10; — 6. De blekersgieter door Koolaert-Hoofman ... 12. — 7. Woonhuis "Het Vlaagt" ... 17; — 8. De Vlaagtmolen in 1967 ... 17. — 9. Wapen van de van Kerckhove's boven de toegang tot de kapel ... 17; — 10. De Vlaagtkapel ... 18. — 11. Woonhuis "Het Vlaagt" ... 20. — 12. Zeerloper Termont door Geo Langie ... 24; — 13. Meisjesstudenten met spuitjes in de hand ... 38. — 14. Studenten met vlag en spandoek "100" ... 39; — 15. Affiche van verkoping "St.Barbaracollege" ... 41. — Illustratie 16 tot 33 omvat telkens een reus: 16. Aalst Vosse Kilo ... 46; — 17. Deinze Arend Drubbele en Machteld Donza ... 47; — 18. Canteclaeer en Kobbe ... 48; — 19. Leupegem Djoos, Petronella en dochterke ... 50. — 20. Mariakerke Kolle en Kolette ... 53. — 21. Merelbeke Hubertus en Flora ... 54; — 22. Michelbeke Troll ... 55; — 23. Schellebelle - Serskamp Maantzen = Cesar ... 56; — 24. Ibidem Cesar en Cesarine ... 58; — 25. Cesar en Cesarine ... 61; — 26. Reuzenkoppen van Cesar, Cesarine, Julia en Medard ... 63; — 27. Sint-Amandsberg Reuzen 1928 Gebuurtedekenij ... 64; — 28. en 29. Ibidem dwerg Bébé en W. Churchill als reuzendwerg ... 65; — 30. Ibidem Het wandelend Circus ... 66. — 31. Zelzate optocht van reuzen ... 68; — 33. Officieel huwelijksboekje van Felix en Mina ... 69. — 34. Foto van de Heer Raoul Depoorter ... 81; — 35. Zijgevel van de St.-Martinuskerk te Aalst ... 86; — 36. Altaar en drie beelden boven het St.-Nikolaasaltaar in de St.-Martinuskerk ... 90; — 37. Vaandel van de St.-Nikolaasgilde ... 92; — 38. Beeld van St.-Nikolaas ... 95; — 39. Medaillon met de beginletters S en N ... 96; — 40. - 42. Veelkleurige drukplaten van twee glasramen bij het St.-Nikolaasaltaar, van beeld, vlag en kandelaar ... ingeplakt bij blz. 96 ... — 43. Beeld van St.-Nikolaas boven het altaar ... 97; — 44. Penning van 1717 uit Maastricht ... 97; — 45. Kandelaar op het St.-Nikolaasaltaar ... 98; — 46. Weegschaal ... 99; — 47. Penning van de meerseniërs te Antwerpen ... 100; — 48. Plank op vier poten voor recht zetten van vlas ... 103; — 49. Boothamer ... 104; — 50., 51. en 52. Werktuigen voor het zwingelen, o.a. zwingelberd en kapper ... 105; — 53. Wissiepikke ... 108; — 54. Strepe ... 110; — 55. Schoofstoei ... 111; — 56. Strontpaander en paardemande ... 111; — 57. - 63. Mandenmakersgerief, zeven voorwerpen ... 112; — 64. Mandenmaker aan het werk ... 113; — 65. Gatstok ... 114; — 66. -68. Wasmande, eierpaander en broodmandeke ... 114; — 69. -73. Duiwemande en beschrijving ... 115; — 74. Wissenblok ... 115; — 75. Kapel toegangspoort begijnhof Lier ... 121; — 76. Groenpoort te Lier ... 122; — 77. De Benedictie des Heren te Lier ... 123; — 78. tot 135. bevatten 58 drukplaten met muziekbegeleiding ... 137-156; — 136. Het manneken als kijk- of wijsplaat 160; — 137. Het lied van de regel ... 163; — 138. Wijsplaat 's avonds in de maneschijn ... 169; — 139. Potjesmarkt 1966 ... 183; — 140. Voetstooftjes in houten bakje ... 193; — 141. Klok 1687 ... 194; — 142. Huldezitting Cl. V. Trefois ... 205.

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandelijks tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten » uit, waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden

Hij schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het Voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alyns-hospitaal, Kraanlei 41, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder toezicht van een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Raad van Beheer: erevoorzitter: E. Boonen; voorzitter: Lic. R. van der Linden; ondervoorzitters: Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: R. Depoorter; leden: F. Brossé, Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, Dr. H. Nowé, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. J. Vandenhoute, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond: voorzitter: Lic. R. van der Linden; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: R. Depoorter; leden: F. Brossé en Dr. R. Haeseryn.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes: voorzitter: Lic. R. van der Linden; leden: M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pieters en G. Weze; adviseurs: H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen: voorzitter: G. Weze; leden: M. Broeckhove, F. Brossé, G. Hebbelynck, G. Van Audenhove, F. Van Bost en G. Van Peteghem.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde: erevoorzitter: E. Boonen; voorzitter: G. Weze; ondervoorzitter: Dr. R. Haeseryn; konservator: Lic. L. Hoste; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: G. Hebbelynck; leden: F. Brossé, R. Depoorter, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde: voorzitter: G. Weze; ondervoorzitter: Dr. R. Haeseryn; penningmeester: G. Hebbelynck; konservator: Lic. L. Hoste; sekretaris: M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaft).

De Magie van het Poppenspel, door F. Van Es en anderen — **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove — **Sint-Kristoffel. Legenden. Verering, Verspreiding**, door R. van der Linden — **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevr. L. Bataille-Hiel — **Leerknappen in de kunstambachten te Gent 14e en 15e eeuw**, door M. Daem — **Register op G. Celis: Volkskundige Kalender . . .** door F.M. Olbrechts — **De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel**, door J. VERMEULEN

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage gewoon lid: 150 F; gezinslid: 50 F (zonder tijdschrift); buitenland: 175 F; beschermend lid: 300 F; steunend lid: 500 F. **Abonnement op Oostvlaamsche Zanten** voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, verenigingen, enz.): 175 F (buitenland: 200 F) per jaargang.